



ПЛАН ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ТВЪРДИЦА (2021-2027)

Приет с Решение № 336 от 24.09.2021 г. на Общински съвет - Твърдица

СЪДЪРЖАНИЕ

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ	5
СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ.....	6
СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ.....	7
1. Въведение	9
1.1. Същност на Плана за интегрирано развитие на община Твърдица.....	9
1.1.1. Обхват	9
1.1.2. Цел и задачи.....	9
1.2. Предпоставки за разработване на плана за интегрирано развитие.....	10
1.2.1. Законодателна рамка.....	11
1.2.2. Стратегическа рамка	12
1.3. Отговорностите на институциите и партньорите за разработването и приемането на ПИРО	17
1.4. Структура на плана за интегрирано развитие на община Твърдица	18
1.4.1. Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на община Твърдица.....	19
1.4.2. Стратегически цели, приоритети и мерки за развитие за периода 2021-2027 г.	20
1.4.3. Описание на комуникационната стратегия, на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност.....	20
1.4.4. Определяне на зони за прилагане на интегриран подход за удовлетворяване на идентифицираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие и на възможностите за сътрудничество с други общини	21
1.4.5. Програма за реализация на ПИРО и описание на интегрирания подход.....	21
1.4.6. Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия.....	22
1.4.7. Необходими действия и индикатори за наблюдение и оценка на плана	22
1.5. Методи и принципи, използвани при изготвянето на ПИРО.....	22
1.6. Очаквани резултати.....	23
2. Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на община Твърдица	24
2.1. Профил на общината.....	24
2.1.1. Природогеографска характеристика.....	24
2.1.2. Население и икономическа характеристика	26
2.1.3. Историческо развитие и културно наследство	27
2.1.4. Функционална структура, състояние на селищната мрежа и връзки със съседните територии....	31
2.2. Състояние на регионалната и местната икономика	33
2.2.1. Общи тенденции на икономическото развитие в страната	34
2.2.2. Общи тенденции на икономическото развитие в Югоизточен регион от ниво 2	35
2.2.3. Общи тенденции на икономическото развитие в област Сливен	36
2.2.4. Позиция и принос на община Твърдица в областната икономика	37
2.2.5. Структура и динамика на общинската икономика.....	39
2.2.6. Развитие на първичния сектор	42
2.2.7. Развитие на сектор „Индустрия“.....	45
2.2.8. Развитие на сектор „Услуги“	46
2.3. Развитие на социална сфера и човешките ресурси	50
2.3.1. Демографска характеристика и тенденции.....	50
2.3.2. Образователна характеристика	55
2.3.3. Здравеопазване	57
2.3.4. Социални услуги	58
2.3.5. Трудов пазар и безработица	59
2.3.6. Производителност на труда.....	61
2.3.7. Доходи на населението	61
2.4. Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията	62
2.4.1. Транспортна инфраструктура и достъпност	62
2.4.2. Енергийна инфраструктура (електроснабдяване) и ВЕИ	64
2.4.3. Водоснабдителна и канализационна инфраструктура.....	67

2.5. Екологично състояние и рискове.....	67
2.5.1. Атмосферен въздух	67
2.5.2. Води	68
2.5.3. Почви и земни недра	69
2.5.4. Радиоекологичен мониторинг и контрол. Шум.....	69
2.5.5. Защитени територии и защитени зони. Биологично разнообразие	69
2.5.6. Управление на отпадъците	70
2.6. Жилищен сектор	71
2.7. Административен капацитет и управление	73
2.7.1. Административна структура и организация на общинска администрация	73
2.7.2. Човешки ресурси	75
2.7.3. Политики, програми, проекти и инициативи.....	75
2.7.4. Състояние на гражданския сектор в общината	76
2.8. Влияние на големи инфраструктурни проекти с регионално и национално значение, предвидени за реализация на територията на общината	76
2.9. Описание на взаимовръзките на анализа с резултатите от проведения хоризонтален социално-икономически анализ на районите на национално ниво	77
3. Връзка на общината със съседните територии, които имат потенциал да влияят върху развитието ѝ	82
4. Синтезен SWOT анализ	83
5. Цели и приоритети за развитие за периода 2021-2027 г.	85
5.1. Основополагащи принципи при формулирането на стратегическата част	85
5.2. Подход за формулиране на визията.....	87
5.3. Визия за развитие	87
5.4. Стратегически цели.....	87
5.5. Приоритети за развитие	89
Приоритет 1 Повишаване на произведената продукция и приходите от земеделието, преработващата промишленост и туризма.....	89
Приоритет 2 Изграждане на инфраструктурите и благоустройство на жизнената среда	89
Приоритет 3 Повишаване качеството на живота на хората в общината чрез подобряване на образованието, здравеопазването, социалните, културните и младежките дейности	90
Приоритет 4 Добро управление съвместно със заинтересованите страни и жителите	91
6. Описание на комуникационната стратегия, на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност.....	92
7. Определяне на приоритетни зони за въздействие	93
7.1. Зони за въздействие със специфични характеристики	93
8. Програма за реализация на ПИРО и описание на интегрирания подход за развитие	95
8.1. Интегриран подход и програма за реализация	95
8.2. Програма за развитие на туризма	96
8.2.1. Общи положения	96
8.2.2. Цели	97
8.2.3. Обобщена оценка на туристическия потенциал.....	97
9. Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия.....	99
9.1. Специфика и проблематика на измененията на климата.....	99
9.2. Факти за изменението на климата в България.....	99
9.3. Общи европейски и национални действия по отношение на климата.....	100
9.4. Законодателна рамка на действията по отношение на климата.....	101
9.5. Общи хоризонтални мерки, свързани с изменението на климата	102
10. Необходими действия и индикатори за наблюдение и оценка на ПИРО	104
10.1. Същност на системата за наблюдение и оценка.....	104
10.2. Участващи структури и форми на комуникация.....	104
10.3. Дейности по наблюдението и оценката на плана.....	105
10.4. Подход за разработването на системата от индикатори.....	105
10.5. Източници на информация	107
10.6. Видове индикатори	107
10.6.1. Индикатори за резултат	108

План за интегрирано развитие на община Твърдица 2021-2027 г.

10.6.2.Индикатори за продукт	109
11.Индикативна финансова таблица.....	112
12.Източници на информация	113
13.ПРИЛОЖЕНИЯ	114

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ

Фигура 1.	Разлики в системата от документи за стратегическо планиране след изменението на ЗРР за новия програмен период.....	11
Фигура 2.	Цели за устойчиво развитие	14
Фигура 3.	Югоизточен регион за планиране 2021-2027 г.	16
Фигура 4.	Община Твърдица	24
Фигура 5.	Центрове и оси на урбанистично развитие	33
Фигура 6.	Развитие на областна икономика в област Сливен за периода 2015-2018 г.	36
Фигура 7.	Брой на предприятията в област Сливен и община Твърдица за периода 2014-2018 г.	37
Фигура 8.	Заети лица в област Сливен и община Твърдица за периода 2014-2018 г.	38
Фигура 9.	Произведена продукция в област Сливен и община Твърдица за периода 2014-2018 г.	38
Фигура 10.	Разходи за придобиване на ДМА в област Сливен и община Твърдица за периода 2014-2018 г.	39
Фигура 11.	Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия в област Сливен и община Твърдица за периода 2014-2018 г. (хил. евро).....	39
Фигура 12.	Брой на предприятия на 1 000 д. на различните административни нива (‰)	40
Фигура 13.	Произведената продукция на 1 000 д. на различните административни нива (‰).....	41
Фигура 14.	РДМА на 1 000 д. на различните административни нива, в хил. лв. (‰)	41
Фигура 15.	Динамика на първичния сектор в периода 2014-2018 г.	43
Фигура 16.	Обработваеми земеделски земи в периода 2014-2019 г.	43
Фигура 17.	Брой регистрирани земеделски стопани в община Твърдица за периода 2014-2019 г. (брой)	44
Фигура 18.	Динамика на сектор „Индустрия“ в периода 2014-2018 г.	45
Фигура 19.	Динамика на сектор „Услуги“ в периода 2016-2018 г.	46
Фигура 20.	Население на община Твърдица според преброяванията (1934-2011 г.)	50
Фигура 21.	Население на община Твърдица по местоживееене за периода 2011-2019 г.	50
Фигура 22.	Изменение на населението в община Твърдица, 2019 спрямо 2015 г.	51
Фигура 23.	Раждаемост на 1000 души от населението в община Твърдица, област Сливен и България (2011-2019 г.)	51
Фигура 24.	Смъртност на 1000 души от населението в община Твърдица, област Сливен и България (2011-2019 г.)	52
Фигура 25.	Естествен прираст на 1000 души от населението община Твърдица, област Сливен и България (2011-2019 г.).....	52
Фигура 26.	Заселени на 1000 души от населението в община Твърдица, област Сливен и България (2011-2019 г.)	53
Фигура 27.	Изселени на 1000 души от населението в община Твърдица, област Сливен и България (2011-2019 г.)	53
Фигура 28.	Брой на населението по пол в община Твърдица за периода 2011-2019 г. (%).....	54
Фигура 29.	Възрастова структура на населението в община Твърдица за периода 2016-2019 г. (брой)	54
Фигура 30.	Населението към 31.12.2019 г. по възрастови групи и пол в община Твърдица (брой) ..	55
Фигура 31.	Население в под, над и в трудоспособна възраст в община Твърдица (2014-2019 г.).....	59
Фигура 32.	Заети лица по сектори на икономиката за 2018 г. в община Твърдица.....	60
Фигура 33.	Произведена продукция (хил. лв.) на 1 зает по икономически сектори и общо за общината в периода 2016-2018 г.	61
Фигура 34.	Средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение в община Твърдица и по административни нива за периода 2014-2018 г. (лв.).....	62
Фигура 35.	Средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение и по икономически сектори в община Твърдица за периода 2014-2018 г. (лв.)	62
Фигура 36.	Електропреносна система на България	64
Фигура 37.	Организационна структура на общинската администрация в Твърдица	73
Фигура 38.	Структура на стратегическата част на ПИРО Твърдица	87
Фигура 39.	Интегриран проект	95
Фигура 40.	Разпределение на финансовите ресурси по приоритети (%).....	112
Фигура 41.	Разпределение на финансовите ресурси по източници на финансиране (%)	112

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Таблица 1.	Населени места в община Твърдица.....	26
Таблица 2.	Място и роля на община Твърдица в областта по избрани показатели	27
Таблица 3.	Читалища на територията на община Твърдица.....	29
Таблица 4.	Действащи храмове в община Твърдица.....	30
Таблица 5.	Спортни обекти в община Твърдица	30
Таблица 6.	Регистрирани спортни клубове – по населени места и по видове спорт	30
Таблица 7.	Баланс на територията на община Твърдица	31
Таблица 8.	Разпределение на общата територия по населени места в община Твърдица.....	32
Таблица 9.	Основни макроикономически показатели на националната икономика за периода 2009-2019 г.	34
Таблица 10.	Динамика и разпределение на предприятия по икономически сектори в община Твърдица за периода 2014-2018 г.	42
Таблица 11.	Основни отглеждани земеделски култури в община Твърдица за периода 2014-2019 г.	44
Таблица 12.	Разпределение на горските територии по видове собственост в община Твърдица.....	44
Таблица 13.	Места за настаняване в община Твърдица през 2020 г.	47
Таблица 14.	Брой туристи и реализирани нощувки за община Твърдица за периода 2012-2019 г.	47
Таблица 15.	Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия по икономически дейности (21) в община Твърдица за 2018 г.	49
Таблица 16.	Етническа структура на община Твърдица (по време на преброяването от 2011 г.).....	55
Таблица 17.	Детски градини в община Твърдица за учебната 2019/2020 година	56
Таблица 18.	Детски градини, деца, персонал, места и групи в община Твърдица (уч. години 2015/16 – 2019/20)	56
Таблица 19.	Училища в община Твърдица за учебната 2019/2020 г.	56
Таблица 20.	Паралелки, учители и учащи се в община Твърдица по класове.....	57
Таблица 21.	Детски ясли, места и деца в тях и обхват на детските ясли в община Твърдица за периода 2011-2019 г.	57
Таблица 22.	Индикатори в сферата на здравеопазването	58
Таблица 23.	Предоставяни социални услуги и капацитета им в община Твърдица, 2020 г.	59
Таблица 24.	Равнище на безработица и програми за заетост в община Твърдица.....	60
Таблица 25.	Дължина и състояние на общинските пътища.....	63
Таблица 26.	Генерирани количества отпадъци в община Твърдица през 2019 г.	71
Таблица 27.	Генерирани количества отпадъци в община Твърдица през 2019 г. по сезони	71
Таблица 28.	Жилищни сгради в община Твърдица по населени места към 2011 г.	72
Таблица 29.	Жилищни сгради в община Твърдица по период на построяване.....	72
Таблица 30.	Административен капацитет на община Твърдица.....	75
Таблица 31.	Взаимовръзки между заключенията от Анализа на районите и ПИРО	78
Таблица 32.	Мерки за ограничаване и адаптация към изменението на климата.....	102

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

АИС	Автоматизирана информационна система
АМ	Автомагистрала
АНКПР	Актуализирана национална концепция за пространствено развитие
БВП	Брутен вътрешен продукт
БГ	България
БЕЛ	Български език и литература
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ВиК	Вода и канализация
ГТ	Горска територия
ДБТ	Дирекция бюро по труда
ДВ	Държавен вестник
ДГ	Детска градина
ДМА	Дълготрайни материални активи
ЕС	Европейски съюз
ЗЕВИ	Закон за енергията от възобновяеми източници
ЗЗТ	Закон за защитените територии
ЗОС	Закон за общинската собственост
ЗРР	Закон за регионалното развитие
ЗТ	Закон за туризма
ИАОС	Изпълнителната агенция по околна среда
ИПГВР	Интегриран план за градско възстановяване и развитие
ИСУН	Информационна система за управление и наблюдение
ИТИ	Интегрирани териториални инвестиции
ИТСР	Интегрирана териториална стратегия за развитие
МИГ	Местна инициативна група
МОН	Министерство на образованието и науката
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МС	Министерски съвет
НВО	Национално външно оценяване
НКПР	Национална концепция за пространствено развитие
НКРПР	Национална концепция за регионално и пространствено развитие
НПО	Неправителствена организация
НПР	Национална програма за развитие
НСИ	Национален статистически институт
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
НУБА	Негодни за употреба батерии и акумулатори
ОБ	Общински бюджет
ОГСЕ	Общинска горскостопанска единица
ОД	Областна дирекция
ОДЗ	Областна дирекция „Земеделие“
ОДО	„Общински дейности и образование“
ООН	Организация на обединените нации
ОПОС	Оперативна програма „Околна среда“

План за интегрирано развитие на община Твърдица 2021-2027 г.

ОПР	Общински план за развитие
ОПРЧР	Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“
ОПУ	Областно пътно управление
ОУ	Основно училище
ОУП	Общ устройствен план
ОУПО	Общ устройствен план на общината
ПИРО	План за интегрирано развитие на община
ПМДР	Програма за морско дело и рибарство
ПНИЕВИБ	Програмата за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива
ППЗРР	Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие
ПРСР	Програма за развитие на селските райони
ПСОВ	Пречиствателна станция за отпадни води
ПЧИ	Преки чуждестранни инвестиции
РБ	Републикански бюджет
РДГ	Регионална дирекция по горите
РДМА	Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
РУО	Регионално управление на образованието
СЕС	Средства на Европейския съюз
СУ	Средно училище
ТЕЦ	Топло електрическа централа
ФАПИО	„Финансово, административно-правно и информационно обслужване“
ЦУР	Цели за устойчиво развитие
ЮЗР	Югозападен регион
ЮИР	Югоизточен регион
ЮЦР	Южен централен регион
CORINE	Coordination of the information of the environment (Координация на информация за околната среда)
COVID-19	Coronavirus disease 2019 (Заболяване коронавирус 2019)
NUTS	Nomenclature des Unités territoriales statistiques (Номенклатура на териториалните единици за статистически цели)
SWOT	Strengths, weaknesses, opportunities and threats (Силни и слаби страни, възможности и заплахи)
TEN-T	Trans-European Transport Network (Трансевропейска транспортна мрежа)

1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. СЪЩНОСТ НА ПЛАНА ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ТВЪРДИЦА

1.1.1. Обхват

В своята същност *Планът за интегрирано развитие на община Твърдица (ПИРО) 2021-2027 г.* е основополагащ, стратегически документ и важен инструмент за управлението на общината през следващите седем години. Пространственият обхват на ПИРО включва цялата територия на общината – землищата на двата града Твърдица и Шивачево и 8 села. Определени са зони за прилагане на интегриран подход за удовлетворяване на идентифицираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие и на възможностите за коопериране със съседни общини. Планът за интегрирано развитие на общината е със средносрочно действие, като времето за неговото изпълнение съвпада със следващия програмен период на ЕС до края на 2027 година.

ПИРО като част от системата от стратегически документи интегрира регионалното и пространственото развитие и служи за определяне на актуалните проблеми, нуждите и потенциалите за развитие на районите, общините и населените места, които се отчитат при разработването на инвестиционни програми и финансови инструменти, включително съфинансирани от фондовете на Европейския съюз. В унисон с тях е и планирането и изпълнението на интегрирани подходи за териториално и градско развитие и на местни инициативи, допринасящи за постигане на националните цели и приоритетите за регионално и местно развитие.

В спецификата на общината се съдържат аргументите за очертаване на нейната визия за развитие до края на програмния период. Тези аргументи произтичат от комплексните анализи на природните дадености, историята и мястото на общината в регионален и национален план от гледна точка на нейното икономическо, социално, екологично, културно и управленско ниво на развитие; наличните потенциали и съществуващите проблеми и предизвикателства. Последователността на проучванията, направените анализи и изводи в процеса на работата по плана са основната предпоставка за формулиране на аргументирана стратегическа част и като краен продукт една конкретна програма за действие.

1.1.2. Цел и задачи

Цел

Основната цел на Плана за интегрирано развитие на община Твърдица е да предложи обща рамка и последователност от конкретни действия за устойчиво и интегрирано развитие на местно ниво, обединени в конкретна програма за действие. Общинският план на Твърдица е оперативен документ, обединяващ целите и начините за тяхното постигане, при задължително съответствие с Интегрираната териториална стратегия за развитие на Югоизточен регион от ниво 2 и действащите устройствени планове.

По същество планът се разработва и прилага в общия контекст на актуалната законодателна и стратегическа рамка на регионалното развитие в България и Европа, като изявява местната специфика и предлага аргументирани решения за социалните, икономическите, екологичните, културните и управленските предизвикателства по пътя към устойчивото развитие на общината. Тези решения очертават общата рамка и последователност от конкретни действия за устойчиво и интегрирано развитие на местно ниво.

Задачи

За успешното постигане на основната цел е необходимо да бъдат решени следните задачи:

- комплексно управление на процеса по разработването на ПИРО, включително разпределение на дейностите във времето и на отговорностите между отделните експерти, коректна комуникация с Възложителя и всички заинтересовани страни;
- предварително извеждане на ясна и последователна методология за разработването на ПИРО;
- определяне на структура на ПИРО, отчитаща разпоредбите в системата от документи за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие, която обхваща Методически указания за разработване и прилагане на:
 - Националната концепция за регионално и пространствено развитие;
 - Интегрираните териториални стратегии за развитие на регионите за планиране от ниво2;
 - Плановите за интегрирано развитие на община.
- информационно обезпечаване, чрез събиране, обработка и синтез на данни от разнообразни и точни източници на информация;
- проучване на основните законодателни и стратегически документи и извеждането на изводи от тях;
- извършване на комплексен анализ на съвременната ситуация в общината;
- извеждане на обобщена оценка за проблемите и потенциалите в общината, заедно със синтезен SWOT анализ;
- приложение на подход за формулиране на изпълними стратегически предложения;
- очертаване на визия за развитие и формулиране на цели, приоритетни области и съпътстващите ги мерки;
- разработване на поредица от инструменти за реализацията на плана;
- успоредни публични дискусии и анкетни проучвания, ориентирани към различни целеви групи и представляващи основно средство за генериране на идеи.

1.2. ПРЕДПОСТАВКИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЛАНА ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ

Планът за интегрирано развитие на община Твърдица е със срок на действие 7 години. Той е съобразен с нормативните документи, свързани с местното самоуправление, териториалното устройство, опазването на околната среда, кадастъра и имотния регистър за територията на общината и в съответствие с целите на кохезионната политика на Европейския съюз за периода 2021-2027 г. – „Европа по-близо до гражданите чрез насърчаване на устойчивото и интегрирано развитие на градските, селските и крайбрежните райони и на местните инициативи“. В него са определени средносрочните цели и приоритети за устойчиво развитие на общината и връзките ѝ с други общини. Осигурена е пространствена, времева и фактическа координация и интеграция на различни политики и планови ресурси за постигане

на дефинираните цели за трайно подобряване на икономическото, социалното и екологичното състояние на общинската територия.

1.2.1. Законодателна рамка

Закон за регионалното развитие

Изготвянето на плановете за интегрирано развитие на общини (ПИРО) е регламентирано в Закона за регионалното развитие с неговата редакция от март 2020 година, както и в правилника за неговото прилагане. В новия програмен период 2021-2027 г. ПИРО обединяват в рамките на един стратегически документ елементите на общинските планове за развитие (ОПР) и интегрираните планове за градско възстановяване и развитие (ИПГВР), които се изготвяха до момента.

Следващата схема представя система от документи за стратегическо планиране на регионалното и пространствено развитие преди и след промяната на Закона за регионалното развитие.

Фигура 1. Разлики в системата от документи за стратегическо планиране след изменението на ЗРР за новия програмен период



Източник: ЗРР; Авторски колектив, ПИРО Твърдица 2020 г.®

Съгласно ЗРР плановете за интегрирано развитие на община са част от системата от документи за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие. Те са в йерархична съподчиненост на документите от по-горните нива – интегрирани териториални стратегии за развитие на регионите за планиране от ниво 2 и актуализираната Национална концепция за регионално и пространствено развитие. Изготвят се с хоризонт от 7 години и очертават средносрочните цели и приоритети за устойчиво развитие на общината в съответствие с интегрираната териториална стратегия за развитие на региона за планиране от ниво 2 и общия устройствен план на общината (чл. 13. ЗРР).

Община Твърдица има разработен проект за ОУП и **настоящата разработката на ПИРО отчита предвижданията на Общия устройствен план на общината.**

ПИРО се приема от общинския съвет по предложение на кмета на общината, според чл. 13 от ЗРР.

Закон за туризма

Изменението на Закона за туризма от 2020 г. (ДВ, бр. 17, 2020) изисква в програмата за реализация на плановете за интегрирано развитие на общините да се включва самостоятелен раздел, който съдържа общинската програма за развитие на туризма (чл. 11 от ЗТ). Тя следва да е в съответствие с приоритетите на областната стратегия за развитие на туризма и Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма и стратегиите за развитие на отделни видове туризъм.

Други закони, имащи отношение към разработването и реализацията на ПИРО

При изготвянето на ПИРО са взети предвид и редица закони, които имат пряко влияние върху управлението на територията и нейното финансиране. По-важните от тях са:

- Закон за административно-териториалното устройство на Р България;
- Закон за местното самоуправление и местната администрация;
- Закон за администрацията;
- Закон за достъпа до обществена информация;
- Закон за общинската собственост;
- Закон за общинския дълг;
- Закона за публичните финанси;
- Закон за местни данъци и такси;
- Закон за водите;
- Закон за горите;
- Закон за концесиите.

Освен изброените закони има и други специализирани административни актове, които определят дейността на общините в различни сектори и от които произтичат конкретни права и задължения на общинска администрация. Тук следва да се добавят Международните конвенции, ратифицирани от правителството на Р България, с които е свързана работата в конкретен сектор, например права на човека, културно наследство и др.

1.2.2. Стратегическа рамка

Действащото законодателство задължително изисква осигуряването на съгласуваност на ПИРО с основните стратегически документи на европейско, национално и областно ниво. По-важните от тях са представени в следващите абзаци.

Глобални цели на устойчивото развитие (ООН)/ Трансформиране на нашия свят: Дневен ред 2030 за устойчиво развитие



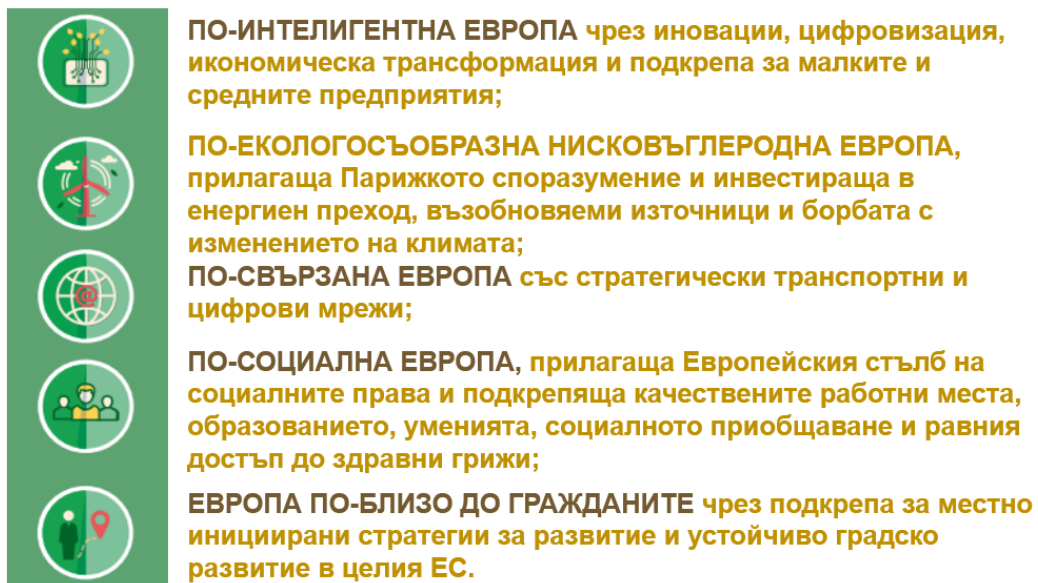
Целите са насочени към преодоляване на глобалните предизвикателства, пред които сме изправени. Новите цели предвиждат изкореняването на крайната бедност във всичките ѝ форми, ликвидирането на глада и помощ за устойчивото развитие на селското стопанство, поощряване на здравословния начин на живот и съдействието за благополучието на всички хора, осигуряването на всеобщо и качествено образование, рационална употреба на водните ресурси, всеобщ достъп до екологично чиста енергетика и др. За постигането на целите ще трябва да бъдат изпълнени общо 169 производни задачи в областта на социално-икономическото развитие. Напредъкът по изпълнението на плана ще се обсъжда четири пъти годишно на форум на високо равнище под егидата на Общото събрание.

Документ за размисъл „Към устойчива Европа до 2030 г.“

Този документ замества действащата до сега Стратегия „Европа 2020“, като интерпретира отношението на страните от ЕС към глобалния Дневен ред 2030 за устойчиво развитие. В Европа е направено много - приоритетите за устойчиво развитие са включени в основни хоризонтални програми, както и в секторните политики и инициативи. ЕС е сред водещите сили за приемането на Програмата на ООН относно устойчивото развитие до 2030 г. и нейните цели за устойчиво развитие (ЦУР). Показателите на Съюза и неговите държави членки по отношение на ЦУР са сред най-добрите в света. За да постигнем целите до 2030 г. е необходимо всички страни да съблюдават тези цели в цялостната система на стратегическото и програмно планиране от националното ниво, през регионалните планове до планове за интегрирано общинско развитие. ПИРО Твърдица е структуриран и целенасочен в рамките на документа „Към устойчива Европа до 2030 г.“

Фигура 2. Цели за устойчиво развитие

Пет инвестиционни политики



Източник: Документ за размисъл Към устойчива Европа до 2030 г.; Авторски колектив, ПИРО Твърдица 2020®

Програма за развитие: България 2030

Националната програма за развитие „България 2030“ е програмен документ, поставящ рамката и насоките за подготовка на останалите стратегически документи в страната. С тази програма се адаптират приоритетите на документа „Към устойчива Европа до 2030 г.“ към нашата национална специфика в границите на България. Документът определя три стратегически цели: ускорено икономическо развитие, демографски подем и намаляване на неравенствата, за реализирането на които са предвидени целенасочени политики и интервенции, групирани в пет взаимосвързани и интегрирани оси на развитие – Иновативна и интелигентна България; Зелена и устойчива България; Свързана и интегрирана България; Отзивчива и справедлива България; Духовна и жизнена България. За постигането на стратегическите цели са дефинирани 13 национални приоритета, като с решението на правителството са определени водещите ведомства по отделните приоритети.

Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022 г.

Въпреки че времето на действие на този документ е ограничено до 2022 г., Националната стратегия за регионално развитие се фокусира върху балансираното, равнопоставено и устойчиво развитие на регионите в България през периода до 2022 г. и очертава начините и средствата за намаляване на неравенствата между отделните региони, области и общини в страната. Стремешът за постигането на баланс продължава общата Кохезионна политика на ЕС на национално ниво. НСРР е интегрирана стратегия за развитие, осигуряваща координация между управлението на различните сектори и условия за реализация на НПР БГ 2030.

Фокусът на стратегията е постигането на полицентрично, балансирано и устойчиво развитие на регионите в България. От друга страна тя осигурява координация между отделните секторни политики и стратегически документи на национално ниво и подпомага тяхното синхронизиране на по-ниските нива на планиране (NUTS 1, NUTS 2 и NUTS 3).

Целите и приоритетите на НСРР подчертават значението на малкия и среден бизнес, формирането на устойчиви туристически дейности и подобряването на социалната и техническата инфраструктура при съхраняване на природното и културно наследство.

Актуализирана национална концепция за регионално и пространствено развитие 2013-2025

Устройството и управлението на националната територия до 2025 година се регламентира от Национална концепция за пространствено развитие, която е актуализирана през 2019 г. и с нея се полагат основите за Оперативна програма за развитие на регионите 2021-2027 г. Концепцията съдържа средносрочни и дългосрочни насоки за устройственото планиране и опазването на териториалните ресурси. Тя осигурява и подходяща основа за териториална насоченост и израз на секторните политики и стратегии, като се подчертава, че желаният модел за умерен полицентризъм (поддържане на мрежа от равномерно разпръснати градове, които са предпоставка за по-балансирано развитие и съживяване на селските и периферните райони) все още е на дневен ред.

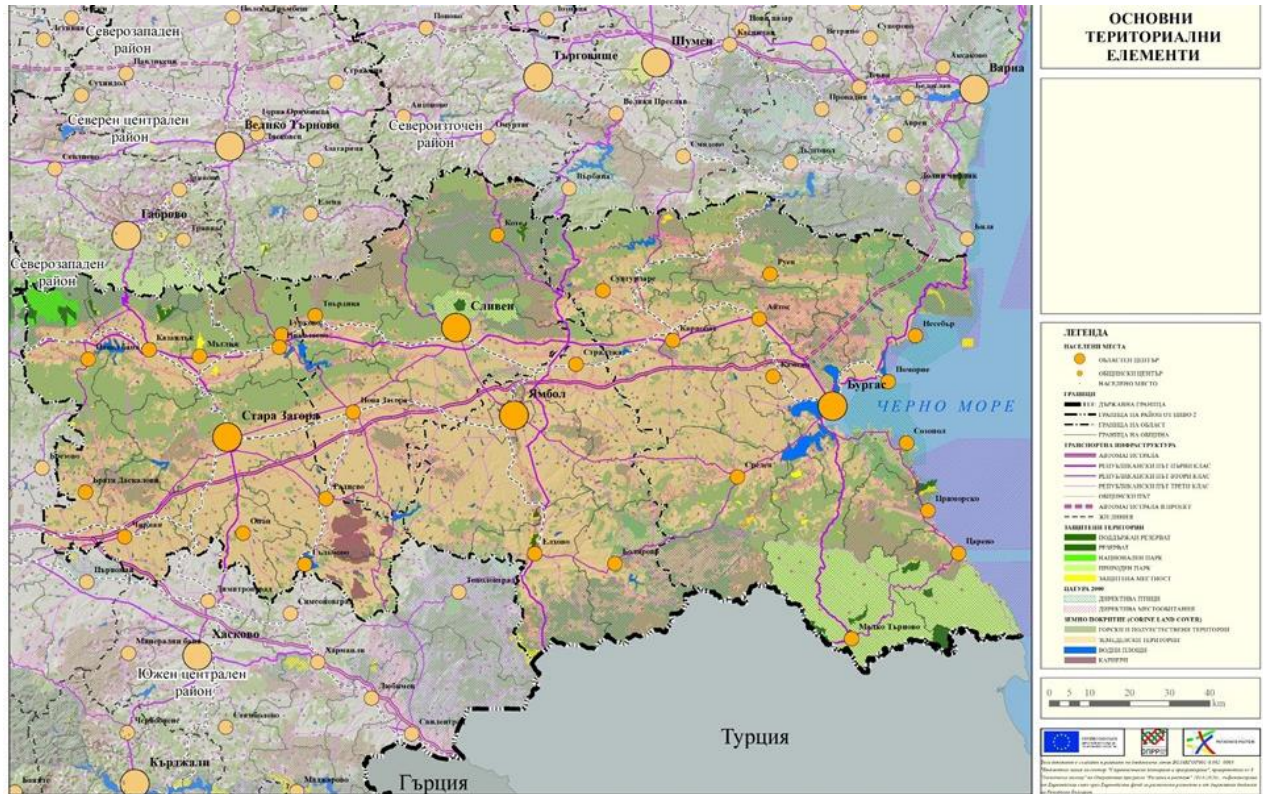
Актуализираният документ има няколко много важни нови елемента: отразени са новите насоки в европейската кохезионна политика и политиката за пространствено развитие; стратегическата ѝ част интегрира в още по-силна степен регионалното планиране с пространственото такова; и идентифицира конкретни територии със специфични характеристики, потребности и потенциали.

В НКРПР 2013-2025 г. община Твърдица е част от една от второстепенните оси на развитие - „Карлово – Казанлък – Твърдица - Сливен“. Второстепенните оси завършват пространствения модел на развитие и се очаква да активизират агломерационните процеси и урбанистичното развитие. Наличието на добра комуникационно-транспортна свързаност ще стимулира обитаването в малки населени места и ще привлече бизнес, развиващ алтернативни работни места в селските райони. Второстепенните оси са важни на регионално равнище, защото осъществяват достъпността и свързаността на районите и градските центрове от 3-то и 4-то ниво в тях. При провеждане на политиката на пространствено развитие по отношение на градовете центрове от 4-то ниво е логично да се дава предимство на тези от тях, които са разположени в направленията на осите на развитие.

Интегрирана териториална стратегия за развитие на Югоизточен регион за периода 2021-2027 (ЮИР)

Интегрираната териториална стратегия за развитие на Югоизточен регион от ниво 2 е стратегически планов документ, определящ общата политическа, пространствена, икономическа и тематична рамка за развитието на региона в годините на новия програмен период 2021-2027. Тя е разработена в съответствие с Националната концепция за регионално и пространствено развитие за периода 2013-2025 г. (Актуализация 2019 г.) и отчита предвижданията на секторните стратегии на регионално ниво в областта на икономическото развитие, здравеопазването, образованието, науката, социалните услуги, транспорта, водния сектор, енергетиката, широколентовите комуникации, туризма и околната среда. Предложените целенасочени действия са фокусирани върху увеличаване на конкурентните предимства на региона и догонване на средните показатели на региона с тези на водещите в национален мащаб ЮЗР и ЮЦР, преодоляване на вътрешнорегионалните различия в социалната, икономическата и техническата инфраструктура, съхранение и развитието на човешкия фактор, основен капитал в територията на региона.

Фигура 3. Югоизточен регион за планиране 2021-2027 г.



Източник: <https://www.mrrb.bg/bg/gallery/yugoiztochen-rajon-za-planirane-2021-2027-g/>

В област Сливен, действията ще се насочат към развитие и поддържане на сектори, генериращи висок растеж, подобряване на качеството и поддържане на пространствената цялост на системите за социални, здравни, образователни и културни услуги, доизграждане на транспортната, инженерно-техническата инфраструктура и цифрова инфраструктура за подобряване на мобилността, комуникативността и достъпа до услуги. Развитието и разширяването на агломерационна зона ще увеличи ролята на стимулатори на вътрешнорегионалното развитие.

Използвайки информацията и насоките заложи в ИТСП ЮИР, ПИРО Твърдица ще допълни своето съдържание с:

- Обективна оценка за потенциала на специфични местни ресурси.
- Определяне на актуалните проблеми, нуждите и потенциалите за развитие на общината;
- Качествени идеи за интегрирани проекти с регионално значение формулирани в тясно сътрудничество и партньорство със заинтересованите страни на местно и регионално ниво, в това число с Регионалният съвет за развитие и с администрациите на общините и областите;
- Планиране и изпълнение на интегрирани подходи за териториално развитие;
- Акцентиране върху възможностите за сдружаване на общини за прилагане на интегрирани териториални инвестиции.

1.3. ОТГОВОРНОСТИТЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ И ПАРТНЬОРИТЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО И ПРИЕМАНЕТО НА ПИРО

Общи изисквания към подготовката, съгласуването и приемането на ПИРО

Съгласно ЗРР и Правилника за неговото прилагане няколко са основните участници в процеса на подготовка, съгласуване и приемане на ПИРО – кметът на общината, общинският съвет, заинтересованите органи и организации, с икономическите и социалните партньори, както и с физически лица и представители на юридически лица, имащи отношение към развитието на общината.

Функцията на организатор при изготвянето и съгласуването на ПИРО има кметът на общината, който осъществява координация и контрол по процесите. Съгласно Методическите указания с негова заповед се сформира работна група по подготовка, изготвяне и одобрение на ПИРО. В нея следва да са представени възможно най-много представители на заинтересованите страни в общината. Останалите заинтересовани лица трябва да имат постоянен достъп до информация за процеса и възможност за даване на становища и предложения при изготвянето на ПИРО, а в последствие и при неговата реализация.

Със заповед на кмета изготвянето на ПИРО се възлага на външен изпълнител (при спазване изискванията на ЗОП) или се разработва със собствен капацитет. Кметът е този, който, чрез заповед, организира и публично обсъждане на проекта на ПИРО и на ЕО по реда на чл. 20 от Наредбата за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми в случаите, в които такава оценка е била изисквана.

Общинският съвет е органът, който приема ПИРО на общината и контролира осигуряването на съответствие на общия устройствен план с плана за интегрирано развитие.

Заинтересованите лица имат право да дават аргументирани предложения при изготвянето на ПИРО и да получават информация при поискването ѝ.

Одобреният план за интегрирано развитие на община се представя от кмета на общината пред съответния областен съвет за развитие в срок до три месеца от неговото приемане от съответния общински съвет. ПИРО и решението на общинския съвет за неговото приемане се публикуват на страницата на общината в интернет, както и на портала за обществени консултации на Министерския съвет.

Изменение и актуализация на ПИРО

Изменение и актуализация на плана се допуска при условията, посочени в ППЗРР, в т.ч.:

- при съществени промени на икономическите и социалните условия в общината;
- в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС;
- при съществени промени в секторни стратегии и програми, влияещи върху изпълнението на плана;
- **при приемане или изменение на бюджета на общината и утвърждаване на индикативните разчети за средствата от Европейския съюз се актуализира и програмата за реализиране на плана.**

Същевременно, актуализация на програмата за реализация на плана може да бъде извършвана периодично въз основа на изводите и препоръките в годишните доклади за наблюдение с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението му и постигане на целите и

приоритетите за развитие. Периодичната актуализация на програмата за реализация и приложенията към нея се извършва с цел включване на нови мерки, дейности, проекти или източници на финансиране. Така например, в случай на възникнала възможност за включването на допълнителни ресурси – средства от оперативните програми за периода 2021-2027 г. или от други национални или донорски проекти и програми, при актуализацията на програмата за реализация могат да бъдат идентифицирани допълнителни проектни идеи, които да бъдат финансирани с допълнителните ресурси. Допълнителни мерки, дейности и проекти/проектни идеи се включват в програмата или приложенията към нея само чрез обосновка на приноса им към постигането на целите и приоритетите на плана при спазване на принципа на интегриран подход.

Изготвеният актуализиран ПИРО се приема при условията и по реда за изработване и приемане на плана.

Наблюдение и оценка на ПИРО

Наблюдението на плана се осъществява в съответствие с разпоредбите на ППЗРР. Кметът на общината организира наблюдението на изпълнението на ПИРО чрез разработване на годишен доклад за всяка година от действието на плана. Съгласно изискванията на ЗРР, за изпълнението на всеки ПИРО се извършва междинна (в средата на периода на действие) и последваща (не по-късно от една година след изтичането на периода на неговото действие) оценки. Последващата оценка включва:

1. Оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите;
2. Оценка на общото въздействие;
3. Оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;
4. Изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие.

1.4. СТРУКТУРА НА ПЛАНА ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ТВЪРДИЦА

Структурата на плана за интегрирано развитие на община Твърдица е изцяло съобразена с разпоредбите на чл. 13 от ЗРР и методическите указания за разработване и прилагане на ПИРО 2021-2027 г., публикувани от МРРБ. Тя е изцяло в синхрон с най-добрите практики на стратегическото планиране на териториите.

Структурата на плана следва използвания методически подход при изготвянето му. Документът започва с представянето на резултатите от проведените социално-икономически и пространствени **анализи** на територията, които представят ситуацията в общината и очертават тенденциите в развитието ѝ до 2027 г. След това продължава с **оценка** и **изводи** от аналитичната част. На тяхна база е **формулирана визия** и са отправени **стратегически предложения** (цели и приоритети за развитие на общината). Накрая са разписани основните **инструменти** за успешната реализация, вкл. наблюдението и оценката на плана. Неразделна част от документа са съпътстващите го **приложения**, изготвени в процеса на неговото разработване.

Избраният подход обуславя основните точки (съдържание на плана), които са както следва:

- Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на община ;

- Описание на взаимовръзките на анализа с резултатите от проведения хоризонтален социално-икономически анализ на районите на национално ниво;
- Връзка на общината със съседните територии, които имат потенциал да влияят върху развитието ѝ;
- Синтезен SWOT анализ;
- Цели и приоритети за развитие за периода 2021-2027;
- Описание на комуникационната стратегия, на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност;
- Определяне на приоритетни зони за въздействие;
- Програма за реализация на ПИРО и описание на интегрирания подход за развитие;
- Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия;
- Необходими действия и индикатори за наблюдение и оценка на ПИРО;
- Индикативна финансова таблица;
- Приложения.

1.4.1. Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на община Твърдица

Анализът на икономическото, социалното и екологичното състояние, на нуждите и потенциалите за развитие е изготвен за територията на цялата община. Подробното описание на отделните аспекти от общинското развитие завършва с обобщени изводи, комбинация от проблеми и потенциали. Идентифицираните проблеми и потенциали са основа за извеждането на синтезен SWOT анализ, чиято цел е да открие най-важните моменти в историческото и съвременното развитие на общината. Обобщени са положителните и отрицателните характеристики в рамките на община Твърдица и прилежащия ѝ пространствен контекст – тенденциите на регионално, национално и европейско ниво. Съдържанието на SWOT анализа насочва към необходимите мерки за подчертаване на силните и преодоляване на слабите страни.

Анализът поставя акцент върху географската, историческата и културната характеристика, проследени са закономерностите във функционално-пространственото развитие, социалното, икономическото и екологичното състояние в границите на община Твърдица. Подробно проучена е транспортната система, количествените и качествените измерения на електроснабдителната, водоснабдителната и канализационната системи. Административният капацитет на общината е представен като единство на възможности и ограничения за приложение на политики и изпълнение на проекти при взаимодействие между община Твърдица, неправителствения сектор и бизнеса.

Аналитичната част включва още описание на взаимовръзките с резултатите от проведения хоризонтален социално-икономически анализ на районите на национално ниво. В табличен вид са открити взаимовръзките между двата анализа – на местно и на регионално ниво,

позволяващи бързото им сравнение и показващи доколко община Твърдица се развива с темпото на региона.

На последно място, но не по важност е представена връзката на община Твърдица със съседните територии, които имат потенциал да оказват влияние върху местното развитие. Акцент в тази част са възможните общи проекти, които имат надобщинско ниво.

Изброените аспекти покриват разнообразието на общинското развитие и напълно съответстват на Методическите указания за разработване и прилагане на Планове за интегрирано развитие на община за периода 2021-2027 г.

Разработването на анализа се базира на официална статистическа информация, становища от институции и стратегически документи в общината и региона, заедно с изводите от проведените публични дискусии и целеви анкети.

1.4.2. Стратегически цели, приоритети и мерки за развитие за периода 2021-2027 г.

Стратегическите предложения обхващат очертаването на визия за развитие до края на предстоящият планов период, формулирането на цели, приоритетни области и включените в областите мерки. Основно предизвикателство е формулирането на аргументирани, изпълними и съответстващи на местните ресурси и специфика предложения. Използването на интегриран подход за планиране на регионалното и пространственото развитие изисква целите и приоритетите да бъдат съгласувани и да предвиждат взаимодействието с факторите, условията и потенциала за специфичното развитие на общината, мрежата от населени места и отделните сектори (индустрия, транспорт, екологична инфраструктура, туризъм, аграрни дейности и др.), залегнали в устройствените планове за развитие на територията. Към подхода се присъединяват и проследените обществени потребности и препоръки, заедно с насоките на стратегическите документи от по-високо ниво. Разгледаните аспекти са използвани за синтезирането на ключови теми. По този начин се постига синергичен ефект между резултатите на отделните приоритетни области, като за осъществяването на дадена цел допринасят повече от един приоритет.

1.4.3. Описание на комуникационната стратегия, на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност

Важен фактор при разработването на ПИРО е да се осигури прилагането на принципа за партньорство и сътрудничество.

В тази част от ПИРО се описва цялостния процес по разработването му – от определянето на заинтересованите страни и ангажирането им до създаването на активна комуникационна среда, в която да се обменят идеи и опит между хората.

Приложиха се и се предвиждат подходящите средства за споделяне на информация, представяне на ПИРО и съвместно действие между община Твърдица, кметовете на селата, културните институции, неправителствения сектор, представителите на бизнеса и експертния екип. Положителните контакти и комуникация, формирани по време на разработването на плана, следва да бъдат съхранени и продължени през следващите седем години.

1.4.4. Определяне на зони за прилагане на интегриран подход за удовлетворяване на идентифицираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие и на възможностите за сътрудничество с други общини

На база на анализа на силните и слабите страни на общинската територия, както и на потенциалите за развитие са определени приоритетни зони за въздействие на територията на общината, в които основно ще бъде съсредоточено изпълнението на мерките, предвидени в програмата за реализация на плана. Това са пространствено обособени територии с определена характеристика и състояние на физическата среда, социална структура на населението и характер и структура на основните фондове. Те са определени на базата на общи характеристики на определена територия или общи проблеми и потенциали за развитие. Целта на определянето на приоритетни зони за въздействие е постигане на максимален ефект с ограничените ресурси.

1.4.5. Програма за реализация на ПИРО и описание на интегрирания подход

Програмата за реализация на ПИРО има за задача на основата на целите и приоритетите за развитие на общината, залегнали в плана, да осигури вътрешната и външната съгласуваност на факторите на развитието и ресурсите за реализация на плана, като оптимизира възможностите за финансиране, институционална подкрепа и техническа помощ за изпълнение на плана. Програмата за реализация е финалният елемент от структурата на ПИРО и представлява конкретния начин за осъществяване на неговите стратегически предложения. Програмата илюстрира прехода между приоритетните области, съответстващите им мерки и проектите от съдържанието на плана. Централно място заема списъкът с проекти, където са изброени, описани и обосновани отделните обекти и връзките между тях. Извършена е оценка на ориентировъчната им финансова стойност, избрана е управленска структура и са посочени заинтересованите партньори в реализацията на всеки проект. Включена е възможността за актуализация на Програмата за реализация, като част от цялата система за наблюдение, оценка и актуализация на плана. Основни компоненти на програмата за реализация са:

- Описание на прилагания интегриран подход и предвидените мерки и дейности за реализация на плана – по какъв начин са комбинирани отделните елементи на секторните политики на местно ниво, така че да доведат до постигане на целите, определени в стратегическата част;
- Индикативната финансова таблица, която представлява общата финансова оценка на необходимите ресурси за реализация на най-значимите общински проекти. Прогнозираният общ финансов ресурс е разпределен между отделните приоритетни области от стратегията на плана и поетите ангажменти по неговото изпълнение от страна на всички партньори в местното развитие при водещата роля на органите на местното самоуправление, подпомагани от общинската администрация.
- Адекватното планиране на финансовата таблица е предпоставка за успешно и ефикасно управление на финансовите ресурси на общината. За тази цел бъдещите финансови средства са реалистично предвидени на основата на потенциала на Общината да привлича и управлява средства от Оперативните програми.

1.4.6. Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия

Климатичните фактори – глобалното затопляне, природните бедствия, както и рисковите територии, заемат важно място в разработваните концепции и стратегии за пространствено планиране на държавите в ЕС, върху управлението на водите, земята и природните ценности. Адаптирането на подходите в планирането на регионалното и пространствено развитие към глобалното затопляне на климата ще осигури запазването на екологичния комфорт в урбанизираните територии и намаляването на рисковете от природни бедствия. В тази част от ПИРО Твърдица е описана връзката между идентифицираните в анализите рискове и проблеми, формулираните цели и приоритети в стратегическата част на документа и посочените в програмата за реализация мерки за ограничаване на изменението на климата и за адаптация към вече настъпилите промени. Изпълнението на тези мерки е ресурсно обезпечено и обвързано със система от индикатори, позволяващи оценка на напредъка за периода на действие на плана, както и при извършване на междинна оценка или актуализация.

1.4.7. Необходими действия и индикатори за наблюдение и оценка на плана

Индикаторите за наблюдение и оценка са дефинирани съобразно смисъла и съдържанието на стратегическите цели и приоритетните области на стратегията. Системата от индикатори обединява два основни компонента – индикатори за резултат, проследяващи степента на изпълнение на целите, както и индикатори за продукт, измерващи ефектите от изпълнението на мерките в рамките на приоритетните области. Двата вида индикатори са въведени в следствие на предписанията от „Методическите указания за разработване и прилагане на Планове за интегрирано развитие на община за периода 2021-2027 г.“.

Индикаторите са избрани в синхрон с наличната и регулярно поддържана информационна основа в България и наличните данни в община Твърдица. Така могат да бъдат посочени техни начални, междинни и целеви стойности. Инструментът ще бъде основно средство за изготвяне на годишните доклади за изпълнението на ПИРО, междинната и последващата оценка на плана.

По отношение на наблюдението и оценката на изпълнението на плана е разработена е система за наблюдение, оценка и актуализация, обвързваща функциите на участващите звена и времеви график за действие. Подробно описани са отговорностите и компетенциите на отделните звена, посочена е логическата и времева обвързаност между отделните функции. Идентифицирани са ключови събития от процеса за наблюдение, оценка и актуализация на плана и конкретното участие и принос на въвлеченото звено. Ключовите събития са точно разположени във времето, за да се въведе управляема система от последователни и конкретно разписани стъпки. Посочен е начинът за интегрирането на индикаторите в отделните стъпки на наблюдението и оценката. Отбелязан е подходящият момент за изготвяне на междинна и последваща оценка, както и на актуализация на ПИРО, когато това е необходимо.

1.5. МЕТОДИ И ПРИНЦИПИ, ИЗПОЛЗВАНИ ПРИ ИЗГОТВЯНЕТО НА ПИРО

Приложеният методически подход и следваните принципи при разработването на плана са в пълно съответствие с нормативните изисквания, целите и приоритетите на социално-

икономическото и пространственото развитие на общината, като интегрална част от района. Планът е съобразен със специфичните изисквания за прилагане на нормативните документи, регламентиращи дейностите на местното самоуправление, териториалното устройство и опазването на околната среда. В рамките на разработването на ПИРО са приложени доказани теоретични постановки и методологически подходи за стратегическо планиране на устойчивото общинско развитие. Внимателно е подхождено към инструментите за реализация на плана, изградени на основата на прилаганите европейски подходи, но и на реалните опит и умения за управление на проекти в българските общини, включително структурите на местното самоуправление, неправителствения и частния сектор. Подобен начин осигурява внедряването на съвременни идеи, но и способност за тяхната изпълнимост.

Принципи:

Структурираност. Общинският план за интегрирано развитие е съвкупност на смислово, функционално и хронологично свързани елементи. Използван е утвърдения метод за последователно надграждане на първоначален анализ, синтезирани оценки, обоснована стратегия и оперативни инструменти за реализация.

Интегрираност. Изследванията и изводите на ПИРО касаят разнообразните социални, икономически, екологични, културни и управленски проявления на местното развитие.

Точност. Приложените анализи се основават преобладаващо на официална статистическа информация. Използвани са данните от текущата статистика на НСИ, както и други официални източници – ДБТ, ОДЗ „Сливен“, ОПУ и оператори на комунални услуги и др. Същият принцип е използван и при дефинирането на системата от индикатори, с оглед на нейната реална приложимост и резултатност.

Публичност. Активният контакт и обмен на идеи със заинтересованите страни е ръководен принцип във всички дейности от обхвата на ПИРО. Съвместно са проследени характеристиките на общината, идентифицирани са проблемите и потенциалите, формулирани са стратегическите предложения и са положени основите за сътрудничество с оглед на реализацията на ПИРО.

1.6. ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Очакваният резултат от ПИРО Твърдица е изградена програма за развитие на общината чрез използван интегриран подход за планиране на регионалното и пространственото развитие, отразяващи взаимодействието с факторите, условията и потенциала за специфичното развитие на общината, мрежата от населени места и отделните сектори - индустрия, транспорт, екологична инфраструктура, туризъм, аграрни дейности и др.

2. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ И АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО И ЕКОЛОГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ, НУЖДИТЕ И ПОТЕНЦИАЛИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ТВЪРДИЦА

2.1. ПРОФИЛ НА ОБЩИНАТА

2.1.1. Природогеографска характеристика

Географско местоположение и достъпност

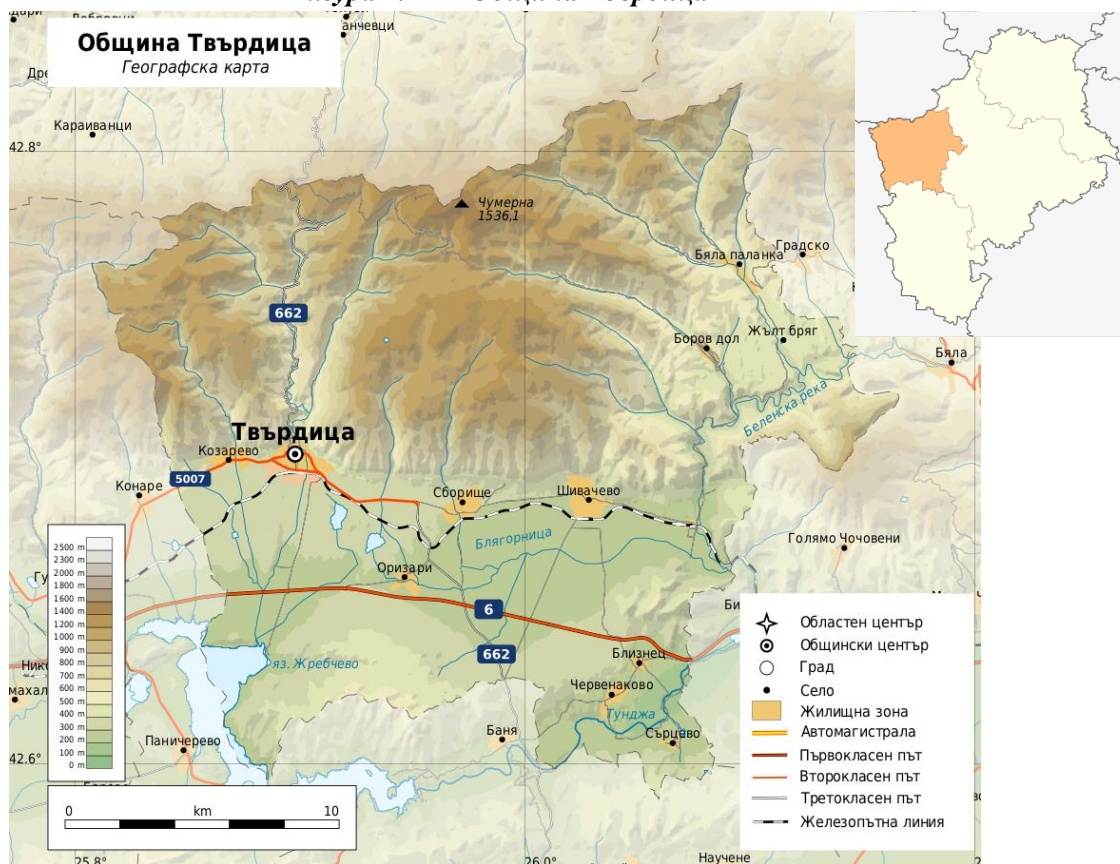
Община Твърдица се намира в Югоизточна България, област Сливен. Общината заема западната част на областта и е разположена на около 46 км от областния център.

С площта си от 442,496 км² е най-малката сред 4-те общини в областта, което съставлява 12,48% от територията на областта.

Община Твърдица граничи с:

- на изток с община Сливен;
- на юг с община Нова Загора;
- на запад с община Гурково (област Стара Загора);
- на север с община Елена (област Велико Търново).

Фигура 4. Община Твърдица



Източник: <https://bg.wikipedia.org>

Релеф и полезни изкопаеми

Релефът на общината е предимно планински и полупланински (хълмист), включва част от старопланинския дял на Елено-Твърдишката планина и рида Меджерлик.

Територията на община Твърдица е разделена на три геоморфоложки района - старопланински, средногорски и равнинен.

Старопланинският район е с типични за среднопланинския релеф форми - високо издигнати в горната си част заоблени била с южно изложение, набраздени от силно вкопани долинни врязвания, които преминават в стръмни склонове и дълбоки разчленения в долните си части.

Средногорският район се характеризира с нископланински хълмист релеф с ясно изразено централно било на Средна гора.

Равнинният район, състоящ се от котловините Твърдишка (250 м н.в.) и Шивачевска (200 м н.в.), е очертан на север от стръмните склонове на Стара планина, а на юг - от полегатите склонове на Средна гора. Най-ниската точка се намира в поречието на река Тунджа - 205 метра.

Най-висок връх в този район е „Чумерна“ – 1536 м, който запазва първенството си на изток от Балкана до Черно море. През тази част на общината преминава и Националната екопътека връх Ком – нос Емине.

Климат

За оформяне на климата в Задбалканските котловини оказва влияние не само надлъжното морфографско изражение на нейната област, локализацията и орографската затвореност на отделните котловини, но и тяхното близко съседство с верижно простиращите се огради на Стара планина и Средногорието. Тези особености на релефа в Задбалканските котловини и съседните области на Стара планина и Средногорието оказват значително влияние върху трансформацията на преминаващите с различен произход въздушни маси, а това влияе съществено върху количествените и качествените показатели на климатичните елементи и се отразява върху характера на климатичните условия в цялата област на Задбалканските котловини.

Районът, в който е разположена общината, принадлежи към Източна Средна България от Преходно континенталната климатична подобласт. Преобладава умереноконтиненталният климат.

Води

Водният ресурс на територията на общината се образува от няколко реки и микроязовири. Речната мрежа е 121 дка и включват реките: Твърдишка, Козаревска, Блягорница, Боровдолска, Долап дере и Беленска. Реките се използват за напояване и отчасти за водоснабдяване.

Микроязовирите и водоемите заемат площ 954,7 дка с 5 300 куб. м вода. Те включват микроязовир Митроук и водоем в землището на гр. Твърдица, микроязовир Оризари и рибарници в землището на село Оризари, микроязовир и водоем в землището на град Шивачево, водоем в землището на село Сборище, водоем в землището на село Близнац.

Микроязовирите и водоемите се използват предимно за напояване и рибовъдство.

Почви

Преобладаващи почви в община Твърдица, която е с предимно с планински и полупланински релеф, са канелено-горските - плитки и леко песъчливо-глинести-каменисти. Този тип почви са пригодни за отглеждане на лозя и овощни насаждения. Обработваемата земя в голямата си част е четвърта до десета категория и е поливна. Климатичните и почвените характеристики

благоприятстват основно лозарството, което е един от основните поминъци за населението. Добре виреят ябълки, праскови, череши, а така също и някои видове посевни култури.

Растителност и животински свят

Районът се характеризира с богато разнообразие от дивеч, което е предпоставка за развитие на ловния туризъм. Срещат се основно: бозайници – сърни, диви свине, чакали, лисици, язовци, порове и зайци; птици – ястреби, пъдпъдъци, горски бекаси, гургулици и др. През пролетния и зимния прелет в района стационарират различни видове облетен и водоплаващ дивеч, като диви патици и по-рядко гъски.

Представителите на фауната са над 160 вида, 36 от които са защитени. С най-голямо природозащитно значение са грабливите дневни и нощни птици (скален орел, белоопашат мишелов, бухал и др.). 20 вида от птиците на територията са намерили място в Червената книга на България.

Горско-дървесната растителност е съставена от широколистни и иглолистни гори.

На територията на общината се срещат растения, обявени за редки и защитени растителни видове, записани в „Червената книга“: Джел (*Ilex aquifolium*), Битински синчец (*Scilla bithynica*), Горска съсънка (*Anemone sylvestris*), Български ранилист (*Stachys bulgarica*), Гръцка ведрица (*Anthemis virescens*), Тис (*Taxus baccata*).

2.1.2. Население и икономическа характеристика

Население

Динамиката на населението на община Твърдица не се отличава от тази на национално ниво. След 1965 година се наблюдава устойчиво намаляване на населението. Според последните официални данни на Националния статистически институт (НСИ) за 2019 г. на територията на общината живеят 13 270 души. Сравнявайки данните от последното преброявания в България (2011 г.), се отчита намаляване с 3,9% на населението, живеещо в общината. Това са 534 д.

Естественят прираст е с по благоприятни стойности от тези на областно и национално ниво. През по-голямата част от разглеждания период стойностите са положителни за община Твърдица. Минимални отрицателни стойности се наблюдават единствено през 2012 и 2015 г.

Селища

Община Твърдица се състои от 2 град и 8 села. Около 42% от населението живее в общинския център, 27,3% - във втория град в общината - Шивачево и 30,7% са в селата.

Таблица 1. Населени места в община Твърдица

с. Близнец	с. Боров дол	с. Бяла паланка	с. Жълт бряг
с. Оризари	с. Сборище	с. Сърцево	гр. Твърдица
с. Червенаково	гр. Шивачево		

Място и роля на община Твърдица в областта

Приносът на община Твърдица към областната икономика е малък. Тя произвежда едва 1,6% от продукцията, а населението е 12,48%. Броят на предприятията в общината е 4,6% от всички в областта, а делът от заети е само 2,7%.

Водещият отрасъл в общината е Селско, горско и рибно стопанство. В общината е развита текстилната, дърводобивната и шивашката промишленост.

Таблица 2. Място и роля на община Твърдица в областта по избрани показатели

Показател	За общината	Дял от областта (%)	Общо за областта
Територия (км ²)	442,496	12,48	3 544,066
Население (2019 г., НСИ)	13 270	7,2	184 119
Гъстота на населението (д./км ²)	29,7	-	52
Коефициент на безработица, 2018 (%)	17,5	-	9,7
Произведена продукция, 2018 (хил. лв.)	34 171	1,6	2 201 288

Източник: НСИ, Община Твърдица

2.1.3. Историческо развитие и културно наследство

Първите следи на живот на територията на община Твърдица са открити в най-долните културни пластове на селищна могила „Кицова“, разположена в южната част на рида „Лагун“. Намерените оръдия на труда и керамични фрагменти са от периода на новокаменната епоха – II хил. пр. Хр. Тук са разкрити следи от тракийско заселване през I хил. пр.Хр. Върху този рид е съществувало селище и през римския период II-IV в. сл. Хр. Заселвания от римския период има в почти всички селища на общината. Кръстопътното значение на региона се засилва особено когато столицата на империята се премества в Константинопол. През IV-VI век се изграждат редица крепости в старопланинските проходи за защита от нахлуването на варварски племена. Част от тази отбранителна система са крепостите „Градището“ над Твърдица, „Градището“ над Козарево, „Калята“ - североизточно от Шивачево. Не по-маловажно е значението на района по време на Средновековието. Поради стратегическото си положение, като вход на прохода - най-пряка връзка между Северна и Южна България, тук са се водили много сражения. Византийският хронист Мануил Фил, възпяващ подвизите на Михаил Глава, отбелязва такива във връзка с похода срещу Ивайло през 1278 год. По времето на Втората българска държава ролята на Твърдишкия проход значително нараства, когато столицата става Търново.

През XVIII в. Твърдица е важен административен център на турската империя. Завоевателите превеждат името на селището на своя език: Фертижи-Кюберан, като втората част на името се прибавя за село, в което успоредно има турска и българска община, джамия и църква. За да се спасят от жестокостите, с оттеглянето на дибичовите войски през Руско-турската война от 1828-1829 г., една трета от населението - 683 души (156 семейства) от Твърдица се изселва в Молдова и създава там селище със същото име. За останалото население настъпват тежки години на изпитания. Църквата е опожарена до основи през 1830 г., но благодарение на несломимия си дух, твърд и борбен характер твърдичани от пепелта я изграждат през 1834 г.

Днес за славното минало говорят руините на крепостта Твърдина, дала името на Твърдица; църквата-светиня „Света Петка“ - архитектурен паметник на културата; множеството могили и некрополи на територията на цялата община, съхранените в народната памет предания и легенди, свързани с местности и смели народни чедра, отстоявали през вековете свободата ѝ.

Общината е член на Регионалната асоциация на общините – РАО „Тракия“.

През 2018 г. на Общински съвет – Твърдица е прието решение за създаване на Исторически музей – Твърдица. Музеят ще функционира на територията на община Твърдица и в него ще има три отдела – Археология, Етнография, Нова и най-нова история.

В общината има две функциониращи изложби:

Зала в читалище „Св. Св. Кирил и Методий 1914“ – археологическа изложба, показваща материалната култура от района на Твърдица от края на VII, началото на VI хил. пр. Хр. до края на XIV век. Изложени са оръдия на труда от камък, кремък, кост и рог. Глинени и стъклени съдове, накити и въоръжение от тракийския период и средновековието. Част от движимите културни ценности са придобити по време на спасителни и редовни археологически проучвания на надгробна могила в местността Лагун, крепостта в местността „Градището“ североизточно от гр. Твърдица и случайни находки от местността „Улищица“, кв. Козарево, гр. Шивачево и др.

Сграда за етнографска експозиция на ул. „Неофит Рилски“ № 16 гр. Твърдица – През 2020 г. е поставено началото на ремонтни дейности за привеждане състоянието на сградата и района съобразно изискванията на Закона за културното наследство.

Община Твърдица разполага с богат **културен календар**. Освен основните официални и църковни празници в него са включени и други празници.

- „Винария“ Оризаре;
- „Винария“ Твърдица;
- Конкурс за най-добро шиваческо вино;
- Зарязване на лозовия масив;
- Празник на лозаря;
- Детски първомайски празници;
- Тържествени концерти, посветени на националния празник;
- Поднасяне на венци на паметниците на освободителите;
- Лазаруване;
- Регионален фолклорен събор „Пролетни игри и обичаи – Цветница“;
- Благотворителен концерт в подкрепа на абитуриенти сираци;
- Народен събор в местността „Улищица“;
- Празник на с. Оризаре;
- Детски великденски празници;
- Регионален събор на пенсионерските клубове „На чаша шиваческо вино“;
- Празник на читалищата от община Твърдица;
- Празник на с. Червенаково;
- Ден на българската писменост и култура;
- Детски празник;
- Празник на с. Сборище;
- Празник на с. Боров дол;

- Летен събор;
- Посрещане на изгрева на 1 юли, Рок концерт;
- Регионален събор „Хайдушка поляна“;
- Земляческа среща на изселниците от село Запалня;
- **Празник на гр. Твърдица – 14 октомври;**
- Празник на гр. Шивачево;
- Празник на кв. Козарево;
- Запалване светлините на коледната елха;
- Коледарски групи от селищата на община Твърдица коледуват при кмета, Коледен базар;
- Посрещане на нова година.

Община Твърдица има и регионални и национални участия и изяви:

- Участие в регионален фолклорен събор „На събор край Тунджа“ с. Жельо войвода - етап за участие в събора в Копривщица;
- Участие в национален фолклорен събор в Копривщица;
- Регионален празник на балканските градове „Балканът пее и разказва“;
- Национален литературен конкурс „Още стихове за вечните неща“.

Традиционни носители на културата в българските общини са читалищата, част от тях с богат библиотечен фонд. На територията на община Твърдица 9 читалища развиват дейност. Едно от тях се намира в общинския център – гр. Твърдица, едно в гр. Шивачево, а останалите седем в селата. С тяхно съдействие се отбелязват редица празници от културния календар на общината.

Всички читалища в община Твърдица разполагат с библиотеки, като библиотечният им фонд е над 100 000 библиотечни единици. Най-голямата библиотека е в НЧ „Св. Св. Кирил и Методий“ гр. Твърдица, която разполага с 32 280 библиотечни единици.

Читалищата предлагат богат набор от дейности: фолклорни формации, театрална школа, клубове, школи.

Таблица 3. Читалища на територията на община Твърдица

Наименование на читалището	Населено място	Библиотечен фонд
НЧ „Св. Св. Кирил и Методий 1914“	Гр. Твърдица	32 280
НЧ „Просвета 1898“	Гр. Шивачево	12 645
НЧ „Просвета 1910“	С. Сборище	12 647
НЧ „Развитие 1928“	Кв. Козарево	10 477
НЧ „Пробуда 1928“	С. Оризаре	5 246
НЧ „Св. Св. Кирил и Методий 1937“	С. Боров дол	11 123
НЧ „Нов път 1948“	С. Бяла паланка	7 525
НЧ „П. Хилендарски 1928“	С. Червенаково	8 051
НЧ „Нова светлина 1946“	С. Жълт бряг	3 589

Източник: Община Твърдица

На територията на община Твърдица има 5 действащи църковни храма и 2 джамии, които се намират в 6 от населените места.

Таблица 4. Действащи храмове в община Твърдица

Храм	Населено място
Църковен храм „Света Петка“	Гр. Твърдица
Църковен храм „Св. Димитър“	Гр. Шивачево
Църковен храм „Св. Архангел Михаил“	Кв. Козарево, гр. Твърдица
Църковен храм „Св. Вознесение Господне“	С. Сборище
Църковен храм „Св. Константин и Елена“	С. Червенаково
Джамия	С. Бяла паланка
Джамия	С. Жълт бряг

Източник: Община Твърдица

В община Твърдица има следните спортни обекти – стадиони, спортни площадки и картинг писта. Материалната база е съсредоточена в гр. Твърдица и гр. Шивачево. Това ограничава възможностите за развитие на спортна дейност в селата. По-голямата част от обектите са в добро и отлично състояние. Два от стадионите, които се намират в гр. Шивачево и в с. Сборище, са в лошо състояние.

Таблица 5. Спортни обекти в община Твърдица

Вид на обекта (стадион, спортна площадка и др.)	Населено място	Капацитет (площ, бр. места)	Физическо състояние (отлично, добро, лошо, незадоволително)
Стадион	гр. Твърдица	59 670 м ²	Отлично
Картинг писта	гр. Твърдица	15 590 м ²	Отлично
Училищна спортна площадка	гр. Твърдица	800 м ²	Отлично
Стадион	гр. Шивачево	29 447 м ²	Лошо
Спортна площадка	гр. Шивачево	1 700 м ²	Отлично
Спортна площадка	гр. Шивачево	50 м ²	Отлично
Стадион	с. Сборище	33 689 м ²	Лошо
Стадион	с. Бяла паланка	8 000 м ²	Отлично
Стадион	с. Боров дол	30 000 м ²	Добро
Стадион	с. Жълт бряг	9 600 м ²	Добро
Училищна спортна площадка	с. Оризари	450 м ²	Добро

Източник: Община Твърдица

В община Твърдица има общо 7 регистрирани спортни клуба.

Таблица 6. Регистрирани спортни клубове – по населени места и по видове спорт

Име	Населено място	Видове спорт
Ски клуб „Чумерна“	гр. Твърдица	спортно ориентиране и ски
Туристическо дружество „Чумерна“	гр. Твърдица	туризъм/планински походи
Футболен клуб „Твърдица“	гр. Твърдица	футбол
Футболен клуб „Паланките“	с. Бяла паланка	футбол
Карате клуб „Будостил“	гр. Твърдица	карате
Клуб по волейбол - Шивачево	гр. Шивачево	волейбол
Клуб по борба - Шивачево	гр. Шивачево	борба

Източник: Община Твърдица

2.1.4. Функционална структура, състояние на селищната мрежа и връзки със съседните територии

Балансът на територията на община Твърдица показва, че преобладават териториите заети от гори, които заемат повече от половината територия – 65,5%. Земеделските територии заемат 29,5% от общинската територия. Териториите, заети от реки и водни площи, заемат 2,3% от територията. Населените места и селищни образувания в общината заемат 1,2% от общата площ.

Таблица 7. Баланс на територията на община Твърдица

Елементи на територията на населеното място	Обща площ в ха	% от общата площ
I. Селищна територия		
А. Жилищна зона		
1. Нето терени за обитаване (жилищни квартали)	203,93	0,46
2. Терен за обществено обслужване	30,4	0,07
3. Терени за транспортна инфраструктура (улици, площи и паркинги)	76,64	0,17
4. Терени на инженерна инфраструктура	-	
5. Зелени площи за широко обществено ползване	6,89	0,02
6. Други терени	-	
Вилни зони	0,56	0,00
Курортни комплекси	1,68	0,00
Общо за А (от т. 1 до т. 6 вкл.)	320,06	0,72
Б. Зона за селищно стопанство		
7. Терени на производствени обекти	94,9	0,21
8. Терени на транспортната инфраструктура		
9. Терени на инженерната инфраструктура	36,9	0,08
10. Зелени площи; защитни, рекреационни	-	
11. Терени за специални нужди	-	
12. Гробища		
13. Други терени	33,1	0,07
Общо за Б (от т. 7 до т. 13 вкл.)	211,4	0,48
Обща площ на селищната територия	531,5	1,20
II. Извънселищна територия		
14. Резервни терени за бъдещо развитие на населеното място	-	
15. Селищни образувания	48,2	0,11
16. Земеделски територии	13 066,1	29,54
17. Горски територии	29 000,0	65,57
18. Водни течения и водни площи	1 016,7	2,30
19. Терени на транспортната инфраструктура	555,5	1,26
20. Терени на инженерната инфраструктура	0,76	0,00
21. Територии за добив на полезни изкопаеми	55,5	0,13
22. Други		0,00
Общо за извънселищна територия (от т. 14 до т. 22 вкл.)	43 693,7	98,80
Обща площ на общината (I+II = т. 1 до т. 22 вкл.)	44 225,2	100,00

Източник: Проект на ОУПО Твърдица

Подробна информация за общата територия на населените места е поместена в следващата таблица.

Таблица 8. Разпределение на общата територия по населени места в община Твърдица

Населено място	Площ на земището (в км ²)	Население 2019 г.
с. Близнец	7,831	52
с. Боров дол	38,622	392
с. Бяла паланка	50,062	785
с. Жълт бряг	19,822	298
с. Оризари	23,536	557
с. Сборище	50,762	1 812
с. Сърцево	5,745	28
гр. Твърдица	155,167	5 569
с. Червенаково	12,59	149
гр. Шивачево	78,359	3 628

Източник: НСИ

Селищната структура на общината е формирана от мрежа от населени места. Град Твърдица има подчертано въздействие върху всички останали селища в общината. Особеностите в характера на природната среда е довело до изграждането на специфичните за района селищни структури. В равнинните части от общината селищата имат компактна структура, а по планинските склонове – разчленена такава.

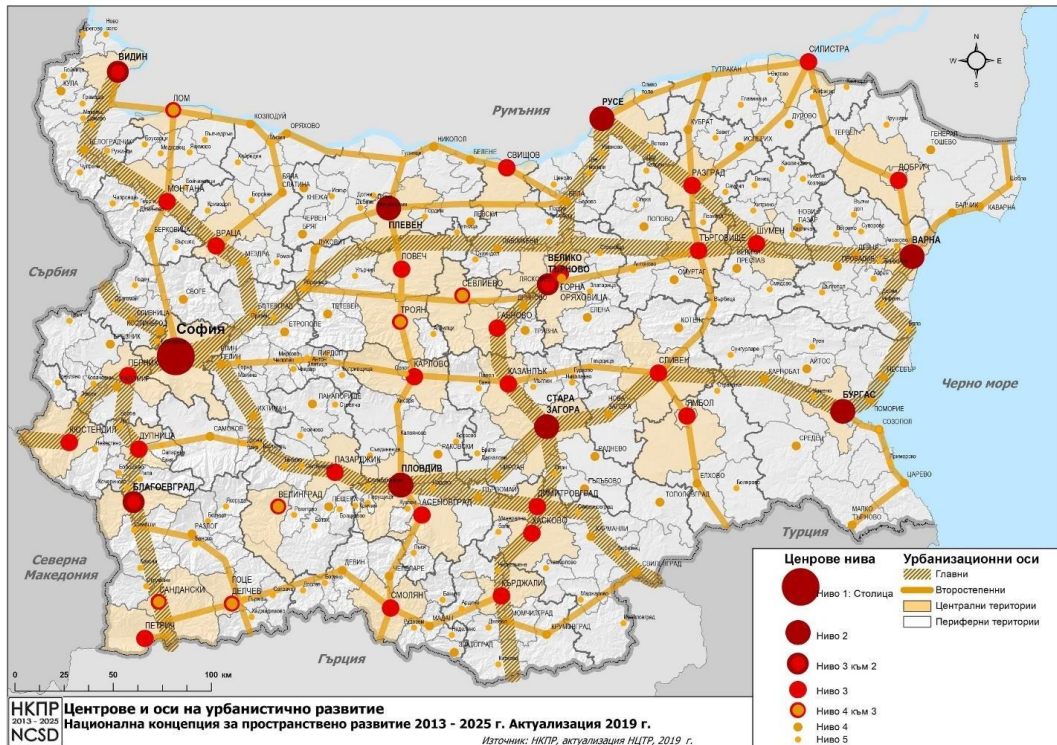
Централната градска част се е развила в ниските точки от територията на града, а по хълмовете и високите части са разположени голяма част от градските квартали и махали.

Хълмистата структура на релефа не позволява прекомерното разширяване на отделните територии и зони, което понякога възпрепятства ефективното развитие на отделни функционални системи в населените места, както и затруднява изграждането на необходимата инфраструктура до отделните селища.

Селищната мрежа се състои от 2 града (Твърдица и Шивачево) и 8 села. Близо 69,3% от населението живее в градовете. По-големите села в общината са с. Сборище (1 812 д.) и с. Бяла паланка (785 д.)

Според градоустройствената категоризация (Наредба № 7, обн. ДВ бр.3 от 2004 г.) гр. Твърдица попада в категорията „много малък град“ (до 10 хил. д.).

Фигура 5. Центрове и оси на урбанистично развитие



Източник: АНКПР

2.2. СЪСТОЯНИЕ НА РЕГИОНАЛНАТА И МЕСТНАТА ИКОНОМИКА

Икономиката на община Твърдица не функционира в затворена системата, а като част от общата икономика на страната. Местните икономически показатели оказват влияние върху тези на областно и национално ниво и обратното. Това дава възможност, чрез анализ, да се открият силните, местни икономически страни, които имат най-голям дял в общата икономика. Ключовите характеристики, които се проследяват, са свързани с развитието на икономиката и жизнения стандарт на жителите на община Твърдица. От друга страна, общото състояние на икономиката в България оставя своя отпечатък върху местната такава.

За да се открие тази неразривна връзка, са изследвани няколко ключови макроикономически показателя на национално ниво. Това са:

Брутен вътрешен продукт (БВП) – индикаторът се използва за измерване стандарта на живот в страната, чрез остойностяване на всички произведени стоки и услуги. Колкото по-висок БВП има страната, толкова е по-силна икономиката и има по-висок стандарт на живот населението.

Реален ръст на БВП – чрез него се измерва икономическия растеж. Той се измерва в процентно изменение на БВП спрямо даден базисен период.

Средногодишна инфлация – представлява постоянното и цялостно покачване на цените, което означава постоянен спад в покупателната способност на парите.

Ниво на безработица – НСИ измерва коефициента (нивото) на безработица като отношение на броя на безработните спрямо броя на икономически активните лица.

Преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) – индикаторът отразява потока от чуждестранни инвестиции към страната. Може да се каже, че колкото е по-голям той, толкова по-привлекателна е страната за чужди инвеститори.

2.2.1. Общи тенденции на икономическото развитие в страната

Общото макроикономическо развитие на България в последните 10 години беше белязано от световната икономическа и финансова криза и възстановяване от нея.

Проследявайки динамиката на БВП по текущи цени, през годините се отчита непрекъснат растеж (с изключение на 2013 г.) в абсолютни стойности. Това, обаче, не е достатъчно за реален ръст на българската икономика. Всъщност е точно обратното, реално БВП все още не е достигнал пред-кризисните си нива, като само в периода 2012-2013 се наблюдава задържането на неговото реално ниво. През останалите години се отчита устойчив спад следствие на инфлацията и други процеси.

Размерът на ПЧИ също се задържа на сравнително еднакви стойности, но отчитайки инфлацията и други макроикономически показатели, реално чуждестранните инвестиции намаляват.

След период на дефлация (която често е свързана със забавянето на икономиката), последните години (2017-2019) се отчита увеличаващо се средногодишно ниво на инфлация.

Последиците от изминалата криза могат да се проследят и с нивото на безработица в страната, което в периода 2010-2014 е над 10%, докато в последните години устойчиво намалява и през 2019 г. достига до исторически ниски нива от 4.2%.

Тези фактори – ниска безработица, намаляващи ПЧИ, растяща инфлация и намаляващ реално БВП – се отразяват и на местните икономики и население, чиито доходи от такси, продажби, труд и други източници на приходи се увеличават, но в същото време покупателната им способност намалява. Много ниските нива на безработица от своя страна пък оказват пряко влияние върху възможността за привличане на нови инвестиции и големи работодатели в българските общини, които трудно ще намират кадри за обезпечаване на трудовия процес.

Тази линия на развитие, характерна за българската икономика, определя и ограниченията и възможностите за развитие пред община Твърдица.

Таблица 9. Основни макроикономически показатели на националната икономика за периода 2009-2019 г.

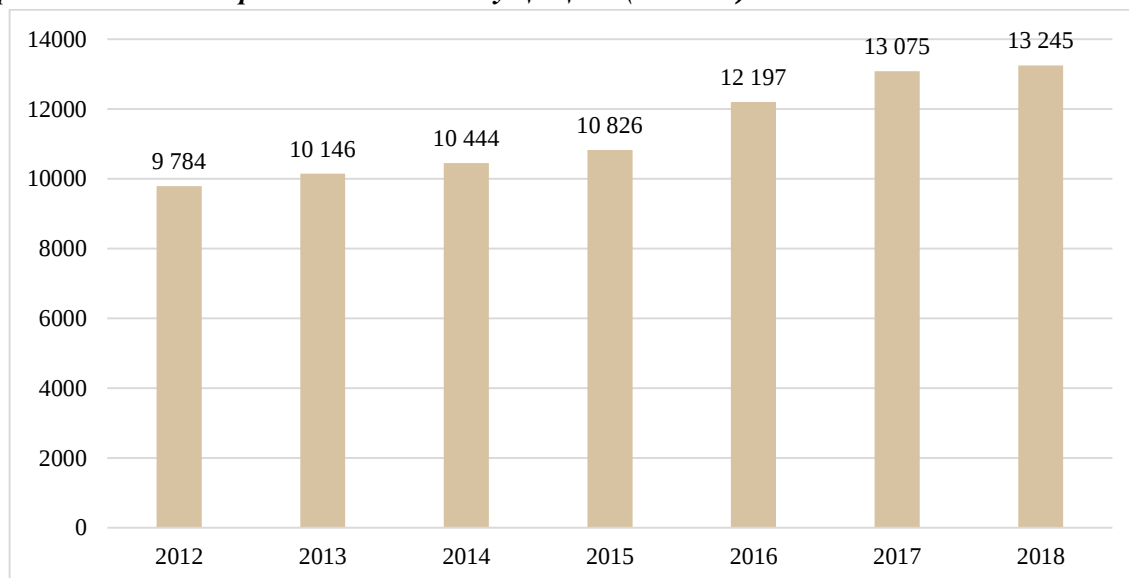
Основни макроикономически показатели - реален сектор	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
БВП в текущи цени (производствен метод) - млн. лв.	73 147	74 407	80 682	82 209	81 919	83 857	89 333	95 092	102 308	109 695	118 669
Реален ръст на БВП на годишна база - %	3	-1	-2	0	0	-2	-4	-4	-4	-3	-3
Средногодишна инфлация - %	2.5	3.0	3.4	2.4	0.4	-1.6	-1.1	-1.3	1.2	2.6	2.5
Коефициент на безработица (15 + години) - %	6,8	10,3	11,3	12,3	12,9	11,4	9,1	7,6	6,2	5,2	4,2
ПЧИ в страната - млн. евро	20 442	22 114	21 645	21 951	23 340	21 582	23 163	23 509	24 475	24 920	-

Източник: НСИ

2.2.2. Общи тенденции на икономическото развитие в Югоизточен регион от ниво 2

Наблюдавайки икономическото развитие на региона през периода 2012-2018 г., се забелязва следване на тенденциите на национално ниво – плавно увеличение на БВП, ръст в броя на заетите, както и наваксване на разходите за ДМА, но не и достигането на пиковите им стойности.

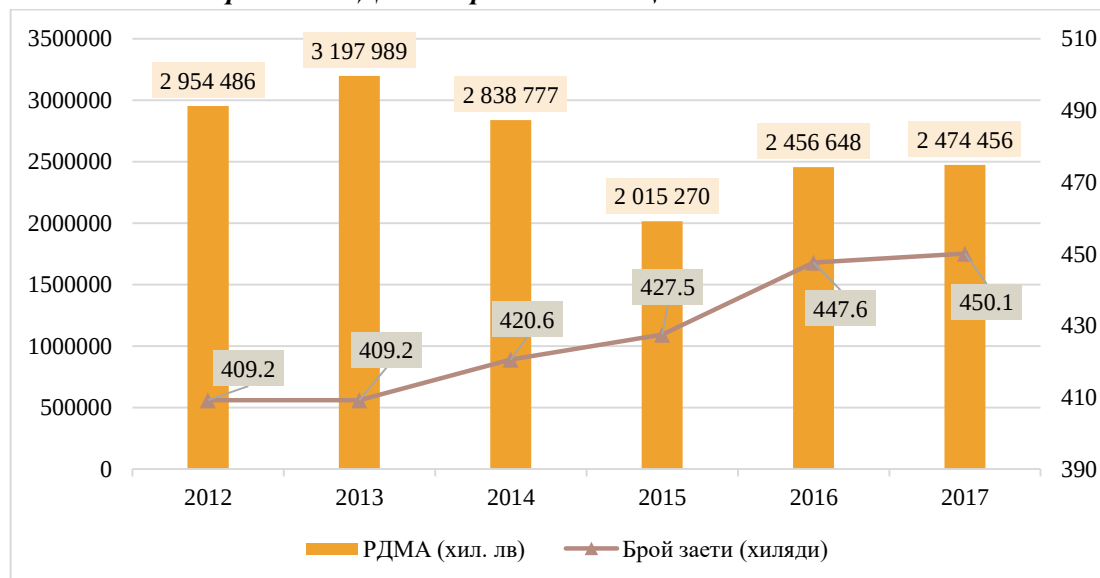
Фигура 1: Югоизточен регион – БВП в текущи цени (млн. лв.)



Източник: НСИ

Данните показват ръст на БВП с 26,1% за периода 2012-2018 г.

Фигура 2: Югоизточен регион – РДМА и брой заети лица



Източник: НСИ

В същото време разходите за придобиване на ДМА (РДМА) рязко се свиват за 2015 г. спрямо предходната, а след това започва тяхното наваксване, което все още не е достигнало нивата от преди 2015 г.

Тенденцията за увеличаване броя на заетите също е спазена в периода 2013-2018 г.

2.2.3. Общи тенденции на икономическото развитие в област Сливен

Изследвайки процесите на областно ниво в периода 2014-2018 година, може да се заключи, че те следват националните тенденции в периода на действие на ОПР на Твърдица за периода 2014-2020 година. Наличните данни за последните години показват плавно увеличение на продукцията, която генерират предприятията от нефинансовия сектор в област Сливен.

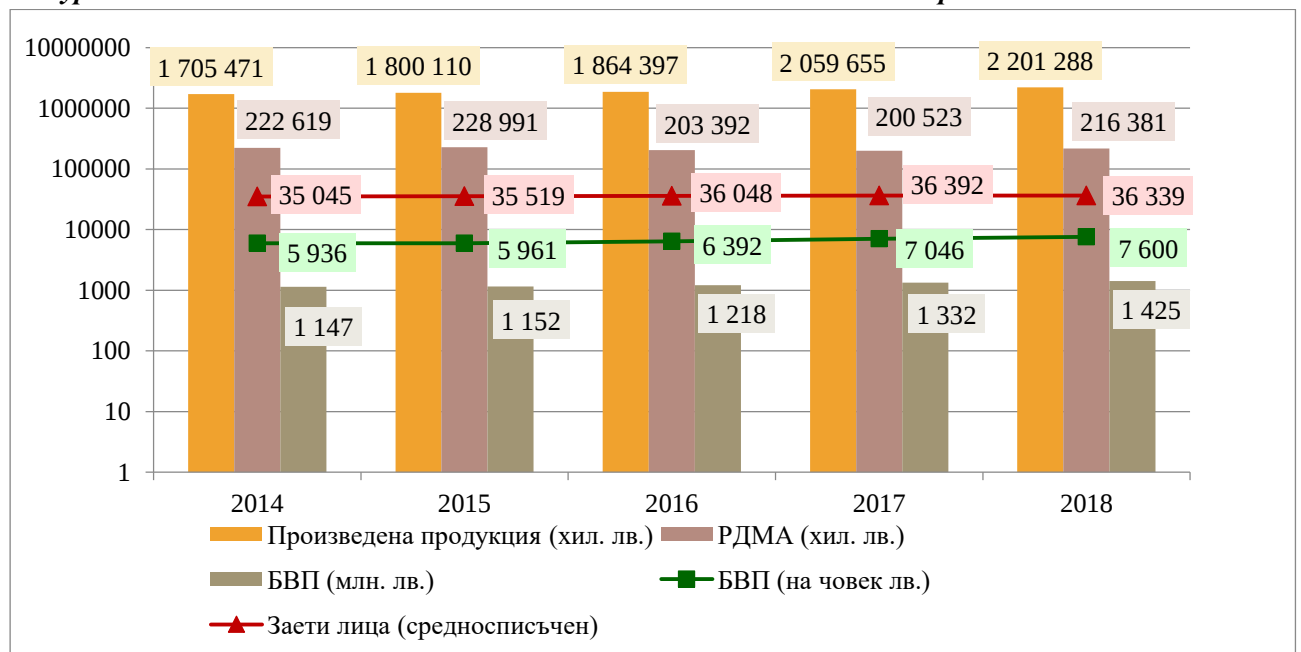
По окончателни данни произведеният брутен вътрешен продукт (БВП) (основен показател за икономическо развитие, който се поддържа с данни само на ниво област) за област Сливен през 2018 г. възлиза на 1 425 млн. лв. по текущи цени и е с 6,5% повече в сравнение с 2017 г.

Делът на БВП за област Сливен от общо произведения за Югоизточен регион е 10,8% и 1,5% от общо произведения за страната. По БВП на човек от населението област Сливен е на предпоследно място със 7 600 лв. С най-високо равнище на БВП на човек от населението е София (столица) – 33 437 лв., а с най-ниско - област Силистра – 7 029 лева.

Разходите за придобиване на ДМА (РДМА) намаляват през 2016 г. спрямо предходната, а след това отново се наблюдава увеличаване, което все още не е достигнало нивата от 2015 г.

В национално ниво се наблюдава тенденция за повишаване на заетите, същата тенденция се наблюдава и на областно ниво (нивото на увеличаване за 2018 г. спрямо 2014 г. е 3,6%).

Фигура 6. Развитие на областна икономика в област Сливен за периода 2015-2018 г.



Източник: НСИ

Положителното в характеристиката на област Сливен е, че нараства размерът на БВП на 1 човек, което в комбинация с увеличаването на броя на заетите, е показателно за ръст в производителността на труда.

Може да се обобщи, че областната икономика в последните няколко години преодолява последиците от събитията преди 2014 година, но все още е неустойчива и податлива на глобалната икономическа обстановка.

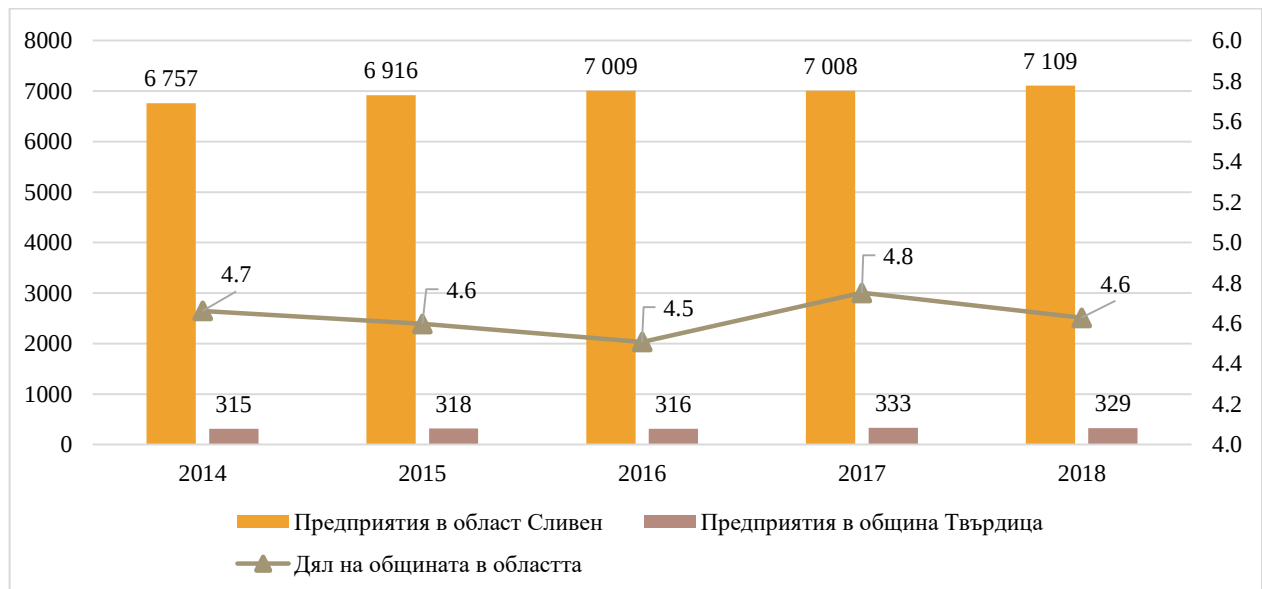
2.2.4. Позиция и принос на община Твърдица в областната икономика

Сравняването на основни икономически показатели на общинско и областно ниво дава възможност да се прецени доколко изводите, направени в ИТСР на Югоизточен регион от ниво 2, се отнасят за община Твърдица.

Икономиката на община Твърдица не оказва сериозно влияние върху икономиката на област Сливен, но това е очаквано предвид разликите в броя на населението на общинско и областно ниво (в общината живеят 13 270 души или 7,2% от област Сливен) и предвид площта, върху която се простира общината (442,496 км² или 12,48% от област Сливен). Това твърдение се потвърждава и след сравнение на икономическите показатели между областта и общината.

За разглеждания период **броят на предприятията** в община Твърдица се е увеличил малко. През 2014 г. броят им е бил 315, съставляващи 4,7% от всички в областта, докато през 2018 г. достига 329, но пада като процентно изражение (4,6% от всички в област Сливен). На областно ниво броят на предприятията постепенно се увеличава от 6 757 през 2014 г. те стават 7 109 или с други думи се увеличават с 5% за периода.

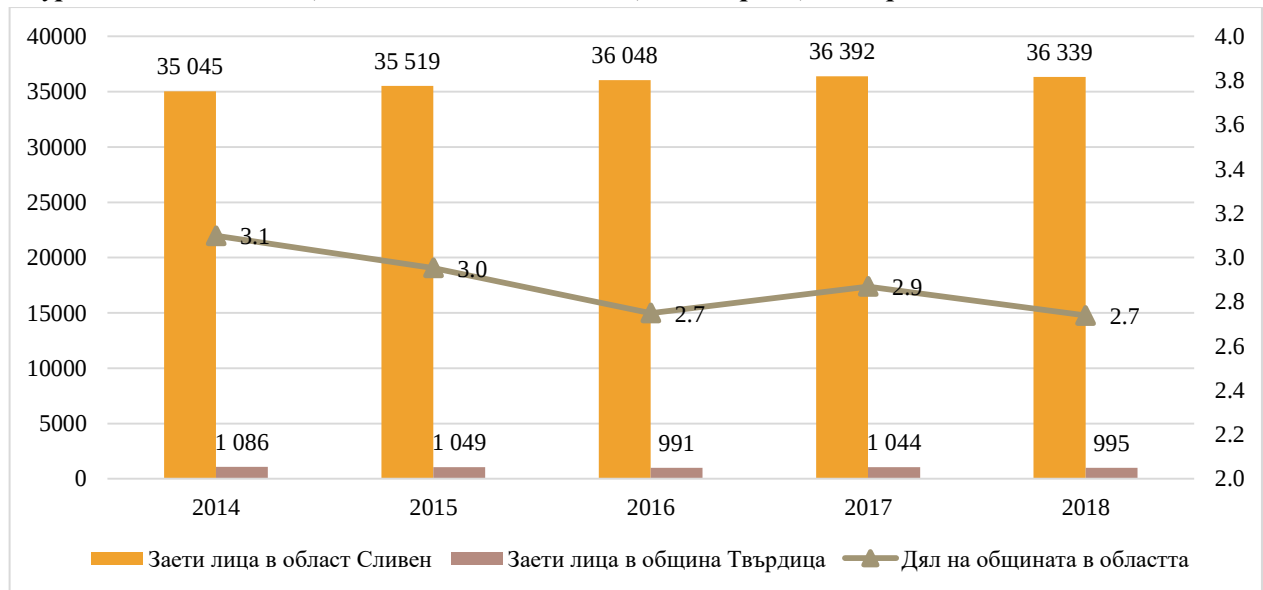
Фигура 7. Брой на предприятията в област Сливен и община Твърдица за периода 2014-2018 г.



Източник: НСИ

Динамиката на заетите в предприятията през годините показва, че се наблюдава намаляване на общинско ниво. За периода 2014-2018 г. заетите на областно ниво се увеличават с 1 294 души, а тези в община Твърдица намаляват с 91 души. Към 2018 г. заетите лица в нефинансовите предприятия в община Твърдица съставляват 2,7% от заетите лица в нефинансовите предприятия за област Сливен.

Фигура 8. Заети лица в област Сливен и община Твърдица за периода 2014-2018 г.

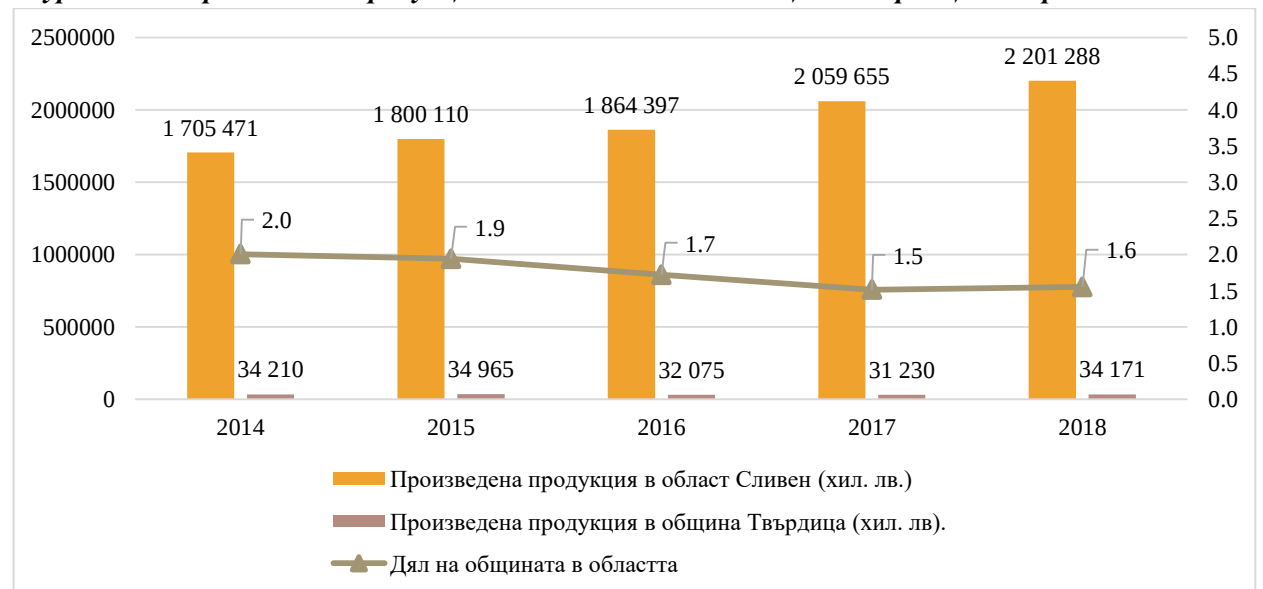


Източник: НСИ

За изследвания период в областта се наблюдава тенденция за постепенно увеличение на произведената продукция. През 2014 г. стойността ѝ е била 1 705 471 хил. лв., докато за 2018 г. отчетената произведена продукция е нараснала до 2 201 288 хил. лв. или е отбелязан ръст от 22,5%. За община Твърдица през 2016 г. се наблюдава спад в обема произведена продукция и към 2018 г. все още не достига стойностите от 2015 г.

Произведената продукция в община Твърдица има малък дял от продукцията за област Сливен – 1,6% за 2018 г.

Фигура 9. Произведена продукция в област Сливен и община Твърдица за периода 2014-2018 г.

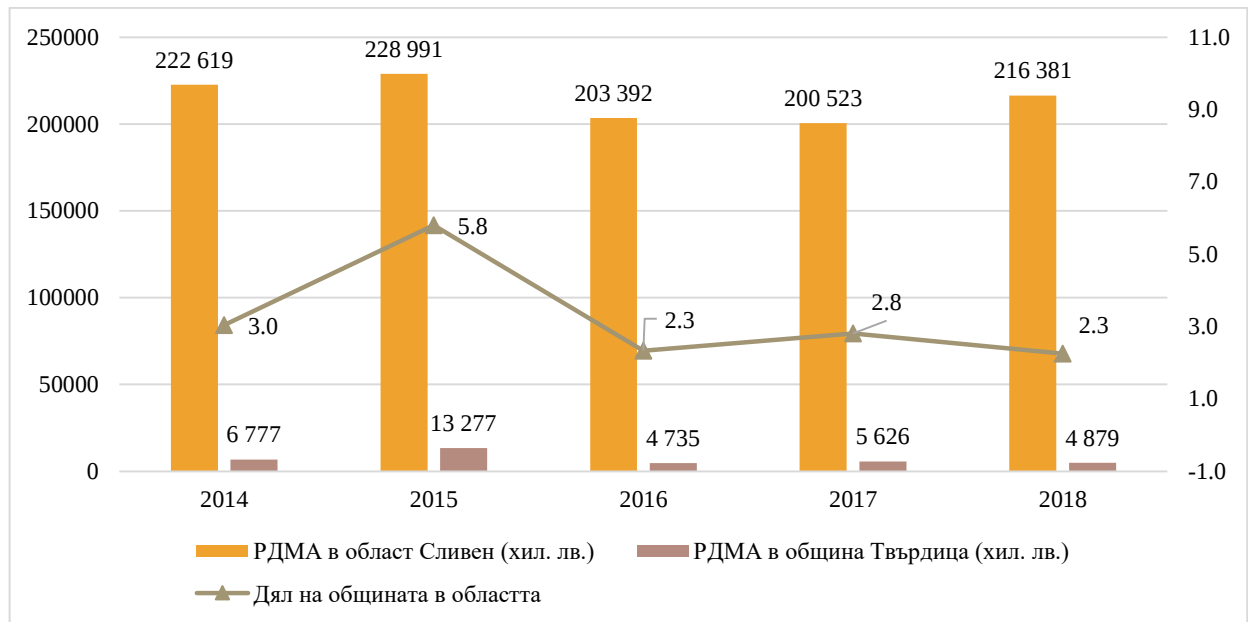


Източник: НСИ

РДМА е един от показателите, с който се характеризира инвестиционната активност на предприятията във всички сектори на икономиката.

Сравнявайки 2018 г. спрямо 2015 г., се отчита спад на РДМА с 63,3%. РДМА на община Твърдица за 2018 г. са 2,3% от тези на областно ниво.

Фигура 10. Разходи за придобиване на ДМА в област Сливен и община Твърдица за периода 2014-2018 г.

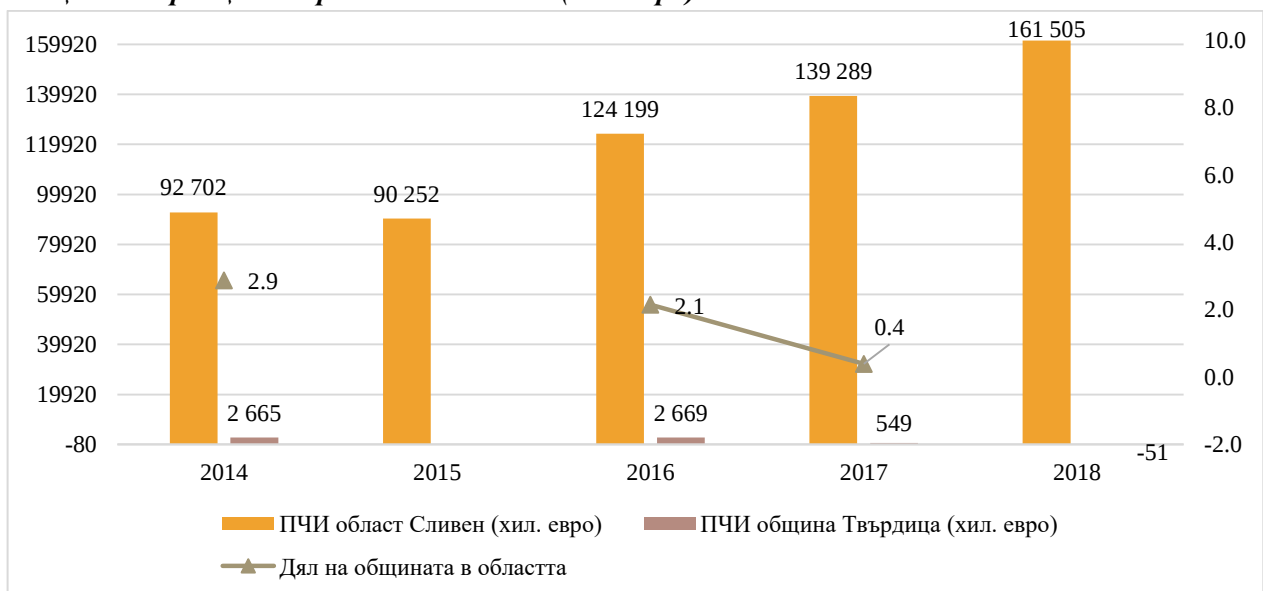


Източник: НСИ

ПЧИ отразяват потока от чуждестранни инвестиции към страната.

На областно ниво за 2018 г. има увеличение на ПЧИ с 42,6% в сравнение с 2014 г. и намаление на общинско ниво, като през 2018 г. стойностите са отрицателни. Най-голяма е стойността за област Сливен през 2018 г., когато са постъпили 161 505 хил. евро.

Фигура 11. Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия в област Сливен и община Твърдица за периода 2014-2018 г. (хил. евро)



Източник: НСИ

2.2.5. Структура и динамика на общинската икономика

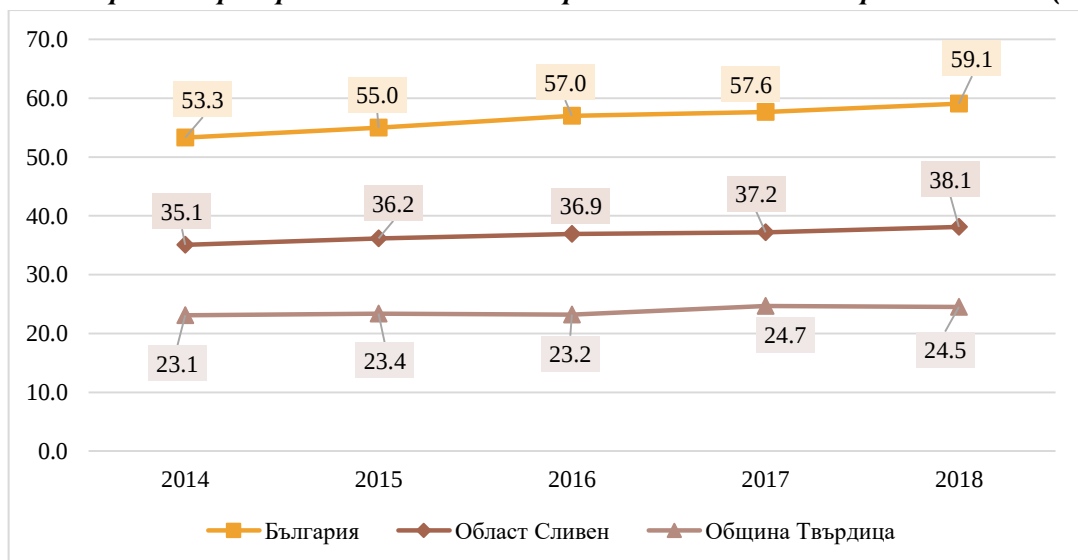
Подходът, използван за тази част от анализа, включва проследяване на динамиката на ключови икономически показатели и сравняването им с областта и България, което дава възможност да се проследи развитието на икономиката на община Твърдица в периода 2014-2018 година. На

следващо място се анализира тази динамика по отношение на основните сектори – аграрен (селско и горско стопанство), индустриален и този на услугите. Допълнително всеки сектор е разгледан по-обстойно, за да се открият неговите специфики за община Твърдица. Проследяването на всеки от секторите на местната икономика позволява да се открие кой от тях оказва най-силно влияние върху нея и се очаква да продължи да го прави или има потенциални да бъде „двигател“ за растеж. Състоянието им е проследено чрез броя на предприятия в сектора, заетите лица, обема на произведената продукция, генерираните приходи.

Брой на предприятията на 1000 д.

По данни на НСИ се наблюдават приблизително близки стойности по отношение на предприятията на 1 000 души за разглеждания период 2014-2018 г. Показателят е по-нисък за община Твърдица от този за област Сливен и за България.

Фигура 12. Брой на предприятия на 1 000 д. на различните административни нива (‰)

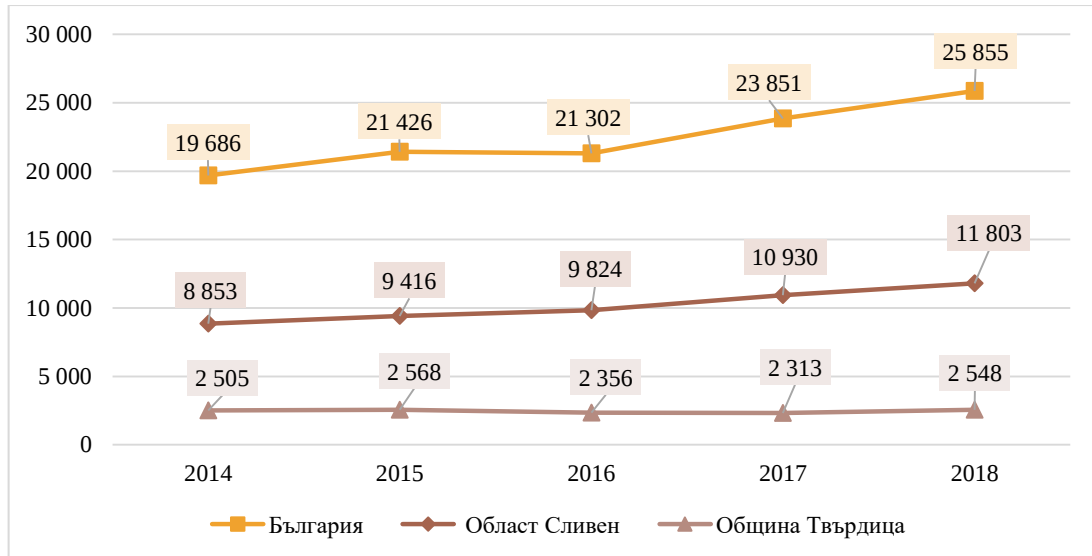


Източник: НСИ, собствени изчисления

Произведената продукция на 1000 души

В изследвания период стойността на произведената продукция на 1 000 души в общината е относително постоянна. През 2018 г. има малко увеличение с 1,7%, в сравнение с 2014 г. Показателят е доста под средното за страната.

Фигура 13. Произведената продукция на 1 000 д. на различните административни нива (%)

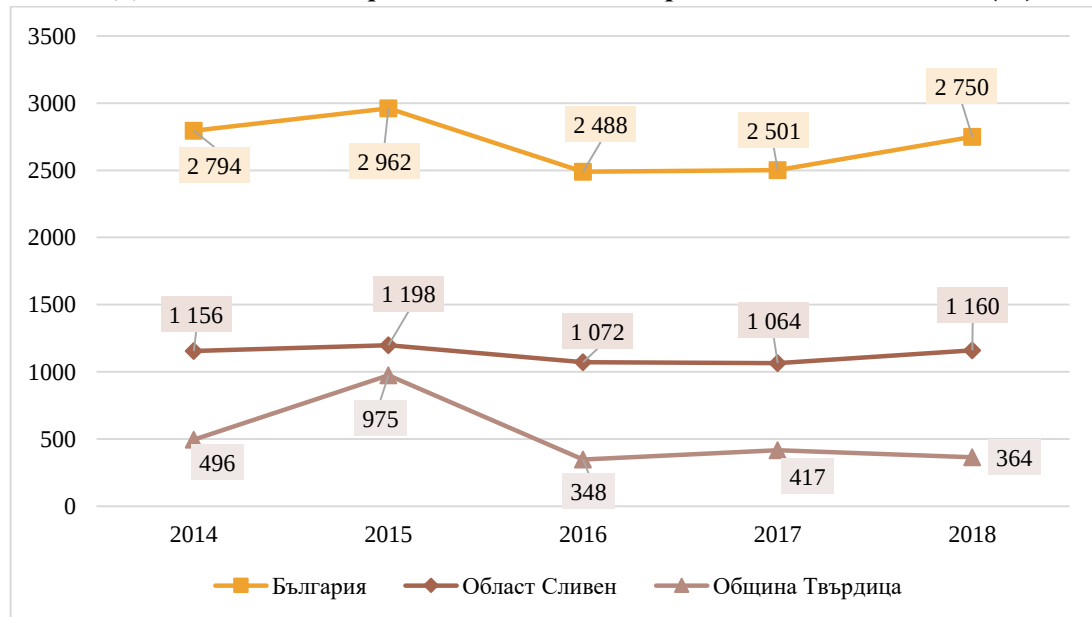


Източник: НСИ, собствени изчисления

Разходи за ДМА на 1000 души

По отношение на разходите за придобиване на дълготрайни материални активи на 1 000 души население се наблюдава скок през 2015 г. с 49% спрямо 2014 г. През 2018 г. има спад с 13% спрямо 2017 г. Показателят е с по-ниски стойности от тези на областно и национално ниво. РДМА на област Сливен също са доста под средното за страната.

Фигура 14. РДМА на 1 000 д. на различните административни нива, в хил. лв. (%)



Източник: НСИ, собствени изчисления

Разпределение на предприятията

Общият брой на предприятията остава сравнително постоянен през годините. Въпреки това в периода 2014-2018 г. има някои изменения в броя предприятия по основните икономически сектори. Предприятията в първичния сектор са се увеличили с 13 бр., в сектор „индустрия“ с 4 бр., а при предприятията в сектор „услуги“ са намалели с 13 бр.

През 2018 г. доминират предприятията в сектора на услугите, като те представляват 67,4% от всички. Предприятията в индустрията са 17,2%, а в селското, горското и рибното стопанство – 15,4%.

Таблица 10. Динамика и разпределение на предприятия по икономически сектори в община Твърдица за периода 2014-2018 г.

Предприятия	2014		2015		2016		2017		2018	
	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%
Селско, горско и рибно стопанство*	36	11,4	39	12,5	44	14,5	52	16,2	49	15,4
Индустрия*	51	16,2	48	15,4	47	15,5	49	15,3	55	17,2
Услуги*	228	72,4	225	72,1	212	70,0	220	68,5	215	67,4
Общо	315	100	312	100	303	100	321	100	319	100

Източник: НСИ, собствени изчисления

*Забележка: в стойностите на показателите не са включени икономическите дейности, за които данните са конфиденциални.

Разпределението на предприятията по броя на заетите в тях не се отличава особено от икономиката в страната. С най-голям превес са микро-предприятията (до 9 заети), които изграждат 93,9% от местния пазар. Техният брой се е увеличил с 15 (от 294 през 2014 г. до 309 през 2018 г.). Повече от половината от заетите в общината са служители в микро-предприятията – 59,4%. Броят на заетите през разглеждания период е почти непроменлив. От данните за 2018 г. в община Твърдица се наблюдава, че почти половината от произведената продукция идва от микро-предприятията. Микро предприятията произвеждат 48,7% (16 636 хил. лв.) от цялата продукция, като тя е намаляла с 1,8% спрямо 2014 г.

2.2.6. Развитие на първичния сектор

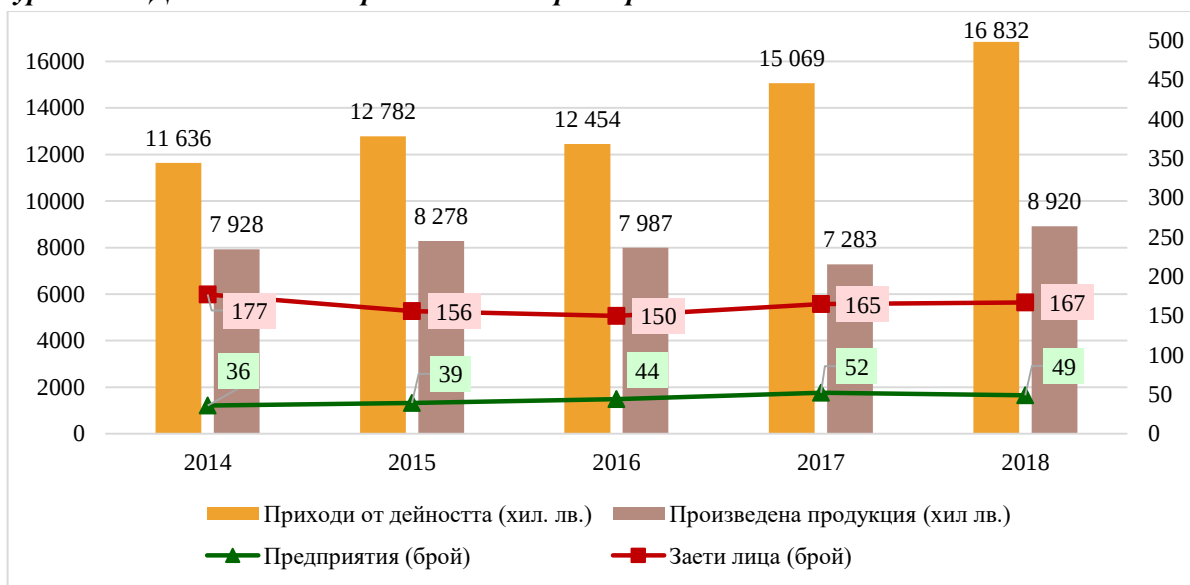
В първичния икономически сектор се включва добиването на суровини за преработване, като добиване на полезни изкопаеми, земеделие, дърводобив, лов и риболов, добив на сол.

Селското стопанство е сред водещите отрасли на местната икономика в община Твърдица. Поземлените ресурси са основен фактор за развитието на земеделието на територията на общината.

Делът за 2018 г. на предприятията в първичния сектор е 15,4% от всички за общината, а на заетите - 17,4%.

През периода 2014-2018 г. се наблюдава повишаване на произведената продукция. За 2018 г. тя е с 11,1% повече в сравнение с 2014 г. Приходите от дейността също бележат ръст през 2018 г. с 30,9% повече от 2014 г.

Фигура 15. Динамика на първичния сектор в периода 2014-2018 г.

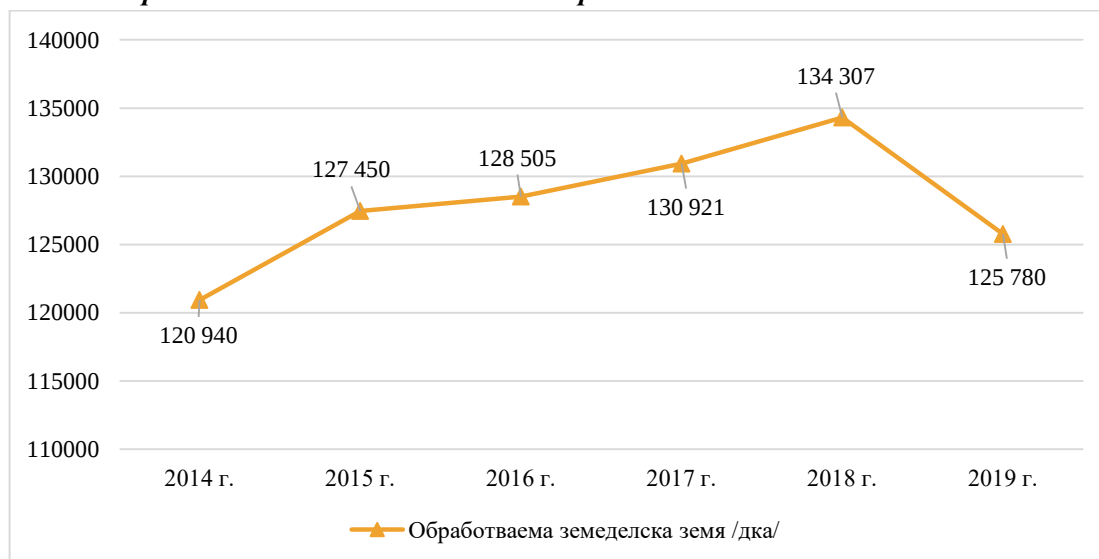


Източник: НСИ

По данни от ОУП в община Твърдица селскостопанският фонд земя заема площ от 130 661 дка или 29,5% от територията на общината. Обработваемата земя заема 130 661 дка (29,5% от територията). С най-голяма площ са нивите – 78 202 дка, следвани от трайни насаждения 14 429 дка, естествени ливади 3 289 дка мери и пасища 22 929 дка.

Според ОД „Земеделие“ – Сливен, земята, която се обработва през 2019 г., е 125 780 дка. Проследявайки динамиката във времето се наблюдава постепенно увеличаване на обработваемите земи до 2018 г. През 2019 г. има спад с 6,3% спрямо 2018 г.

Фигура 16. Обработваеми земеделски земи в периода 2014-2019 г.



Източник: ОД „Земеделие“ – Сливен

Основните култури, които се отглеждат на територията на общината, са пшеница, ечемик, тритикале, ръж, маслодайна рапица, маслодаен слънчоглед, царевично зърно, ябълки, праскови, череша, лозя, орехи.

Забелязва се, че най-много декари заемат площите, засети с пшеница – 29,4% от засетите площи, която традиционно е най-разпространената култура в страната. Следват ги винените

лозя, при които се наблюдава тенденцията за намаляване на декарите - през 2019 г. те са намалели с 14,3% в сравнение с 2014 г. Наблюдава се голямо намаляване на площите, заети с ръж и череши. Голямо увеличение се наблюдава при площите, заети с маслодаен слънчоглед.

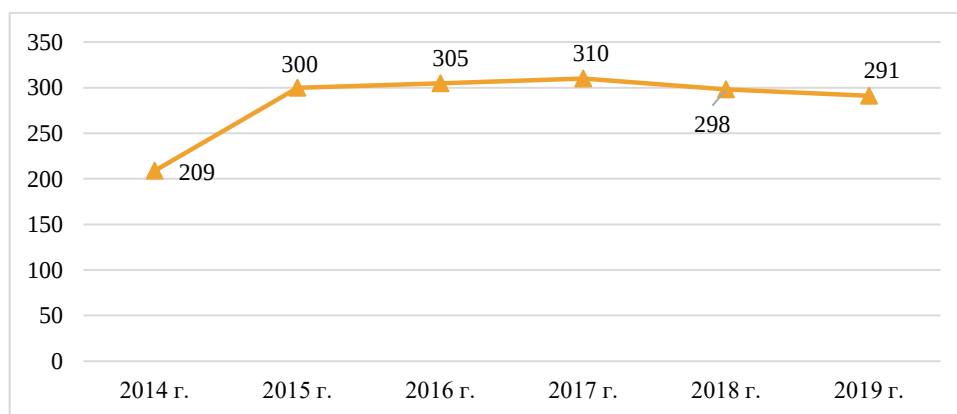
Таблица 11. Основни отглеждани земеделски култури в община Твърдица за периода 2014-2019 г.

Вид на културите	Засети площи (дка)					
	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.
Пшеница	10 500	12 000	11 500	11 000	12 500	9 900
Ечемик	2 800	4 000	3 300	3 500	3 700	1 800
Тритикале	4 200	3 000	4 500	4 100	4 000	4 300
Ръж	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	200
Маслодайна рапица	-	1 300	-	1 000	1 000	1 100
Маслодаен слънчоглед	3 000	2 650	2 500	2 800	4 700	5 500
Царевично зърно	900	800	1 000	900	1 500	800
Ябълки	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	1 100
Праскови	1 000	1 000	900	900	800	750
Череша	3 100	3 000	2 500	2 000	2 000	1 800
Лозя винени	7 000	7 000	7 000	7 000	6 000	6 000
Орехи	550	550	500	500	500	450
Лавандула				336	336	336
Маслодайна роза				364	364	364

Източник: ОД „Земеделие“ – Сливен“

През 2019 г. на територията на община Твърдица има 291 бр. земеделски стопани. Броят им е бил най-висок през 2017 г. – 310 души.

Фигура 17. Брой регистрирани земеделски стопани в община Твърдица за периода 2014-2019 г. (брой)



Източник: ОД „Земеделие – Сливен“

На територията на община Твърдица има държавни, общински и частни горски територии.

Таблица 12. Разпределение на горските територии по видове собственост в община Твърдица

Вид собственост	Обща площ ха	% от общата ГТ
Държавен горски фонд	19 555	67,44
Общински горски фонд	8 593	30
Селскостопански фонд	359	1,24
Собственост на частни физически лица	351	1,22
Собственост на частни юридически лица	3	0,10

Източник: ДГС „Твърдица“

Държавният горски фонд се управлява от Държавно горско стопанство „Твърдица“, в структурата на РДГ – Сливен. Основните приходи идват от продажбата на дървесина и от

организирания ловен туризъм. За поддържането на екоравновесие и биоразнообразие ежегодно се извършват редица мероприятия, свързани със залесяване на горски територии и разселване на дивеч.

Площта на горските територии, собственост на община Твърдица, е 8 593 ха. За управлението на общинските горски територии е създадено структурно звено Общинска горскостопанска единица (ОГСЕ) Твърдица. Дейността на ОГСЕ се осъществява от 12 служители. Те отговарят за опазване на горите от пожари и нарушения и за стопанисването им.

Общинските горски територии са разположени по южните склонове на част от Елено-Твърдишката планина, която представлява най-източния дял на Централна Стара планина и в най-източните части на Сърнена Средна гора.

Лесистостта на територията на община Твърдица е 64,71%, което е над средната за страната. Към 2019 г. в горския фонд преобладават широколистните високостъблени гори – 13 111 ха или 42% и иглолистни гори – 6 647 ха (22%).

Количеството на ползваната дървесина от горския фонд на Твърдица се увеличава през последните години от 18 619 куб. м. през 2017 г. на 23 803 куб. м. през 2019 г. Общо за периода са добити 61 565 куб. м. или по 20 522 куб. м. средно на година.

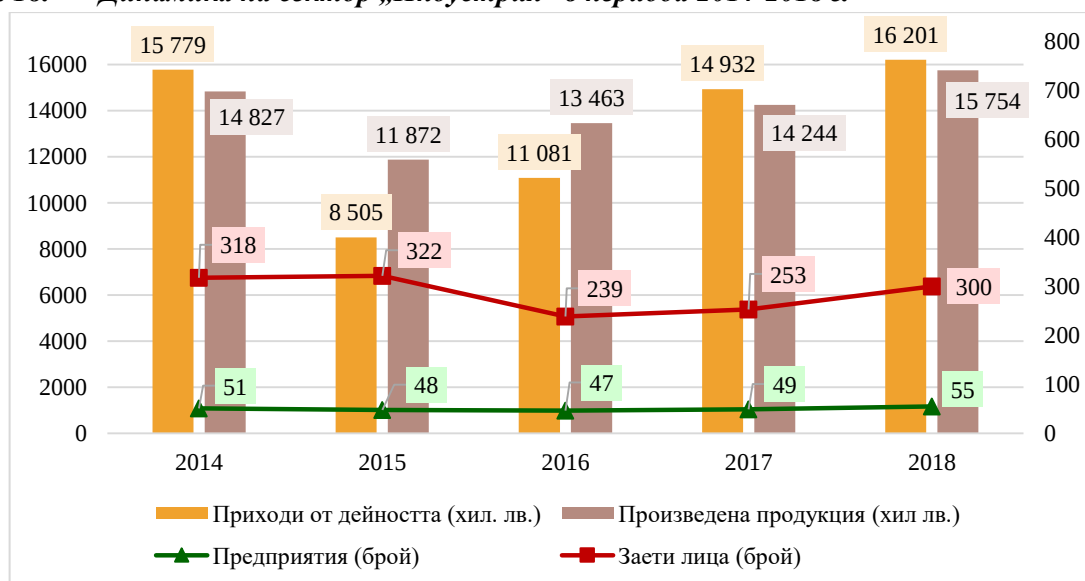
2.2.7. Развитие на сектор „Индустрия“

Вторичният икономически сектор или индустриалният сектор, включва икономическите сектори, които създават завършен, използваем продукт: продукция и конструкция.

В община Твърдица са развити текстилната, каменовъглена, дърводобивната и шивашката промишленост.

Това е секторът, чийто предприятия са на второ място по численост в община Твърдица – 72,2% от всички, а произведената продукция е 46,1% от цялата продукция. Те генерират 28,2% от общите приходи в общината за 2018 г. Делът на заетите в сектора е 30,2% от всички заети лица. Броят на предприятията през 2018 г. се е увеличил със 7,3% в сравнение с 2014 г. От друга страна броят на заетите за същия период е намалял с 5,7%. Положителна характеристика на сектора е растеж на стойността на произведената продукция, както и на приходите от нея.

Фигура 18. Динамика на сектор „Индустрия“ в периода 2014-2018 г.



Източник: НСИ, собствени изчисления

Най много предприятия са концентрирани в преработващата промишленост (65,5%).



Източник: НСИ, собствени изчисления

*няма данни

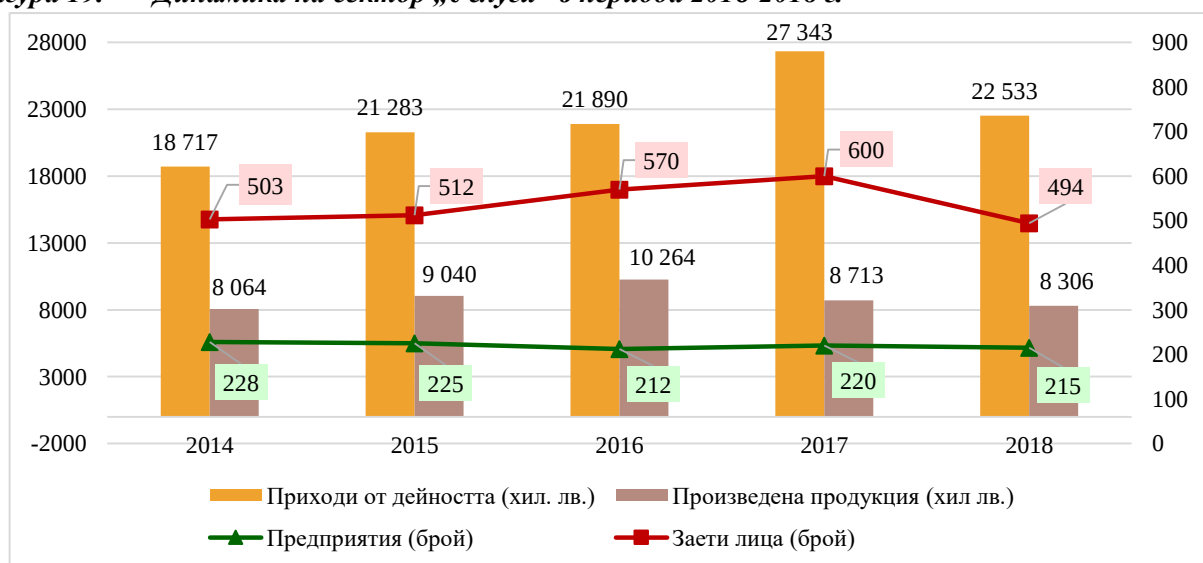
2.2.8. Развитие на сектор „Услуги“

Секторът на услугите включва отрасли, които имат обслужващ характер. Развитието и инвестициите на някои от тях са чрез бюджетни средства, а на други – с частен капитал.

Произведената продукция и приходите от услугите нарастват с бавни, но постоянни темпове. За периода 2014-2018 г. стойностите им се увеличават с около 2,2%. Броят на стопанските предприятия намалява с 5,7%, броят на заетите също намалява с 1,8%.

Към 2018 г. броят на предприятията в сектора на услугите съставлява 67,4% от всички. Произведената продукция е само 24,3%, а приходите от дейността са 39,2%.

Фигура 19. Динамика на сектор „Услуги“ в периода 2016-2018 г.



Източник: НСИ, собствени изчисления

Туризм

Община Твърдица разполага с потенциал за развитие на разнообразни форми на туризъм: планински, екологичен, ски-туризъм, културно-исторически, поклоннически, селски, рекреационен, лов, риболов и др. Географското разположение и природно-климатичните ресурси благоприятстват развитието на рекреацията и туризма – както поради екологично чистата и живописна природа, така и поради наличието на значителни културно-исторически и природни забележителности с туристически потенциал.

На територията на община Твърдица има осем места за настаняване с обща леглова база – 82 легла. Почти всички места за настаняване се намират в гр. Твърдица, само едно от тях е в с. Червенаково.

Таблица 13. Места за настаняване в община Твърдица през 2020 г.

Вид на обекта	Наименование на обекта	Населено място	Категория	Легла	Стаи
Къща за гости	Комплекс къща за гости „Панорама“	гр. Твърдица	три звезди	16	8
Къща за гости	Къща за гости с. Червенаково	с. Червенаково	една звезда	4	4
Къща за гости	„Ивановата къща“	гр. Твърдица	три звезди	13	5
Къща за гости	„Росана хаус“	гр. Твърдица	една звезда	8	4
Къща за гости	„Квел“	гр. Твърдица	три звезди	10	5
Къща за гости	„Хайдушка песен“	гр. Твърдица	една звезда	8	6
Стаи за гости	„Чиличите“	гр. Твърдица	една звезда	7	2
Къща за гости	„Марияна“	гр. Твърдица	три звезди	16	8

Източник: Община Твърдица

През разглеждания период 2012-2019 г. в община Твърдица са реализирани различен брой нощувки, като не може да се изведе ясна тенденция - те варират между 600 и 2 500 бр. Най-голям брой нощувки са реализирани през 2013 г. - 2 506 бр. При броя на туристите също не се наблюдава ясно изразена тенденция.

Таблица 14. Брой туристи и реализирани нощувки за община Твърдица за периода 2012-2019 г.

Година	Брой туристи	Брой реализирани нощувки
2012	677	1 725
2013	1 459	2 506
2014	952	2 066
2015	638	1 381
2016	244	649
2017	252	691
2018	780	2 145
2019	877	1 967

Източник: Община Твърдица

Според данни на НСИ за основните икономически показатели на нефинансовите предприятия по икономически дейности за 2018 г. най-много предприятия има в сектор „Търговия; Ремонт на автомобили и мотоциклети“ (39,51%). На второ място с най-голям дял е дейност „Селско, горско и рибно стопанство“ – 14,89%. На трето място са предприятията от дейност „Преработваща промишленост“ – 10,94%. Предприятията от всички останали дейности са слабо представени на територията на общината – под 10%.

През 2018 г. най-много заети лица има в дейност „Търговия; Ремонт на автомобили и мотоциклети“ – 32,26% (321 д.) от всички, съответно втората дейност, в която има по-голяма заетост е „Преработваща промишленост“ – 28,04% (279 д.) от заетите. Третата дейност, в която има по-голям дял заети е „Селско, горско и рибно стопанство“ – 16,78% (167 д.). И при показателя „заети лица“, останалите дейности имат малък принос за заетостта.

По отношение на произведената продукция с най-голям дял е дейност „Преработваща промишленост“ с 35,44%. Втората дейност, която има по-голям принос към произведената продукция, е дейност „Селско, горско и рибно стопанство“ – 26,10%.

Най-много приходи се генерират от дейност „Селско, горско и рибно стопанство“ – 29,32% за 2018 г. или 16 832 хил. лв. Значителни приходи в общината идват и от дейност „Търговия; Ремонт на автомобили и мотоциклети“ – 28,76% от всички. Дейност „Преработваща промишленост“ генерира 21,63% от приходите в общината.

От анализа на основните икономически показатели за 2018 г. е видно, че дейностите „Селско, горско и рибно стопанство“, „Преработваща промишленост“ и „Търговия; Ремонт на автомобили и мотоциклети“ са основните движещи сили в икономиката на общината.

Таблица 15. Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия по икономически дейности (21) в община Твърдица за 2018 г.

Икономически дейности (A21)	Предприятия		Заети лица		Произведена продукция		Приходи от дейността	
	Брой	%	Брой	%	Хил. лв.	%	Хил. лв.	%
Общо	329	100	995	100	34 171	100	57 415	100
A СЕЛСКО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	49	14,89	167	16,78	8 920	26,10	16 832	29,32
B ДОБИВНА ПРОМИШЛЕНОСТ	..	..	..	..	..	..	..	..
C ПЕРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	36	10,94	279	28,04	12 110	35,44	12 421	21,63
D ПРОИЗВОДСТВО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА И ТОПЛИННА ЕНЕРГИЯ И НА ГАЗООБРАЗНИ ГОРИВА	13	3,95	7	0,70	3 369	9,86	3 414	5,95
E ДОСТАВЯНЕ НА ВОДИ; КАНАЛИЗАЦИОННИ УСЛУГИ, УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ	-	-	-	-	-	-	-	-
F СТРОИТЕЛСТВО	6	1,82	14	1,41	275	0,80	366	0,64
G ТЪРГОВИЯ; РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ И МОТОЦИКЛЕТИ	130	39,51	321	32,26	3 723	10,90	16 511	28,76
H ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И ПОЩИ	14	4,26	37	3,72	2 088	6,11	2 124	3,70
I ХОТЕЛИЕРСТВО И РЕСТОРАНТЪОРСТВО	27	8,21	56	5,63	652	1,91	1 116	1,94
J СЪЗДАВАНЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ТВОРЧЕСКИ ПРОДУКТИ; ДАЛЕКОСЪОБЩЕНИЯ	..	..	..	..	..	..	..	..
L ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМИ ИМОТИ	8	2,43	7	0,70	47	0,14	153	0,27
M ПРОФЕСИОНАЛНИ ДЕЙНОСТИ И НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	7	2,13	12	1,21	119	0,35	206	0,36
N АДМИНИСТРАТИВНИ И СПОМАГАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	9	2,74	20	2,01	1 125	3,29	1 836	3,20
P ОБРАЗОВАНИЕ	-	-	-	-	-	-	-	-
Q ХУМАННО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНА РАБОТА	8	2,43	20	2,01	392	1,15	394	0,69
R КУЛТУРА, СПОРТ И РАЗВЛЕЧЕНИЯ	..	..	6	0,60	60	0,18	91	0,16
S ДРУГИ ДЕЙНОСТИ	12	3,65	15	1,51	100	0,29	102	0,18

Източник: НСИ

Забележка: „..“ – конфиденциални данни; „-“ – няма случай

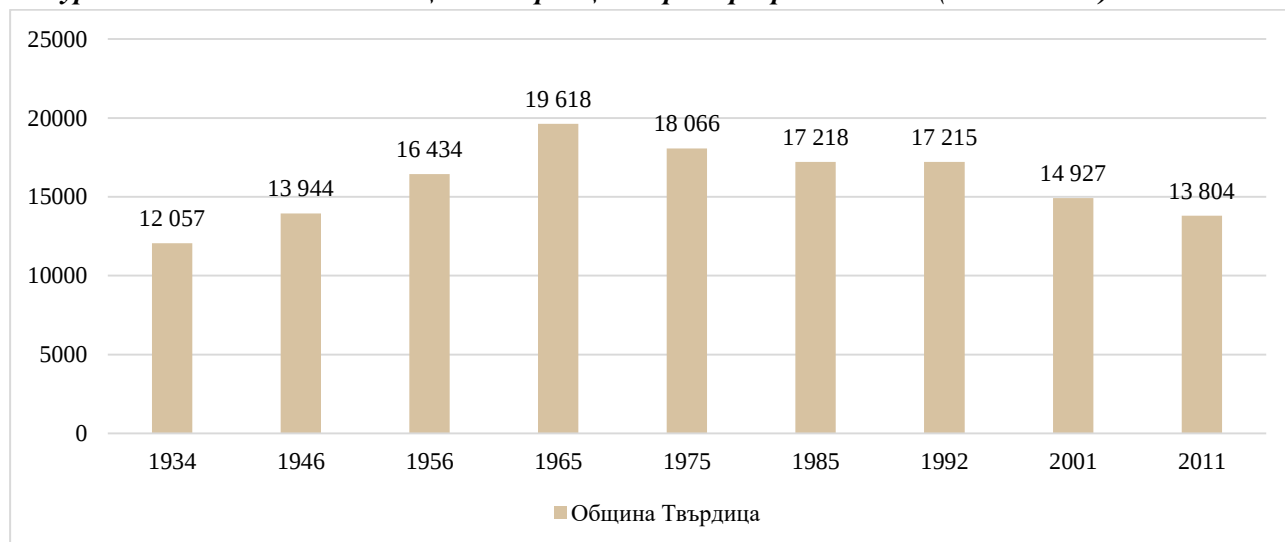
2.3. РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНА СФЕРА И ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

2.3.1. Демографска характеристика и тенденции

Общо население при преброяванията

Динамиката на населението в община Твърдица показва, че броят на населението е най-висок през 1965 г., като след това то постоянно намалява. За периода от 1965 г. до 2011 г. населението е намаляло с 29,6%. С над 70% намалява населението в селата Близнец (79,2%), Боров дол (77,3%), Сърцево (75,2%) и Червенаково (72,7%). Най-малко население в процентно изражение са загубили с. Бяла паланка (6,6%) и гр. Шивачево (7,1%).

Фигура 20. Население на община Твърдица според преброяванията (1934-2011 г.)



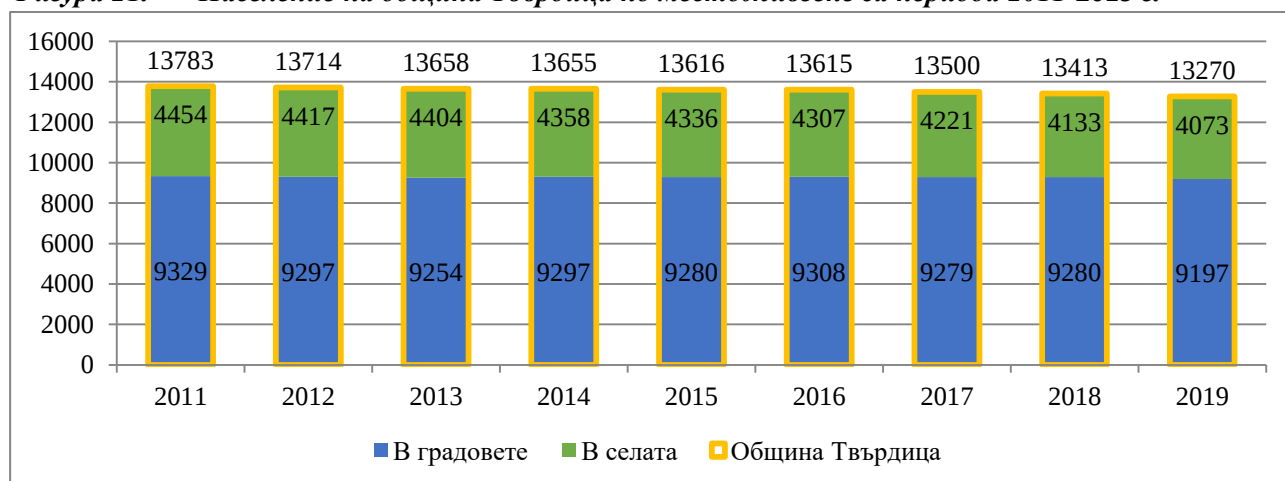
Източник: НСИ

Забележка: Броят на населението в общината, населените места и селищните образувания е в съответствие с административно-териториалното деление на страната към 01.02.2011 година.

Годишно население към 31.12. на съответната година

Според годишната демографската статистика на НСИ, населението на община Твърдица постепенно намалява след 2011 г. За периода от 2011 г. до 31.12.2019 г. то е намаляло с 3,7% (513 д.). А за част от периода на действие на ОПР Твърдица (2014-2019) населението е намаляло с 2,8% (385 д.).

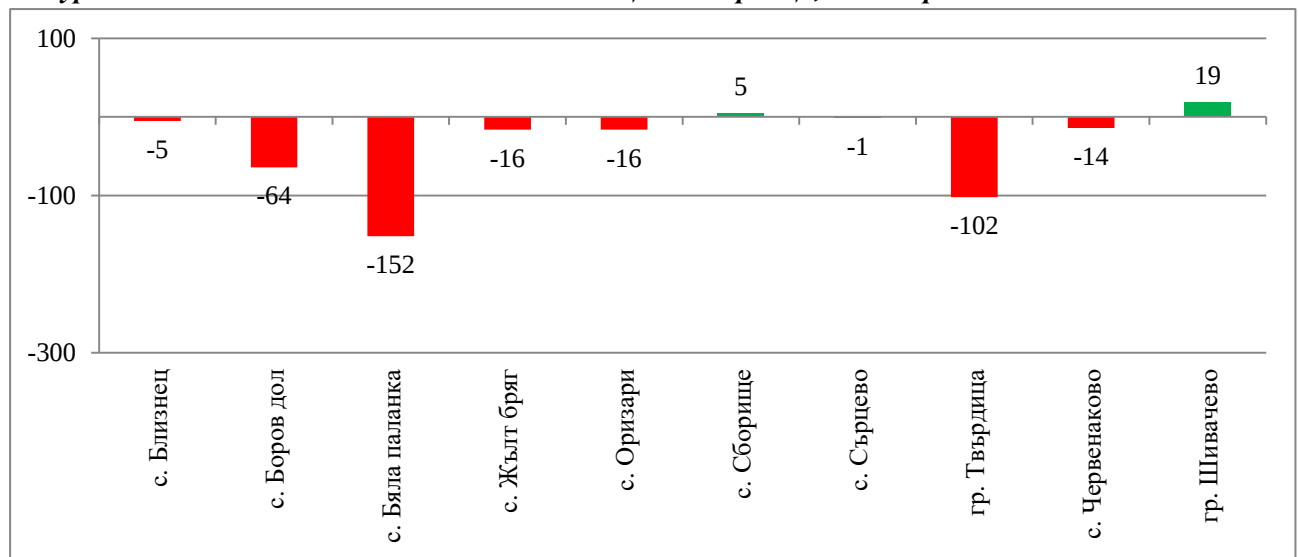
Фигура 21. Население на община Твърдица по местоживее за периода 2011-2019 г.



Източник: НСИ

За периода 2015-2019 г. в гр. Твърдица е регистрирано намаляване със 102 души. Най-много население е загубило с. Бяла паланка - 152 д. Общото население на селата намалява в разглеждания период с 268 души, а в градовете с 83 д.

Фигура 22. Изменение на населението в община Твърдица, 2019 спрямо 2015 г.

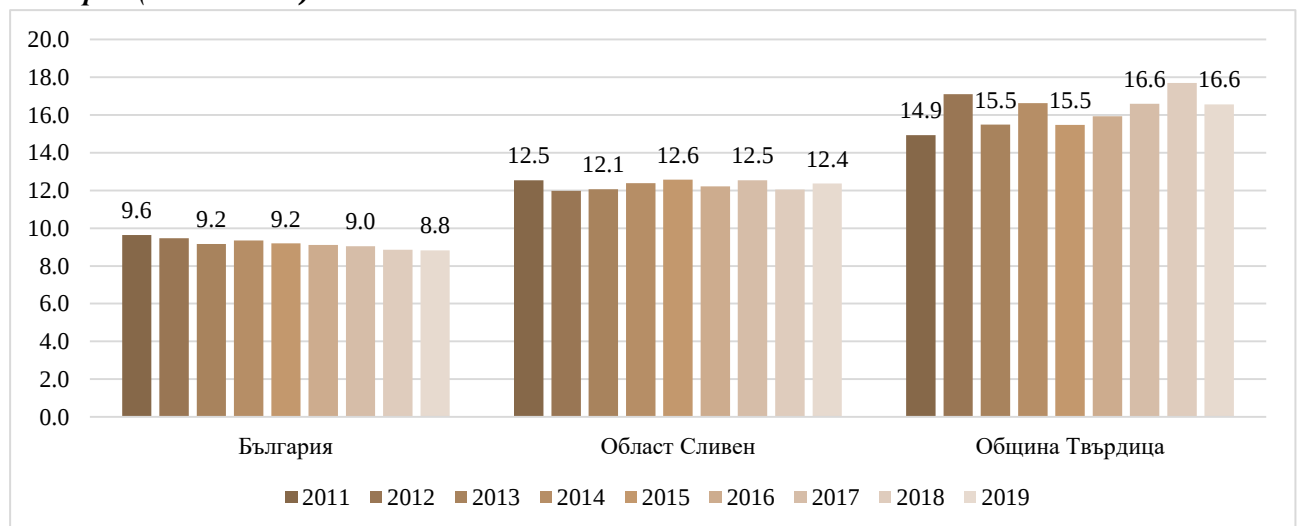


Източник: НСИ

Раждаемост, смъртност и естествен прираст

За община Твърдица се наблюдава постепенно увеличаване на раждаемостта. Стойностите на коефициента на раждаемост за общината надвишават стойностите както на областно ниво, така и за България. През целия разглеждан период показателят е бил по-висок от този на по-високите административни нива. Броят на родените деца през разглеждания период варира между 206 и 238 деца или средно за година 221 д.

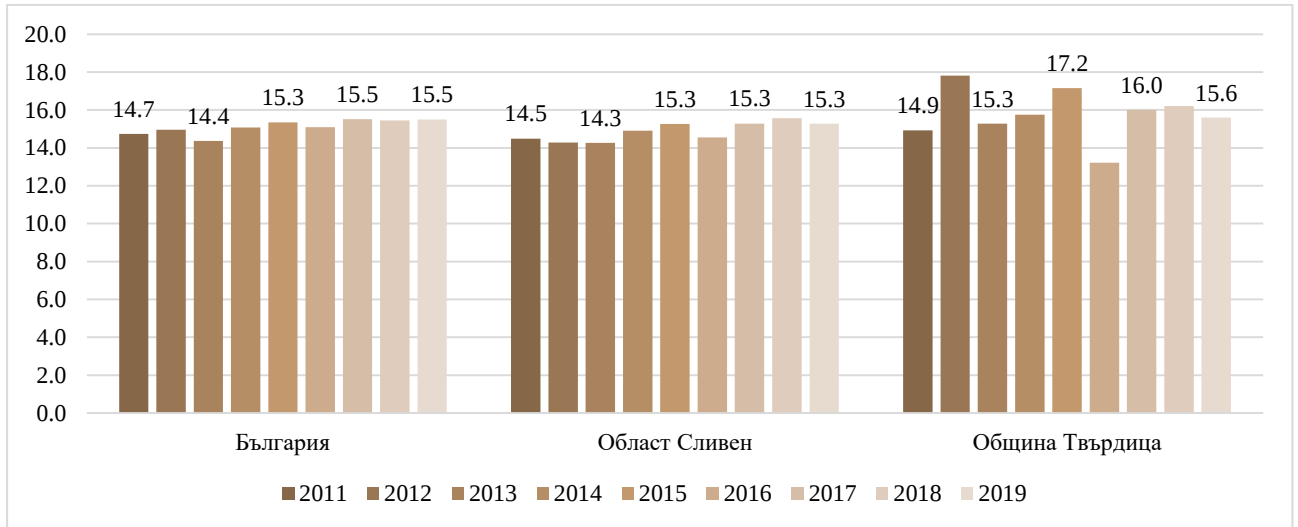
Фигура 23. Раждаемост на 1000 души от населението в община Твърдица, област Сливен и България (2011-2019 г.)



Източник: НСИ

Коефициентът на смъртност в община Твърдица е почти еднакъв с този на областно и национално ниво. От наличните данни не може да бъде отчетена тенденция - през някои от изследваните години стойностите са по-ниски от другите административни нива, а през други години – по-високи.

Фигура 24. Смъртност на 1000 души от населението в община Твърдица, област Сливен и България (2011-2019 г.)

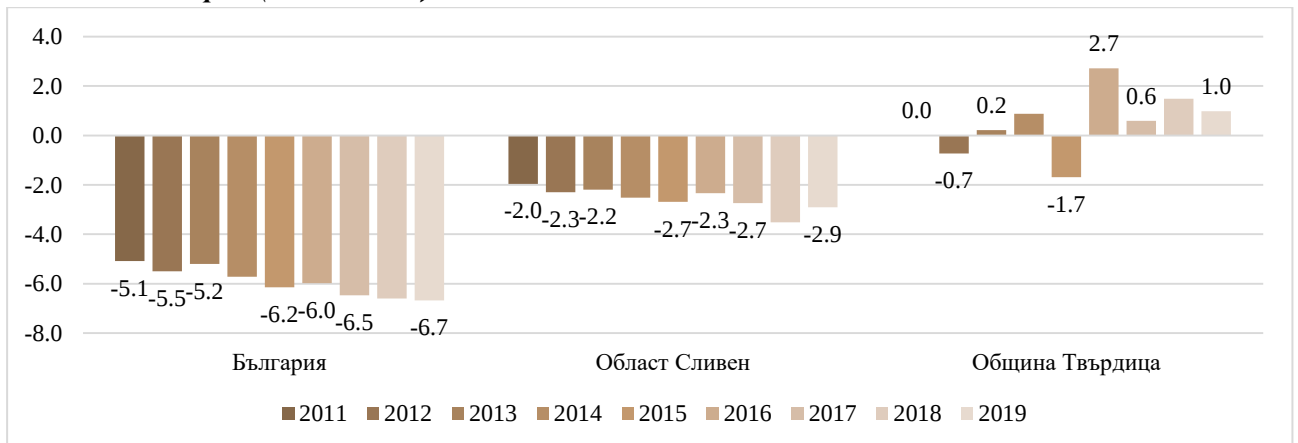


Източник: НСИ

Разликата между живородените деца и умрелите за една година на 1000 души от средногодишното население представлява **естествения прираст на населението**. При положителни стойности се приема, че са налице благоприятни демографски тенденции.

През разглеждания период община Твърдица има предимно положителен естествен прираст. Само през 2012 г. и 2015 г. се отчитат отрицателни стойности, които са много по-ниски от средното за страната. Естественият прираст в общината е с много по-благоприятна характеристика, отколкото този на областно и национално ниво

Фигура 25. Естествен прираст на 1000 души от населението община Твърдица, област Сливен и България (2011-2019 г.)

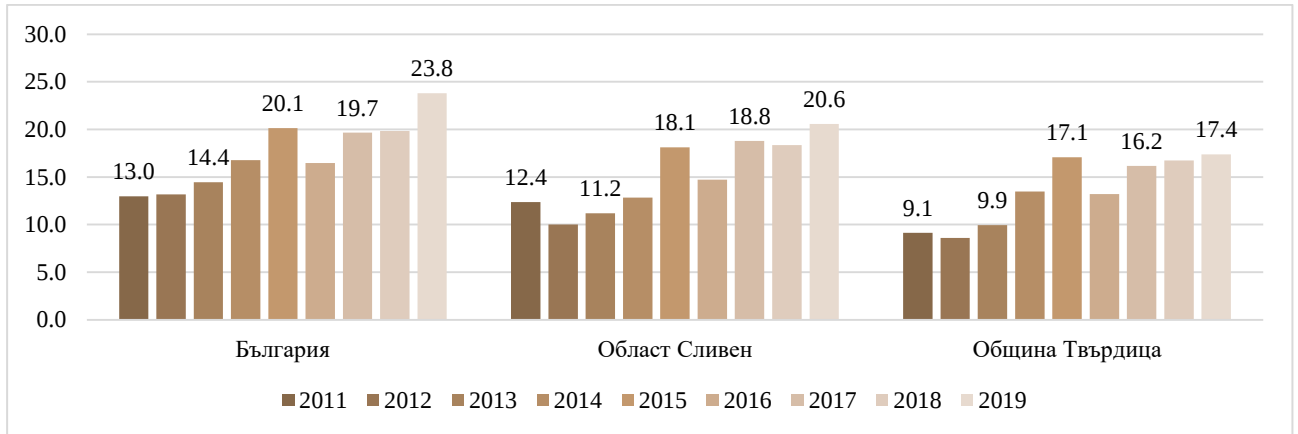


Източник: НСИ

Заселени, изселени и механичен прираст

За разглеждания период **заселените** в общината са средно 184 д./год. В общината има тенденция за увеличаване на заселените хора в нея. Стойностите за разглеждания период са по-ниски от тези за областта и страната. През 2019 г. в общината са се заселили 232 души.

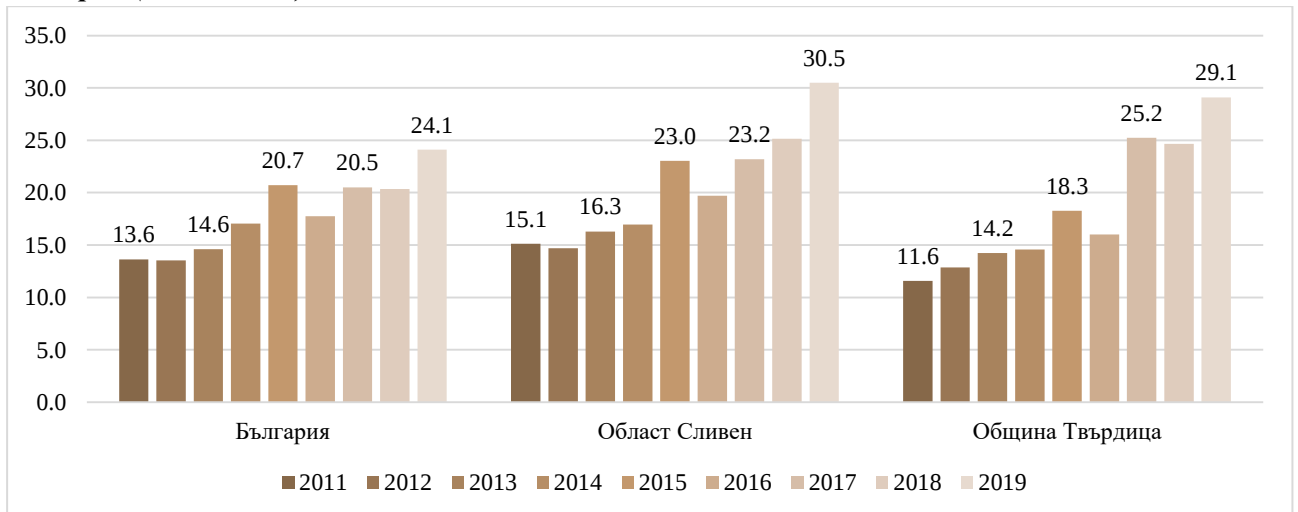
Фигура 26. Заселени на 1000 души от населението в община Твърдица, област Сливен и България (2011-2019 г.)



Източник: НСИ

Изселените за същият период (2011-2019 г.) са средно 251 д./год. Наблюдаваните данни показват постепенно увеличаване на изселените, като през 2019 г. броят на напусналите е най-голям – 388 д. Коефициентът на изселените е по-голям в сравнение с този на национално ниво по-малък от този на областно ниво.

Фигура 27. Изселени на 1000 души от населението в община Твърдица, област Сливен и България (2011-2019 г.)



Източник: НСИ

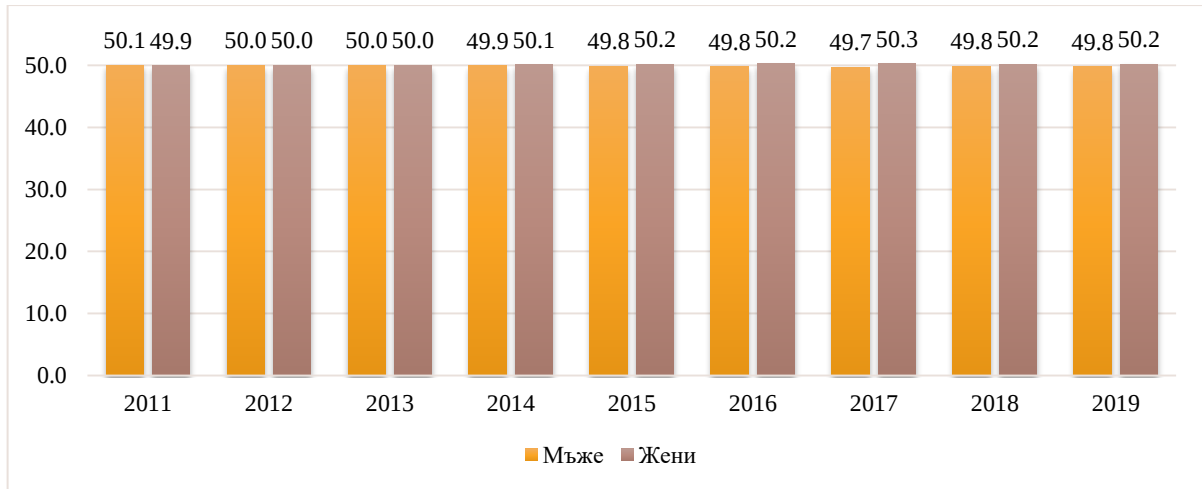
Механичният прираст е разликата между заселените и изселените лица от средногодишното население. Положителните стойности на индикатора се считат за благоприятна демографска тенденция.

Механичният прираст в община Твърдица за разглеждания период 2011-2019 г. е отрицателен през всички години.

Полова структура на населението

По отношение на половата структура на населението не се наблюдават съществени изменения в общината. Делът на жените се е увеличил малко за изследвания период – с 0,3%. Това се дължи по-скоро на увеличената средна продължителност на живота при жените.

Фигура 28. Брой на населението по пол в община Твърдица за периода 2011-2019 г. (%)

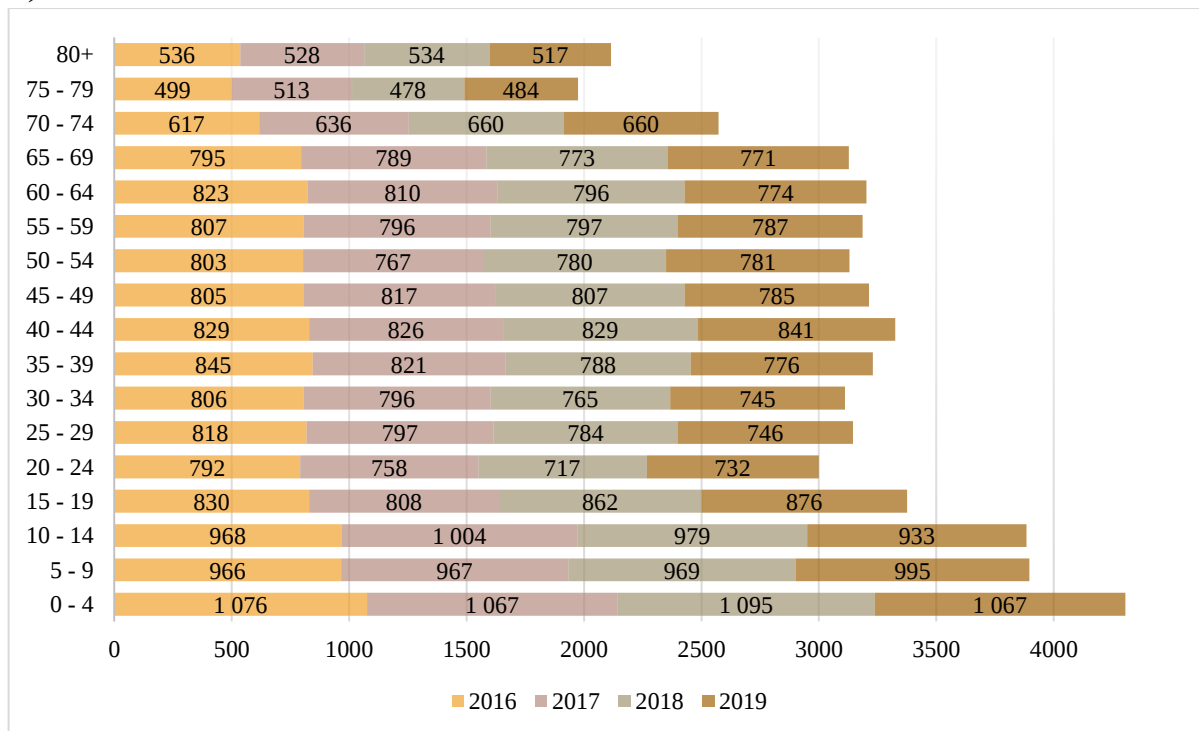


Източник: НСИ

Възrastова структура на населението

В последните години се наблюдава превес на броя на населението в групите между 0 и 14 години. Най-голямо увеличение има при хората между 15-19 години, като през 2019 г. те са с 5,3% повече спрямо 2016 г. За същия период най-осезаемо намаляване се наблюдава при групата между 25-29 години – с 8,8% по-малко. При по-голяма част от възрастовите групи в община Твърдица се наблюдава намаляване на хората, но то е със стойности под 9%.

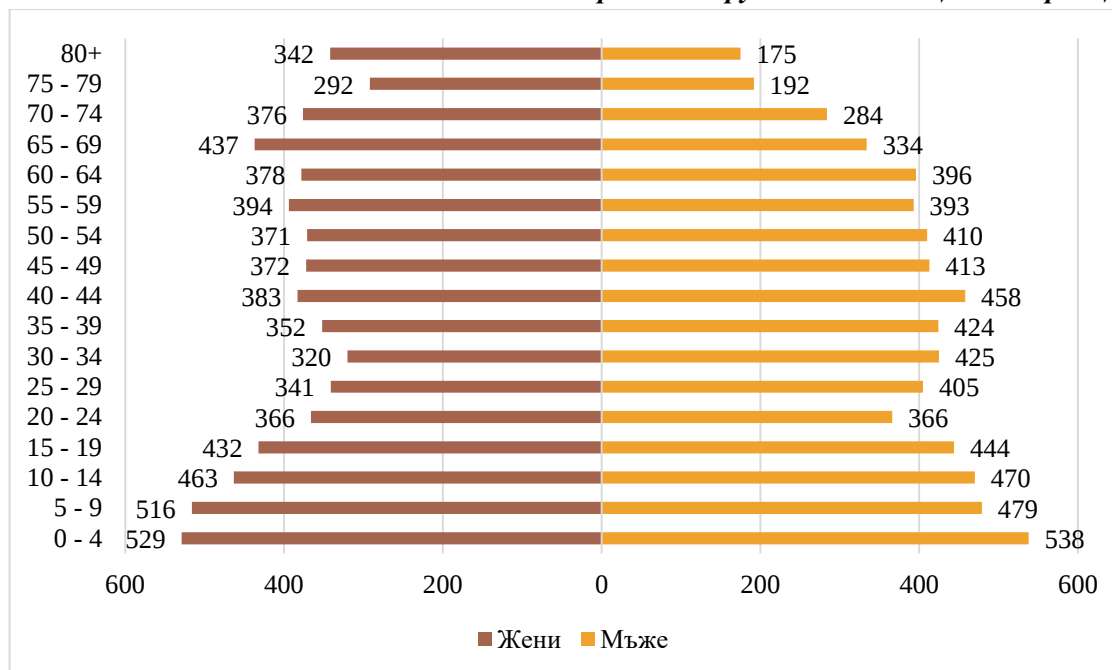
Фигура 29. Възrastова структура на населението в община Твърдица за периода 2016-2019 г. (брой)



Източник: НСИ

В община Твърдица към 31.12.2019 г. броят на мъжете превишава броя на жените във възрастовия интервал от 0-54 г., като жените преобладават във високите възрасти над 55 г., което се дължи на по-високата продължителност на живота сред жените. Тази тенденция се наблюдава и при населението в областта. При групата над 80 год. се наблюдават почти два пъти повече жени.

Фигура 30. Населението към 31.12.2019 г. по възрастови групи и пол в община Твърдица (брой)



Източник: НСИ

Етническа структура на населението

Към настоящия момент е трудно да се изследва с точност каква е етническата структура на населението, защото националното преброяване предстои, а данните от предходното, направено през 2011 г., със сигурност имат нужда от ревизия, което следва да бъде и предмет на бъдеща актуализация на ПИРО, когато данните са налични.

Таблица 16. Етническа структура на община Твърдица (по време на преброяването от 2011 г.)

Етническа група	Брой
Община Твърдица	13 804
Отговорили	12 965
Българска	9 359
Турска	1 287
Ромска	2 100
Друга	82
Не се самоопределям	137

Източник: НСИ

Според преброяването на населението през 2011 година от всички жители на община Твърдица, 93,2% са отговорили на доброволния въпрос за етническа принадлежност. Към българската етническа група са посочили, че принадлежат 67,8%. Вторият по численост е ромският етнос – 15,2%. Хората, които са се самоопределили като турци, са 9,3%, което ги прави третата по численост група в общината, а „други“ са дали отговор – 0,6%.

2.3.2. Образователна характеристика

Детски градини

В община Твърдица за учебната 2019/20 години функционират шест детски градини. Детски градини има в половината населени места в общината, а две от тях са на територията на общинския център.

Таблица 17. Детски градини в община Твърдица за учебната 2019/2020 година

Детска градина	Вид	Населено място
ДГ „Щастливо детство“	Общинска	гр. Твърдица
ДГ „Васил Левски“	Общинска	гр. Твърдица, кв. Козарево
ДГ „Слънчев ден“	Общинска	гр. Шивачево
ДГ „Брезичка“	Общинска	с. Сборище
ДГ „Атанас Дамянов“	Общинска	с. Оризари
ДГ „Вела Пеева“	Общинска	с. Бяла паланка

Източник: община Твърдица

През годините се забелязва увеличаване на записаните деца в детските градини. През учебната 2019/20 г. децата в детските градини са 608 бр., което е със 7,7% повече от учебната 2015/16 г.

Броят на местата в детските градини е без осезаема промяна. Местата са напълно достатъчни да обхванат всички нуждаещи се. Това се проследява от показателя „места на 100“, който през почти целия период е над 100, освен през учебната 2018/19 г.

Педагогическият персонал също е относително постоянен, като през последната 2019/20 г. е 47 души.

Таблица 18. Детски градини, деца, персонал, места и групи в община Твърдица (уч. години 2015/16 – 2019/20)

Показател	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Детски градини – общо	7	7	6	6	6
Деца (общо)	561	573	600	733	608
в т.ч. момичета	282	278	291	350	292
Места (общо)	624	636	654	634	626
на 100 деца	111	111	109	87	103
Педагогически персонал (общо)	45	45	47	47	47
в т.ч. детски учители	43	43	44	44	44
Групи в детските градини	24	24	26	26	26

Източник: НСИ

Училища

През учебната 2019/20 година на територията на общината функционират общо 5 училища. От тях едно начално училище, две основни и две средни училища. В общинския център е едното средно училище „Неофит Рилски“, другото е в гр. Шивачево. В тях се обучават 1 604 деца от I до XII клас на територията на общината.

Таблица 19. Училища в община Твърдица за учебната 2019/2020 г.

Училище	Вид	Населено място	Финансиране
СУ „Неофит Рилски“	Училище, средно	гр. Твърдица	Общинско
СУ „Георги Алексиев Каравелов“	Училище, средно	гр. Шивачево	Общинско
ОУ „Никола Йонков Вапцаров“	Училище, основно	с. Бяла паланка	Общинско
ОУ „Никола Прокопиев“	Училище, основно	с. Сборище	Общинско
НУ „Христо Ботев“	Училище, начално	с. Оризари	Общинско

Източник: МОН – регистър на училищата

Поради промените в националната образователна система със Закона за предучилищното и училищното образование, обн., ДВ. бр.79 от 13 октомври 2015 г., драстично се променя системата, което влияе и на динамичния ред на показателите за учениците от V до XIII клас. Това прави данните преди учебната 2017/18 г. несъпоставими с тези в следващите години.

Могат да се направят няколко извода за училищата в община Твърдица, както следва:

- През учебната 2019/20 година се наблюдава увеличаване на учителите в системата – от 98 през 2015/16 г. до 132 през учебната 2019/20 г.
- Броят на децата, обучаващи се в системата от I до IV клас, има тенденция към намаляване;
- Броят на паралелките намалява в класовете от I до VIII, но се увеличава от IX – XIII клас.

Таблица 20. Паралелки, учители и учащи се в община Твърдица по класове

Показател\ Уч. година	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20
I - IV клас					
Учители	46	45	55	58	61
Учащи	826	755	781	745	765
Паралелки	41	37	38	37	37
V - VIII*					
Учители	28	38	37	46	44
Учащи	688	741	604	624	559
Паралелки	27	30	25	28	26
IX - XIII*					
Учители	24	22	20	23	27
Учащи	198	188	327	306	280
Паралелки	9	8	13	14	13

Източник: НСИ

* Данните след 2017-18 не са съпоставими с предходните периоди.

Проблем пред повишаване на образователния ценз на населението е броят на напусналите училище. Официалните данни показват, че в община Твърдица децата, които по една ли друга причина са отпаднали от образователната система, са не са малко. През 2017/18 г. са отпаднали 72 деца, което 4,2% от всички учащи, а през учебната 2018/19 г. са отпаднали 74 деца, което е 4,4%.

2.3.3. Здравеопазване

Детски ясли

На територията на общината функционира 1 детска ясла, в която за 2019 г. има 44 места, които са на 98% заети. За разглеждания период 2011-2019 г. броят на децата, записани в яслите, не е постоянен и варира през различните години в близки граници. Обхватът на децата в детските ясли е сравнително постоянен без ясно изразени изменения, като през 2019 година той 6,5%.

Таблица 21. Детски ясли, места и деца в тях и обхват на детските ясли в община Твърдица за периода 2011-2019 г.

Показател	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Детски ясли - общо	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Места в детски ясли	38	41	41	44	44	37	37	44	44
Деца - общо	38	41	42	44	35	37	37	44	43
Момчета	19	20	25	25	21	22	20	24	26
Момичета	19	21	17	19	14	15	17	20	17
Обхват на децата в детските ясли*	6,7	6,8	6,8	6,7	5,4	5,7	5,8	6,6	6,5

Източник: по данни на НСИ

* Показателят се изчислява като отношение на децата, посещаващи самостоятелни детски ясли и яслени групи към ДГ, на 100 деца от населението на възраст до 3 години.

Болнична и извънболнична помощ

По данни от Община Твърдица към октомври 2020 г. на територията на общината има действащи 10 семейни лекари. В гр. Твърдица осъществяват практика 4 от тях.

В гр. Твърдица има филиал на Център за спешна медицинска помощ, където работят 6 фелдшера, 6 медицински сестри и 6 шофьора.

Общината е обслужвана от общо 3 на брой аптеки. Две от тях се намират в гр. Твърдица, а една е в гр. Шивачево.

Таблица 22. Индикатори в сферата на здравеопазването

Индикатори в сферата на здравеопазването	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Лечебни и здравни заведения	0	0	0	0	0	0
Медицински кадри към 31.12.						
Лекари	7	7	7	6	7	6
Лекари по дентална медицина	1	1	1	1	1	1
Медицински специалисти по здравни грижи	12	12	12	12	12	12

Източник: НСИ

На един лекар в община Твърдица се падат 2 212 жители, при средно за областта 335 и за България 235 д. Това показва много по-голяма натовареност на лекарите в общината спрямо техните колеги на по-високите административни нива.

Жителите в община Твърдица са обслужвани от един лекар по дентална медицина (13 270 д.). Докато за област Сливен показателят е 1 395, а за България – 942 д. Това прави предоставянето на дентални услуги изключително трудно достъпно.

2.3.4. Социални услуги

На територията на община Твърдица са изградени:

Дом за пълнолетни лица с психични разстройства (ДПЛПР) – намира се в гр. Твърдица. Това е специализирана институция, която предоставя комплекс от социални услуги на лица с психични разстройства, установени с експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК. Социалните услуги, които се предлагат, целят да подпомогнат и разширят възможностите на лицата да водят самостоятелен начин на живот.

Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост (ДПЛУИ) - намира се в гр. Твърдица. Домът предоставя комплекс от социални услуги на лица с умерена, тежка или дълбока умствена изостаналост, установена с експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК. Предоставяните социалните услуги имат за цел да помогнат и разширят възможностите на потребителите да водят относително самостоятелен начин на живот, както и социалното им включване в общността.

Дневен център за стари хора (ДЦСХ) – намира се в с. Сборище. В него се предлага комплекс от социални услуги в общността, които създават условия за цялостно обслужване на потребителите през деня, свързани с предоставяне на храна, задоволяване на ежедневните, здравните и рехабилитационните потребности, както и на потребностите от организация на свободното време и личните контакти.

В общината се предлага и **Домашен социален патронаж**. Това е комплекс от социални услуги, предоставяни в общността – по домовете на възрастни хора и хора с увреждания.

Проблем на социалните услуги, които са финансирани чрез оперативните програми, е, че те са неустойчиви и силно зависят от програмните цикли, както и от възможностите на съответните приоритетни оси/мерки. Това поставя в риск продължаващото им изпълнение, след приключване на проекта, защото се натоварва допълнително общинския бюджет.

Таблица 23. Предоставяни социални услуги и капацитета им в община Твърдица, 2020 г.

Вид на обекта	Капацитет (бр. места)	Брой настанени/ползватели
1. Специализирани институции		
1.1. ДПЛПР	120	116
1.2. ДПЛУИ	100	96
2. Услуги в общността (деинституционализирани обекти)		
2.1. ДЦСХ	30	22
2.2. Домашен социален патронаж гр. Твърдица	150	135
2.3. Домашен социален патронаж гр. Шивачево	90	90
3. Други социални услуги		
3.1. Лична помощ		48

Източник: Община Твърдица

В община Твърдица през разглеждания период 2014-2020 г. са дадени общо 39 бр. еднократни помощи, както следва: 2014 г. - 4 бр.; 2015 г. - 4 бр.; 2016 г. - 7 бр.; 2017 г. - 8 бр.; 2018 г. - 6 бр.; 2019 г. - 6 бр.; 2020 г. - 4 бр.

Общината предоставя карти за паркиране на граждани с трайни увреждания: 2014 г. - 45 бр.; 2015 г. - 25 бр.; 2016 г. - 23 бр.; 2017 г. - 41 бр.; 2018 г. - 71 бр.; 2019 г. - 71 бр.; 2020 г. - 38 бр.

2.3.5. Трудов пазар и безработица

В община Твърдица има неблагоприятни демографски характеристики, които пряко влияят върху трудовия пазар, защото намалява броя на хората в трудоспособна възраст. През 2019 г. те са 7 280 души. Положителна е тенденцията за увеличаване броя на населението в под трудоспособна възраст, което се очаква да се включи в местната икономика в близко бъдеще.

Фигура 31. Население в под, над и в трудоспособна възраст в община Твърдица (2014-2019 г.)



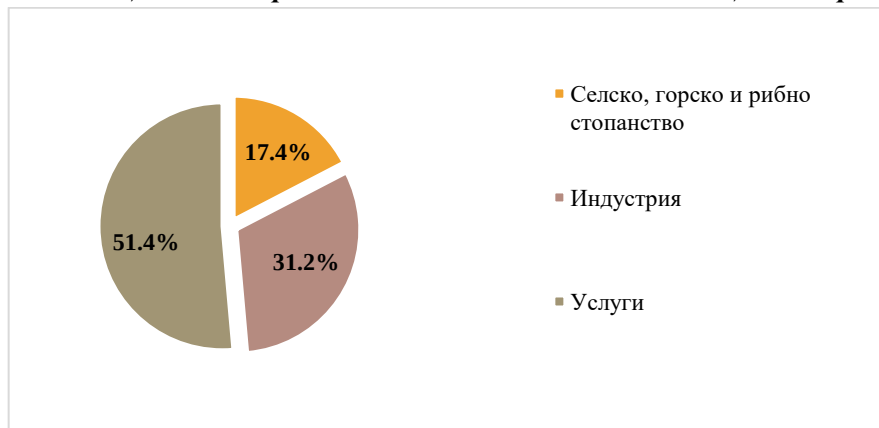
Източник: НСИ

Икономическа активност

Икономически активните лица са съвкупност от заетите на 15 и повече години и регистрираните в бюрата труда.

Общият брой на заетите лица за 2018 г. е 995 д. От тях 51,4% са заети в сектор услуги, 31,2% - в сектор индустрия, и 17,4% – в първичния сектор.

Фигура 32. Заети лица по сектори на икономиката за 2018 г. в община Твърдица



Източник: НСИ

Безработица

Равнището на безработица в община Твърдица през 2019 г. е 20,2%, което е с 41,1% по-малко от 2015 г. Наблюдава се плавно намаляване на безработицата.

През разглеждания период 2015-2019 г. средно годишно са разкривани 625 бр. работни места.

Наблюдава се голямо намаляване на броя заети лица, които са се възползвали от мерки за повишаване на професионалната квалификация и преквалификация, включително по ОПРЧР. През 2015 г. 82 души са повишили своята квалификация/ преквалификация, а през 2019 г. те са само 6 лица.

Таблица 24. Равнище на безработица и програми за заетост в община Твърдица

Показател	2015	2016	2017	2018	2019
Брой регистрирани лица	1 745	1 635	1 400	1 169	1 026
Равнище на безработица	34,3	32,1	27,5	23	20,2
Разкрити нови работни места (вкл. първичен пазар, мерки и програми)	528	700	673	650	576
Брой сключени договори по програми, мерки и ОПРЧР	40	52	58	69	61
Брой лица включени в заетост по програми, мерки и ОПРЧР	141	241	171	279	129
Брой включени лица в квалификационни и преквалификационни курсове, включително по ОПРЧР	13	2	19	23	11
Брой заети лица, възползвали се от мерки за повишаване на професионалната квалификация и преквалификация, включително по ОПРЧР	82	0	2	2	6

Източник: ДБТ-Нова Загора

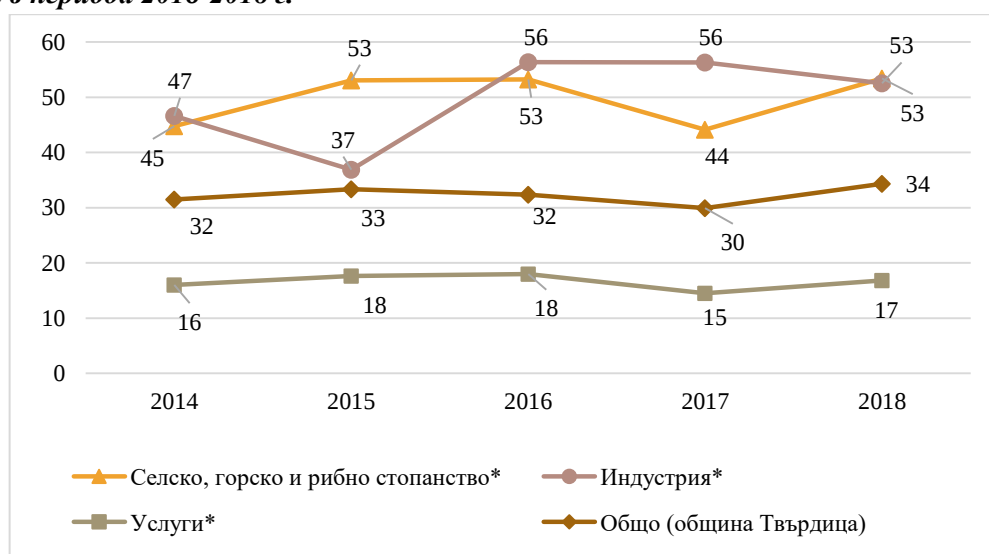
2.3.6. Производителност на труда

Производителността на труда е един от компонентите на конкурентоспособността, който може да се определи чрез съотношението между произведената продукция и броя на заетите в съответния сектор.

Данните за общината показват, че като цяло производителността на труда в местната икономика се увеличава през 2018 г. Един зает средно произвежда продукция за 34 хил. лв., което е с 2 хил. лв. повече от 2014 година. Производителността е най-голяма в сектора на индустрията и в първичния сектор (53хил. лв.).

Секторът с услугите има малка производителност, която е нараснала с 1 хил. лв. в сравнение с 2014 г.

Фигура 33. Произведена продукция (хил. лв.) на 1 зает по икономически сектори и общо за общината в периода 2016-2018 г.

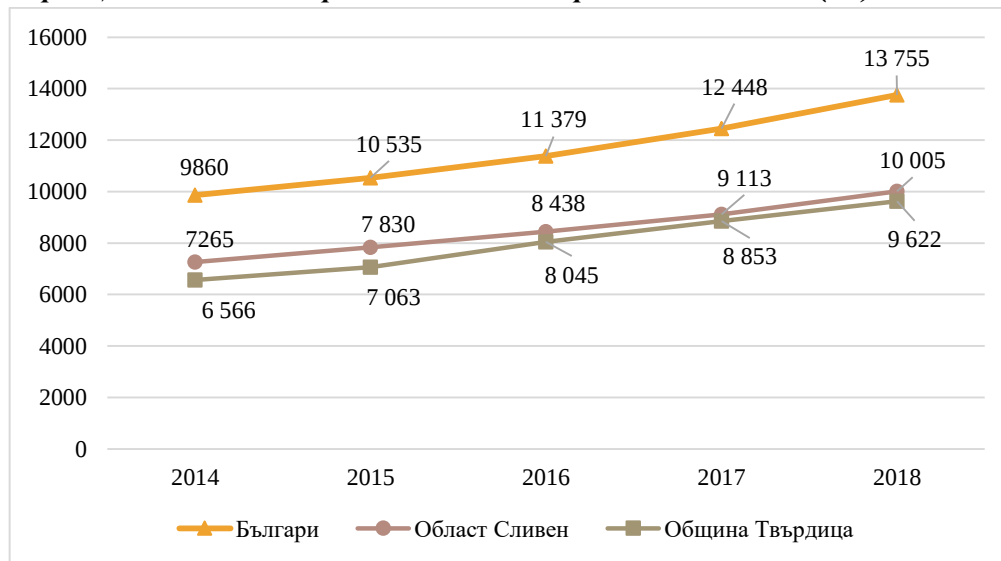


Източник: НСИ, собствени изчисления

2.3.7. Доходи на населението

Добрата икономическа обстановка в страната, административното повишение на възнагражденията, както и повишената производителност на труда, дава възможност доходите на населението също да растат. Само за периода 2014-2018 г. средната заплата в общината се е повишила с 3 056 лв. и през последната година достига 9 622 лв. **Ръстът на заплатите е съразмерен с този за област Сливен и страната ни**, което показва, че възнагражденията в икономиката на Твърдица не отстъпват на другите административни нива. Проблем е, че като цяло **възнагражденията са по-ниски от средните за страната**.

Фигура 34. Средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение в община Твърдица и по административни нива за периода 2014-2018 г. (лв.)



Източник: НСИ

Средната годишна заплата по сектори в общината се увеличава със сходни темпове. Прави впечатление, че средната заплата в сектор „Селско, горско и рибно стопанство“ е най-висока за 2018 г. – 11 330 лв.

Фигура 35. Средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение и по икономически сектори в община Твърдица за периода 2014-2018 г. (лв.)



Източник: НСИ

2.4. ИНФРАСТРУКТУРНО РАЗВИТИЕ, СВЪРЗАНОСТ И ДОСТЪПНОСТ НА ТЕРИТОРИЯТА

2.4.1. Транспортна инфраструктура и достъпност

Автомобилен транспорт и инфраструктура

Републиканската пътна мрежа обхваща автомагистрала, пътища I, II и III клас. На територията на община Твърдица няма изградена автомагистрала, както и второкласни пътища. От тук минава път I-6 /София-Бургас/ с обща дължина 21,7 км. Важността на този път се обуславя от осъществяването на връзките на общината с областния център Сливен, с големите

индустриални и административни центрове на подбалканските градове, както и със столицата и с Черноморието.

Третокласните републикански пътища на територията на общината са: път III-662 /Н. Загора – Баня - Твърдица - Елена/ и път III-5007 /Гурково - Конаре - Твърдица/. Път III-662 е най-пряката връзка между Северна и Южна България, между община Нова Загора и община Елена. Път III-5007 представлява връзка с община Гурково.

Вътрешната пътна мрежа е развита добре и осигурява удобни транспортни връзки на всички населени места от общината с общинския център. Селищата се свързват помежду си основно с пътищата от четвъртокласната пътна мрежа. Към нея е включен и един ведомствен път на „Балкан“ ЕООД, закупен от Община Твърдица, за да може да го поддържа. Този път тръгва от местността „Предела“ /отклонение от път III-662 /Нова Загора-Баня- Твърдица-Елена/ и представлява връзка с хижа „Буковец“ и връх „Чумерна“, където идват на ски и еко-туризъм туристи от цялата страна.

Връзките между останалите населени места от общината се осъществяват от следната пътна мрежа: III клас - 36,8 км и IV клас - 83 км.

Задълженията по поддръжката на четвъртокласната пътна мрежа са на Община Твърдица. Преобладаващото състояние на пътната мрежа в общината е задоволително.

Таблица 25. Дължина и състояние на общинските пътища

Номер на път	Наименование	Дължина на пътя на територията на общината (м)	Състояние
SLV1068	Бяла - Новачево - Градско - Ж. бряг - г. „Чумерна“	16,5	Задоволително
SLV1110	Градско - Жълт Бряг - Бяла Паланка	0,8	Задоволително
SLV2111	Жълт бряг - г. „Чумерна“ - Боров дол	2,3	Задоволително
SLV1112	/Твърдица - Н. Загора/ - Сборище - Шивачево - /Сливен/	13,1	Добро
SLV313	Шивачево - Близнец - г. Шивачево	7,2	Задоволително
SLV2114	/Твърдица - Н. Загора/ - Оризари/ Твърдица - Н. Загора/	3,5	Задоволително
SLV2115	/Твърдица - Н. Загора/ - Сборище	2,5	Лошо
SLV1030	/Твърдица - Н. Загора/ Баня - Яз. „Жребчево“ - гр. Твърдица	11,6	Задоволително
SLV3116	/Твърдица - Н. Загора/ - Шивачево	7,2	Задоволително
SLV2031	/Твърдица - Н. Загора/ Баня - Близнец - Бинкос	10,6	Задоволително
SLV3046	Н. Загора - Ценино - Съдийско поле - Сърцево - Близнец	8	Задоволително
SLV3117	Тур. К-с Шешкин град - Твърдишки пр./ тур.к-с Чумерна	11	Лошо
SLV3118	Сборище - Шивачево/ - м. Къшла дере	2	Лошо
SLV3119	П.в. 1-6-жп гара Твърдица/ - депо ТБО	3,5	Задоволително
SLV3120	П.в. 1-6-жп гара Твърдица/ - Дом за мъже с умствена изостаналост	1,2	Задоволително

Източник: Община Твърдица

Воден транспорт

На територията на общината няма воден транспорт.

Железопътен транспорт и инфраструктура

По своето географско местоположение община Твърдица е част от важната транспортно-комуникационната система на страната. През територията на община Твърдица минава

подбалканската ж.п. линия София - Бургас и път I-6 /София – Бургас/, които осигуряват основната връзка на запад със столицата и всички подбалкански градове, а на изток - с гр. Бургас и с морските курорти.

III главна жп линия София-Карлово-Сливен-Зимница-Карнобат-Варна свързва столицата с Черноморието по утвърденото Подбалканско трасе. Линията е единична, електрифицирана и преминава през общините Твърдица и Сливен. Обслужващите гари/спирки са: 5 гари и 3 спирки в община Сливен, и 3 гари и 2 спирки в община Твърдица.

Въздушен транспорт и инфраструктура

На територията на общината няма действащи летища и летателни площадки от гражданската авиация. Най-близката летателна площадка е в Казанлък, разположена на 50 км от гр. Твърдица, а най-близкото действащо летище е Горна Оряховица - на 76 км от гр. Твърдица.

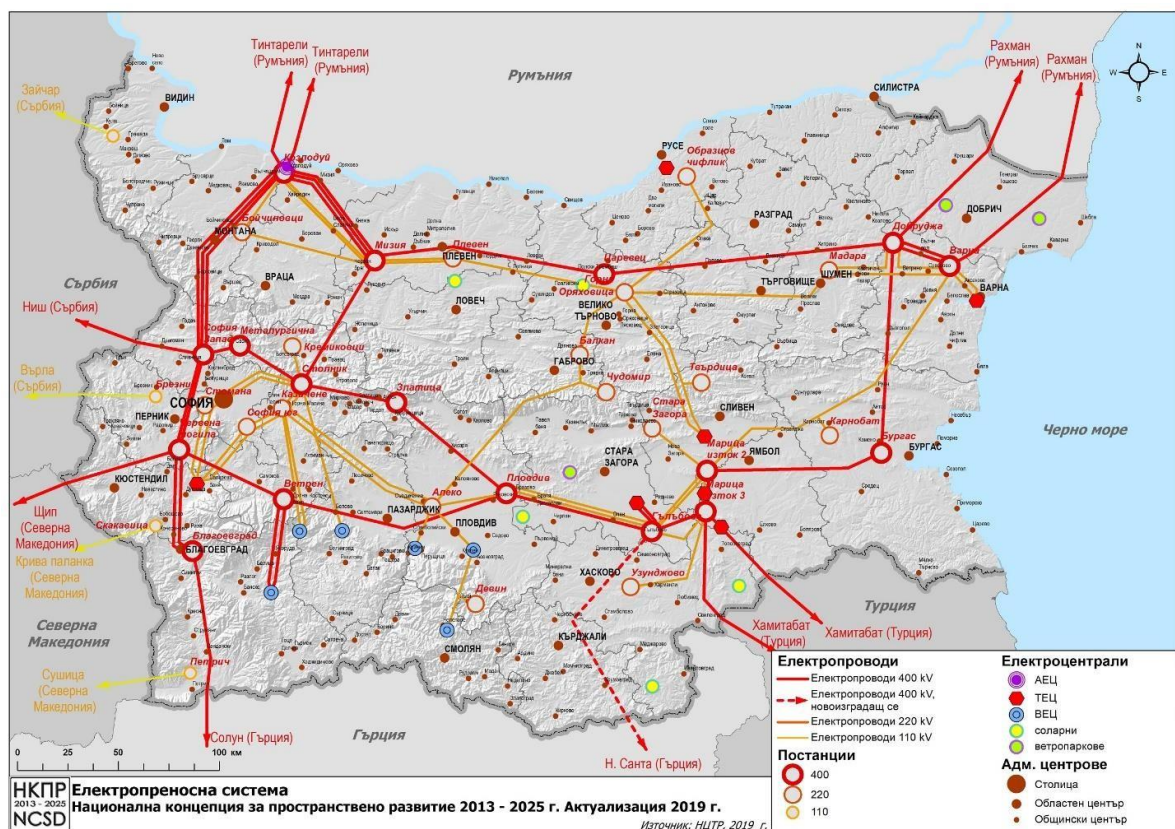
2.4.2. Енергийна инфраструктура (електроснабдяване) и ВЕИ

Електроенергийна инфраструктура

Основен източник на електроенергия за община Твърдица е общата електроенергийна система на страната. Съществуващата енергийна мрежа 20 kV е в добро състояние и напълно задоволява нуждите на населението и промишлеността от електрическа енергия. Мрежата с ниско напрежение (НН) 380/220V също е в добро техническо състояние.

Електрозахранването се осъществява посредством системната подстанция 220/110 kV „Твърдица“. Подстанцията е свързана на 220 kV с ТЕЦ „Марица-изток 2“ и п/ст „Г. Оряховица“. Енергийната система на общината е добре развита и способна да поеме натоварвания, което може да стимулира бъдещото икономическо развитие.

Фигура 36. Електропреносна система на България



Източник: АНКПР

Възобновяеми източници на енергия

Използването на алтернативните източници на енергия все повече навлиза в общината. Изготвената Дългосрочна програма за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива на община Твърдица предвижда редица проекти и мероприятия за внедряване на новите технологии от местното население и подобряване на инфраструктурата.

За разработването на този раздел са използвани данни от Краткосрочна програма за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива на община Твърдица 2020-2023 г.

Изградените в Югоизточен регион мощности от ВЕИ представляват 13,6% от общите в страната, което нарежда региона на трето място (след ЮЦР и СИР) по усвояване енергията на ВЕИ. В ЮИР се усвоява предимно слънчевата енергия, като изградените на територията му мощности са най-много в страната и представляват 36,7% от всички фотоволтаични централи. Водещи са областите Ямбол и Стара Загора, но във всяка община от ЮИР функционират една или повече фотоволтаични централи.

Изградените мощности в община Твърдица са 12,0 MW към 30.06.2018 г. 11,1 MW от тях са от фотоволтаична електрическа централа.

Слънчева енергия

Според слънчевия потенциал България е разделена на три зони, в зависимост от интензивността на слънчевото греене:

- Зона I: Централен Източен регион – 40% от територията на страната, предимно планински райони. Средногодишната продължителност на слънчевото греене е от 400 h до 1 640 h, а средногодишния ресурс слънчева радиация е 1 450 kWh/m² годишно.
- Зона II: Североизточен регион – 50% от територията на страната, предимно селски райони, както и част от централната северна брегова ивица. Средногодишната продължителност на слънчевото греене е от 450 h до 1 750 h - 1 550 kWh/m² годишно.
- Зона III: Югоизточен и Югозападен регион – 10% от територията на страната, предимно планински райони и южната брегова ивица. Средногодишната продължителност на слънчевото греене е от 500 h до 1 750 h - 1 650 kWh/m² годишно.

Община Твърдица се намира в полупланински и планински район и попада в по-слабата зона на греене за България. Средногодишният потенциал на слънчевото греене е под 1450 kWh/m² годишно за територията на общината.

Вятър

На територията на България са обособени четири зони с различен ветрови потенциал, но само две от зоните представляват интерес за индустриално преобразуване на вятърната енергия в електроенергия: 5-7 m/s и >7 m/s. Тези зони са с обща площ около 1 430 km², където средногодишната скорост на вятъра е около и над 6 m/s. Тази стойност е границата за икономическа целесъобразност на проектите за вятърна енергия.

Община Твърдица има голям ветроенергиен потенциал, но за да се види каква е ефективността на всеки проект, трябва да се проведе в продължение на една година измерване на ветроенергийния потенциал за района, където ще се изграждат вятърни паркове.

В община Твърдица могат да се изграждат и малки вятърни генератори, които са подходящи за частни и обществени сгради.

Водна енергия

Енергийният потенциал на водния ресурс в България се използва за производство на електроенергия от ВЕЦ (водноелектрически централи) и МВЕЦ (малки водноелектрически централи) и е силно зависим от сезонните и климатични условия. Произведената електроенергия от ВЕЦ има голям дял за покриване на върховите товари, като в дни с максимално натоварване на системата използваната мощност от ВЕЦ достига 1 700-1 800 MW.

Основните водни запаси на община Твърдица включват няколко микроязовира и реки - Твърдишка, Долап дере, Боровдолска и Беленска. Водните площи на територията на общината са 6 842 дка, от които 121 дка - речни. Използват се основно за напояване и водоснабдяване. Речните корита на някои от реките са подходящи за изграждане на МВЕЦ. На територията на бившия рудник „Хаджи Димитър“ има разработен минерален извор с дебит 5 л/сек. Микроязовирите заемат площ от 954,7 дка. Микроязовир „Митрокук“ в землището на гр. Твърдица и микроязовир „Оризари“ в землището на с. Оризари допълват водния запас на общината. Използват се за напояване и рибовъдство. Като териториален ресурс в структурата на поземления фонд водните площи заемат 2%.

Геотермални води

На територията на общината има открит минерален извор, актуван с акт за публична общинска собственост № 17 от 18 март 1999 г., намиращ се в района на бившия рудник „Хаджи Димитър“ в община Твърдица, на територията на гр. Шивачево.

По данни на Националния концесионен регистър, през 1999 г. е сключен договор за концесия между „Нониус - Хемус ГРУП“, дружество по ЗЗД и Община Твърдица, който е многократно удължаван и е продължен до юни 2037 година. При подписването концесионния договор, утвърдените експлоатационни запаси на водоизточника на минерална вода са 1 литър за секунда и се използват за бутилиране.

Биомаса

Най-голям неизползван технически достъпен енергиен потенциал има биомасата. Оценката на потенциала от биомаса изисква изключително внимателен и предпазлив подход тъй като става дума за ресурси които имат ограничен прираст и много други ценни приложения, включително осигуряване прехраната на хората и кислорода за атмосферата. Затова подходът е да се включват в потенциала само отпадъци от селското и горско стопанство, битови отпадъци, малоценна дървесина, която не намира друго приложение и отпада по естествени причини без да се използва, енергийни култури отглеждани на пустеещи земи и т.н. Община Твърдица в съответствие с Директива 2009/28/ЕО, трябва да следи дали оборудването, изгарящо биомаса отговаря на минималното ниво за ефективност на преобразуване.

Използването на биомаса се счита за правилна стъпка в посока намаляване на пагубното антропогенно въздействие, което модерната цивилизация оказва върху планетата. Биомасата е ключов възобновяем ресурс в световен мащаб. За добиването ѝ не е необходимо изсичане на дървета, а се използва дървесният отпадък. За $\frac{3}{4}$ от хората, живеещи в развиващите се страни, биомасата е най-важният източник на енергия, който им позволява да съчетаят грижата за околната среда с тази за собствения им комфорт.

Горският фонд на община Твърдица по данни от ТП „ДГС Твърдица“ към 2019 г. е 288 610 дка. На него се падат 64,71% от територията на общината при средно за страната 33,5%. От

общите горски площи 68% са държавна собственост, а 30% са общинска собственост. Голяма част от тези площи са с дърводобивни функции.

Добитата и използвана от населението дървесина за община Твърдица през периода 2017-2019 г. е 106 964 куб. м. или 35 655 куб. м. средно годишно. Поради високия дял на горските площи и сериозния обем на ползваната дървесина, общината може да се определи като район със значим потенциал за производство на енергия от биомаса. Енергията от биомаса се нарежда на второ място от използваните възобновяеми източници на територията на община Твърдица.

Газоснабдяване и топлофикация (Газопреносна и газоснабдителна мрежа)

През януари 2014 г. „Ситигаз България“ ЕАД получава лиценз за разпределение и снабдяване с природен газ за обособена територия Тракия с присъединена територия на община Твърдица.

2.4.3. Водоснабдителна и канализационна инфраструктури

Водопреносна и водоснабдителна мрежи

Всички населени места на територията на община Твърдица са водоснабдени. Експлоатацията на водоснабдителните и канализационните мрежи се извършва от „ВиК-Сливен“ ООД.

На територията на общината са изградени водопроводни мрежи по населени места както следва:

- гр. Твърдица (включително кв. „Козарево“) - 34 км;
- гр. Шивачево - 33 км;
- с. Сборище - 15 км;
- с. Оризари - 8 км;
- с. Бяла паланка – 3,5 км;
- с. Боров дол – 6,5 км;
- с. Жълт бряг – 2,5 км;
- с. Червенаково – 8,8 км;
- с. Близнец - 4 км;
- с. Сърцево - 1 км;

Канализационна мрежа и ПСОВ

В общината единствено в гр. Твърдица частично е изградена обществена канализация.

На територията на общината няма изградена пречиствателна станция за отпадни води.

2.5. ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ И РИСКОВЕ

2.5.1. Атмосферен въздух

Наблюдението върху качеството на атмосферния въздух и неговия контрол се осъществява от Национална система за мониторинг на КАВ, част от НСМОС. Тя се обслужва от Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС) към Министерството на околната среда и водите (МОСВ). Анализът на данните за качеството на атмосферния въздух (КАВ) се извършва по райони, като се отчита и спецификата на всяко населено място, в което се извършва контрол.

Качеството на атмосферния въздух се осъществява от автоматична измервателна станция (АИС), като най-близката до община Твърдица се намира в гр. Сливен.

Допълнително, наблюдението на качеството на атмосферния въздух се осигурява и чрез Мобилна автоматична станция (МАС). В динамика се проследяват концентрациите на: фини прахови частици под 10 μm , серен диоксид, азотен диоксид, азотен оксид, въглероден оксид, озон, прах, въглеводороди /метанови и неметанови/ и шест метеорологични параметри – скорост и посока на вятъра, температура, налягане, слънчево греење, влажност. Измервания с МАС се извършват по утвърден от министъра на околната среда и водите график или по искане на общини/фирми. При необходимост, извънредни ситуации, аварии и др. МАС се ситуираща в рисковите точки с оглед оценка на риска за здравето на населението при потенциално замърсяване на атмосферния въздух

По данни на РИОСВ-Стара Загора през 2019 г. средногодишната норма от 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ по показател ФПЧ_{10} не е превишена в пунктовете за мониторинг на територията му.

При пункт за ръчно пробонабиране РИОСВ-Стара Загора СГН по показател бензен не е превишена през 2019 г. Сравнени с регистрирани стойности от 2018 г., резултатите за 2019 г. не показва значителна промяна.

В пункт Ръжена не са констатирани превишения на СГН за олово, никел, кадмий и арсен. През 2019 г. е завишена СГН норма за бензо/а/пирен (ПАВ) на 1,69 ng/m^3 . Основен фактор, допринасящ за повишени концентрации на замърсителя е отоплението с твърди горива в битовия сектор през зимния период, когато са отчетени и по-големия брой високи концентрации.

АИС Сливен - регистрираните превишения на ПС на СДН по показател ФПЧ_{10} за 2019 г. са 8, а през 2018 г. – 23. Основен фактор, допринасящ за превишенията, е отоплението с твърди горива в битовия сектор през зимния период, когато са отчетени и по-големия брой от тях, както и влиянието на автомобилния трафик. В годишен аспект е налице намаляване на замърсяването по този показател за агломерацията.

Поради високите цени на електроенергията, липсата на газификация и ниските доходи, домакинствата в община Твърдица използват за отопление през зимата предимно твърди горива – дърва и въглища. Това води до значителни емисии на вредни вещества в атмосферата на общината по време на отоплителния сезон и ниска енергийна ефективност.

Отделяните емисии на вредни вещества в атмосферата от транспортни средства и транспортното обслужване на територията на общината са минимални и не застрашават околната среда.

2.5.2. Води

Повърхностни води

Няма данни за сериозни замърсявания на повърхностните и подземните води на територията на община Твърдица.

Целта за устойчиво подобряване качеството на водните тела в поречието на реките се постига основно чрез извършвания контрол на точкови източници емитери на отпадъчни води. Съществена стъпка към формиране на добро химично и екологично състояние на повърхностните и подземните водни тела е ограничаването/прекратяването заустването на

приоритетни и приоритетно опасни вещества в съответствие с поставените срокове в нормативните изисквания.

2.5.3. Почви и земни недра

По данни на последния Доклад за състоянието на околна среда на РИОСВ - Стара Загора, през 2019 г. е проведен мониторинг на почвите от мрежата на ниво I за съдържание на тежки метали и металоиди, при пълно обследване на осем пункта, попадащи на територията на четири общини в контролирания регион.

Съгласно разпределението по общини на пунктовете, през посочения период на територията на община Твърдица не е провеждан мониторинг на почви.

Ерозията е процес, който механично уврежда почвите, като унищожава хумусния слой и води до намаляване на почвеното плодородие. През 2019 г. не са финансирани проекти против ерозията и не са известни такива, които да се изпълняват на контролираната от РИОСВ – Стара Загора територия. Дейностите по предотвратяване на почвената ерозия основно се финансират от Министерството на земеделието, храните и горите.

2.5.4. РадиоекOLOGичен мониторинг и контрол. Шум

Като екологичен фактор, шумът винаги присъства в жизнената среда на човека. Законът за защита от шума в околната среда (ЗЗШОС) предвижда опазването на околната среда от шум да се постига чрез разработване и прилагане на мерки за избягване, предотвратяване или намаляване на шума. Дейността на РИОСВ обхваща контрола, организацията на измерването, оценката и управлението на шума, излъчван в околната среда от промишлени инсталации и съоръжения.

През 2019 година, съгласно графика за извършване на контролни измервания на нивата на шум, излъчван от промишлени източници, са проверени 34 обекта по утвърдена от МОСВ методика за определяне на общата звукова мощност, излъчвана в околната среда от промишлени предприятия и определяне нивото на шума в мястото на въздействие. Контролирани са обекти, намиращи се в промишлени зони, жилищни зони и в близост до жилищни зони. Под засилен контрол са именно тези, които се намират в близост до жилищни зони, с цел да се предотврати дискомфорта през различните части от денонощието и вредните ефекти от шума върху здравето на населението. Основната цел е ограничаването и намаляването на вредното въздействие на шума, излъчван в околната среда, с цел подобряване качеството на живот на населението.

Контролните измервания на нивата на шум са извършени съвместно от експерт на РИОСВ - Стара Загора и Регионална лаборатория - Стара Загора към ИАОС.

За периода 28 оператора са представили доклади от извършени СПИ на нивата на шум. Анализът от докладите показва съответствие с регламентираните в Наредба №6/26.06.2006 г. гранични стойности на показателите на шум.

2.5.5. Защитени територии и защитени зони. Биологично разнообразие

В община Твърдица са регистрирани следните защитени зони по Закона за биологичното разнообразие. По Директивата за местообитанията попадат три зони:

- ЗЗ „Твърдишка планина“;
- ЗЗ „Река Блягорница“;

- 33 „Река Тунджа-1“.

По директивата за птиците попада една зона – 33 „Язовит Жребчево“.

На територията на ДГС „Твърдица“ попадат следните защитени природни територии по Закона за защитените територии:

- Природна забележителност „Еленска глава“ („Тиса“) - зона за опазване на тисово находище;
- Буферна зона около резерват „Бяла крава“;
- Буферна зона около резерват „Хайдушки чукар“.

2.5.6. Управление на отпадъците

Отпадъците са пряк замърсител на въздуха, водите и почвата и носят непосредствен риск за здравето на човека, затова решаването на проблемите, свързани с управлението на отпадъците, се явяват едни от най-сериозните. От друга страна, голяма част от отпадъците притежават ценни суровинни качества и могат да бъдат рециклирани и отново оползотворени в производството и в селското стопанство.

Основни източници на битовите отпадъци са домакинствата. Предвид това, че населените места в общината са предимно със селски характер, преобладават растителните и животинските отпадъци, а през зимата и пепел от битовото отопление. Строителните отпадъци се формират от строителство, ремонт и реконструкция на сгради и други обекти.

В община Твърдица има действаща Наредба за управление на отпадъците. Наредбата регламентира извършването на дейностите по изхвърлянето, събирането, включително разделното, транспортирането, оползотворяването и обезвреждането на отпадъците на територията на общината.

В община Твърдица има и действаща Програма за управление на отпадъците. В програмата са заложили и мерки за разделно събиране и оползотворяване на биоотпадъци, повторна употреба и рециклиране на битовите отпадъци и ограничаване количеството на депонираните биоразградими отпадъци. Ежегодно общината представя годишни отчети по изпълнение на общинската програма по опазване на околната среда в това число и в част „Управление на дейностите с отпадъци“.

Всички населени места в община Твърдица са обхванати от системата за сметосъбиране и сметоизвозване. Събраните отпадъци от територията на общината се извозват до регионално депо за неопасни отпадъци – РСУО „Регион Стара Загора“.

През 2019 г. е извършена проверка на общинското депо за неопасни отпадъци (битови и строителни) относно експлоатацията им съобразно нормативните изисквания. Продължават дейностите по закриването му през 2020 г.

Община Твърдица спада към Регионална система за управление на отпадъците - Стара Загора. Регионалното депо е разположено в с. Ракитница, общ. Стара Загора и обслужва общините Стара Загора, Чирпан, Братя Даскалови, Казанлък, Павел баня, Раднево, Гълъбово, Опан, Гурково, Николаево, Мъглиж и Твърдица. В териториалния обхват на РИОСВ-Стара Загора са въведени в експлоатация и три претоварни станции, част от Регионалната система за управление на отпадъците, регион Стара Загора: ПС - Казанлък, обслужваща общини

Казанлък, Павел баня, Мъглиж; ПС - Гурково, обслужваща общини Гурково, Николаево и Твърдица и ПС - Гълъбово, обслужваща община Гълъбово.

Таблица 26. Генерирани количества отпадъци в община Твърдица през 2019 г.

Вид отпадък	Количество смесен отпадък на година, т./год.	Разделно събран отпадък на година, т./год.	Общ отпадък на година, т./год.	Общ отпадък на година, %
Хранителни	200,37	0,00	200,37	8,47
Хартия	86,42	0,00	86,42	3,65
Картон	106,10	0,00	106,10	4,49
Пластмаса	410,10	0,00	410,10	17,34
Текстил	91,66	0,00	91,66	3,88
Гума	13,56	0,00	13,56	0,57
Кожа	14,12	0,00	14,12	0,60
Градински	426,06	0,00	426,06	18,01
Дървесни	38,28	0,00	38,28	1,62
Стъкло	76,00	0,00	76,00	3,21
Метали	40,76	0,00	40,76	1,72
Инертни>4см	126,84	0,00	126,84	5,36
Опасни	27,87	0,00	27,87	1,18
Други	107,49	0,00	107,49	4,54
Ситна фракция<4см	599,48	0,00	599,48	25,35
Общо	2 365,12	0,00	2 365,12	100

Източник: Обобщен финален доклад по проект „Определяне на морфологичния състав на битовите отпадъци в България“, Изпълнител: „ЕКО-Морфология България“ ДЗЗД, Възложител: ПУДООС, 2019 г.

Таблица 27. Генерирани количества отпадъци в община Твърдица през 2019 г. по сезони

Вид отпадък	Средни стойности % Пролет	Средни стойности % Лято	Средни стойности % Есен	Средни стойности % Зима	Средногодишен процент
Хранителни	10	10	0	13	8
Хартия	4	1	6	4	4
Картон	9	4	5		4
Пластмаса	15	24	13	17	17
Текстил	4	7	3	2	4
Гума	2	0			1
Кожа	0	1	0	0	1
Градински	11	10	43	9	18
Дървесни	3	1		2	2
Стъкло	5	4	0	3	3
Метали	2	3	1	1	2
Инертни>4см	14	8			5
Опасни	1	1	0	2	1
Други	3	5	6	4	5
Ситна фракция<4см	17	21	21	42	25

Източник: Обобщен финален доклад по проект „Определяне на морфологичния състав на битовите отпадъци в България“, Изпълнител: „ЕКО-Морфология България“ ДЗЗД, Възложител: ПУДООС, 2019 г.

2.6. ЖИЛИЩЕН СЕКТОР

Съществуващите сгради на територията на община Твърдица са: държавни, общински и частни (на физически лица и на юридически лица).

Таблица 28. Жилищни сгради в община Твърдица по населени места към 2011 г.

Населено място	Брой сгради	Обитавани	Необитавани	Временно обитавани (вили)
гр. Твърдица	1 630	1 345	284	1
гр. Шивачево	1 104	916	188	-
с. Близнец	82	46	36	-
с. Боров дол	194	159	35	-
с. Бяла паланка	334	293	41	-
с. Жълт бряг	143	110	33	-
с. Оризаре	229	163	66	-
с. Сборище	758	517	241	-
с. Сърцево	33	33	-	-
с. Червенаково	194	188	6	-
Общо	4 701	3 770	930	1

Източник: НСИ - Преброяване на населението и жилищния фонд

Голяма част от жилищния сграден фонд на община Твърдица е построен до края на 1959 г. – 1597 сгради или 34%. Значителен брой сгради са построени от 1960 до 1969 г. – общо 1195 или 25%. Около 20% от сградите са от периода 1980-1999 г. Новите сгради, въведени в експлоатация след 2000 г., са 257 или 5,5% от жилищния фонд на общината.

Таблица 29. Жилищни сгради в община Твърдица по период на построяване

Период	Брой сгради
До 1949 г.	755
1950-1959 г.	842
1960-1969 г.	1 195
1970-1979 г.	723
1980-1989 г.	594
1990-1999 г.	335
2000-2011 г.	257
Общо	4 701

Източник: НСИ - Преброяване на населението и жилищния фонд

Към 2017 г. в община Твърдица има 4 710 жилищни сгради. Общият брой на самостоятелните жилища е 5 642, с полезна площ 423 060 кв. м. и жилищна площ 335 251 кв. м. Полезната жилищна площ на човек от населението за общината към 2017 г. е 25 кв. м.

По брой на стаите преобладават тристайни и четиристайни жилища – общо 2 910 броя или 52%. По вида на конструкцията 4 157 сгради (около 88%) са масивни/тухлени, 42 сгради са стоманобетонни, 15 - панелни и 496 с други конструкции (в т.ч. кирпич).

Към 2019 г. Община Твърдица разполага с 53 сгради общинска собственост. В гр. Твърдица се намират 28 от сградите, в гр. Шивачево - 6, а в селата на общината - 19. Като цяло общинският сграден фонд на Община Твърдица е морално остарял. Сградите са строени предимно в средата на миналия век.

Състоянието на жилищния и сграден фонд на частните лица в голяма степен е същото като на общинските сгради. Повечето частни жилища се нуждаят от смяна на дограмата, саниране, полагане на топлоизолация на външни стени, покрив и под. Санирането на жилищните сгради е сред приоритетите на общинската енергийна политика.

На територията на общината има много изоставени сгради, които не се поддържат и са в много лошо състояние. Това се отразява негативно на цялостния облик на общината и нейната привлекателност за хората.

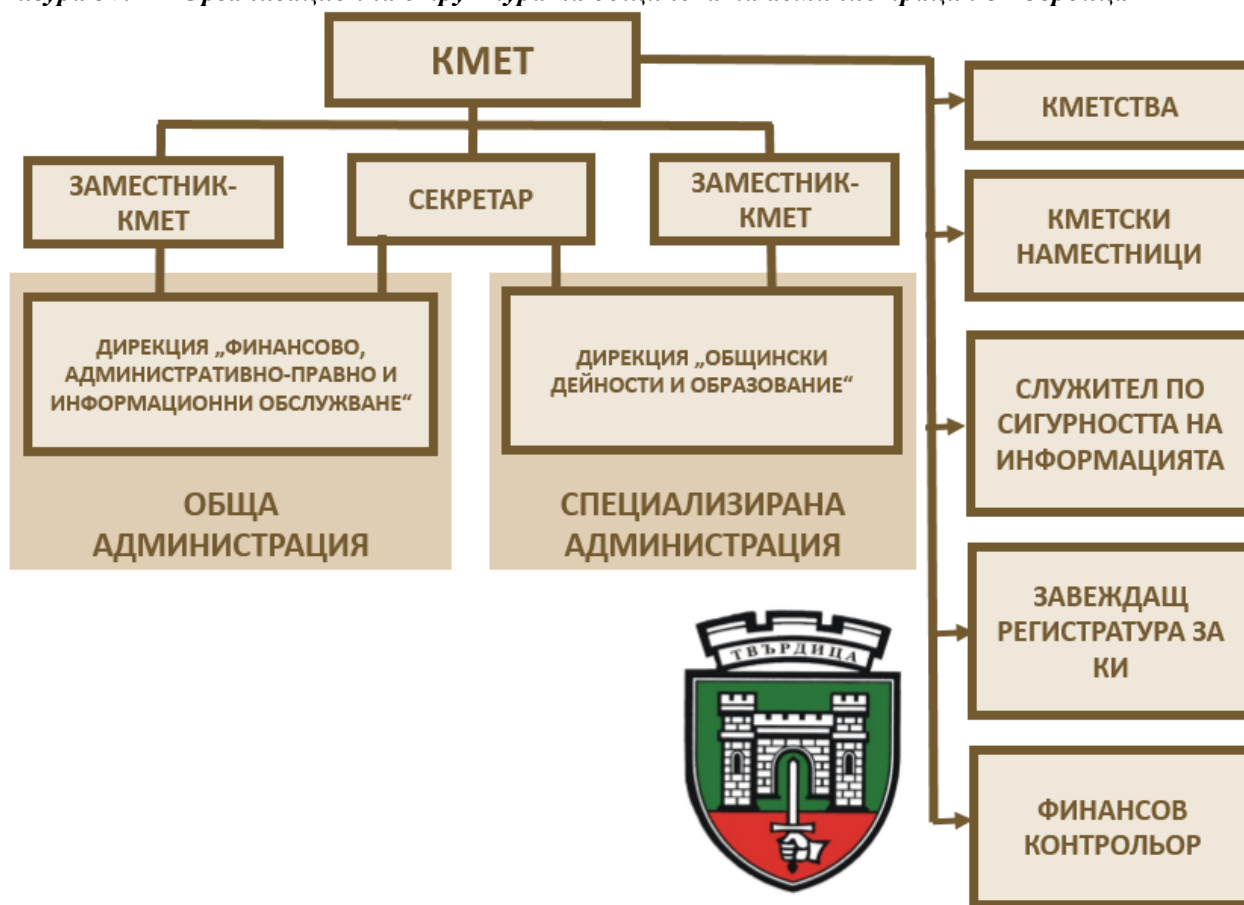
За отопление на сградите в общината се използват предимно електрическа енергия, печки на дърва и въглища.

2.7. АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ И УПРАВЛЕНИЕ

Общинската администрация осигурява изпълнението на законите, подзаконовите нормативни актове, решенията на общинския съвет, подпомага кмета на общината при осъществяване на правомощията му, осигурява технически дейността му, подпомага Общинския съвет и осигурява дейността му, извършва дейност по административното обслужване на гражданите, физическите и юридическите лица. Общинската администрация, при осъществяване на своята дейност, се ръководи от принципите на законност, равнопоставеност, прозрачност, достъпност, отговорност, целесъобразност и ефективност.

2.7.1. Административна структура и организация на общинска администрация

Фигура 37. Организационна структура на общинската администрация в Твърдица



Структурата, функциите и числеността на общинската администрация са дефинирани от „Устройствения правилник“, който е приет от Общинския съвет и е разработен съгласно принципите и изискванията, произтичащи пряко от разпоредбите на: Конституция на Република България; Европейска харта за местно самоуправление, Закон за местното

самоуправление и местната администрация; специализираната нормативна уредба, имаща пряко отношение към организацията и дейността на общинската администрация, както и правилници, наредби, вътрешни правила за дейността, действащи в рамките на административната структура и на територията на община Твърдица. Действащите нормативни актове и правилници в административната структура на общината представляват добра основа за ефективното и ефикасно осъществяване на ежедневната дейност на общинската администрация.

Общинската администрация е обща и специализирана.

Кметът на общината е едноличен орган на изпълнителната власт. Той упражнява общо ръководство и контрол на общинската администрация и представлява общината.

Неговата дейност се подпомага от един секретар и двама заместник-кметове, отговарящи за следните сфери на общинската дейност, обединени в две дирекции на обща и специализирана администрация:

- Дирекция „Общински дейности и образование“;
- Дирекция „Финансово, административно-правно и информационно обслужване“.

Кметовете на населените места изпълняват бюджета на общината в частта му за кметството, организират благоустройствени, комунални и др. мероприятия, упражняват контрол за законосъобразно използване, поддържане, охрана и опазване на общинската собственост.

Дейността на общинската администрация се осъществява от държавни служители и лица работещи по трудово правни отношения. В структурата на администрацията няма организирани общински предприятия.

Структурата на община Твърдица отговаря на функциите, които са вменени на общинска администрация и покрива всички основни отговорности на общинската администрация, които са сведени до:

- Предоставяне на административни услуги, планиране и управление на местните данъци и такси;
- Придобиване, управление и разпореждане с общинското имущество;
- Изграждане, поддържане и добро управление на сградите общинска собственост;
- Изграждане и поддържане на общинска инфраструктура;
- Управление на отпадъци;
- Управление на общинските горски територии;
- Изграждане и управление на общинските училища и детски градини;
- Поддържане и развитие на местни спортни, туристически и други обекти за отдых, обекти на културно-историческо наследство;
- Стратегическо планиране на развитието. Териториално развитие и устройствено планиране, съобразени с нейните екологични, исторически, социални и други специфики.

2.7.2. Човешки ресурси

Служителите в общинска администрация отговарят на съответните образователни и квалификационни изисквания за заеманата от тях длъжност. Развитието и утвърждаването на административния капацитет е основен фактор за постигане на стратегическите цели на управлението на общината; Изграждане на адекватна и ефективна система за планиране и контрол на изпълнението; Усъвършенстване на организацията по административното обслужване и документооборота в администрацията; Откритост и достъпност на дейността на администрацията на община Твърдица. За повишаване на специфичните умения и професионалната квалификация на служителите в общинската администрация се осъществяват специализирани обучения. Тези обучения се планират на базата на предварително извършен анализ на потребностите от страна на служителите.

Числеността на общинската администрация е одобрена на Общински съвет по предложение на Кмета на общината. Общата численост на служителите в администрацията е 335 бр. към 2020 г. На временна заетост са били назначени 144 души.

Броят на служителите през разглеждания период 2014-2019 г. варира в границите между 318 и 335 души.

Таблица 30. Административен капацитет на община Твърдица

Показатели	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Общо служители	318	321	324	323	329	335
Служебно правоотношение	5	5	4	3	3	3
Трудово правоотношение	156	158	160	160	163	166
По служебно правоотношение на ръководни длъжности	3	3	2	2	2	2
По служебно правоотношение – експертен	2	2	2	1	1	1
По трудово правоотношение на ръководни длъжности	11	11	11	10	10	11
Експертен и технически състав по трудово правоотношение	140	142	145	147	150	152
Временна заетост и стажове						
Общо						
Стажанти	0	0	0	0	0	0
Временно наети лица	20	29	93	77	90	144

Източник: Община Твърдица

2.7.3. Политики, програми, проекти и инициативи

Действащи стратегии и програми

Общинският съвет на община Твърдица е утвърдил следните програми и стратегии (изброени са според реда на публикуването им в официалния сайт на общината (<https://www.tvarditsa.org/>):

Краткосрочна общинска програма ВЕИ – 2020-2023 г.

Програмата е разработена съгласно изискванията на чл.10, ал.1 и ал.2 от Закона за енергията от възобновяеми източници (ЗЕВИ), Националния план за действие за енергията от възобновяеми източници и Указанията на Агенцията за устойчиво енергийно развитие. Програмата е одобрена и приета от Общински съвет - Твърдица, по предложение на Кмета на общината и обхваща тригодишен период на действие и изпълнение.

Дългосрочна общинска програма ВЕИ – 2020-2030 г.

Разработена съгласно изискванията на чл.10, ал.1 и ал.2 от Закона за енергията от възобновяеми източници и в съответствие с Националния план за действие за енергията от възобновяеми източници. Програмата е с десетгодишен период на действие от 2020 до 2030 г.

Програма за енергийна ефективност на община Твърдица 2020-2025 г.

Общинската Програма за енергийна ефективност на община Твърдица за периода 2020-2025 г. е разработена на основание чл.12, ал.2 от Закона за енергийна ефективност (ЗЕЕ), обн. ДВ бр. 35 от 2015 г. с последни изм. ДВ. бр.83 от 9 Октомври 2018 г. Програмата е в съответствие с Националния план за действие по енергийна ефективност, Националния план за сгради с близко до нулево потребление на енергия, Националната дългосрочна програма за насърчаване на инвестиции за изпълнение на мерки за подобряване на енергийните характеристики на сградите от обществените и частния национален жилищен и търговски сграден фонд и Указанията на Агенцията за устойчиво енергийно развитие (АУЕР) за разработване на програми за енергийна ефективност. Общинската програма е подчинена на Енергийната стратегия на Република България до 2020 г. и Протокола от Киото към Рамковата конвенция на Обединените нации по изменение на климата.

2.7.4. Състояние на гражданския сектор в общината

В община Твърдица са регистрирани 9 бр. неправителствени организации (НПО), като 6 от тях са с основна дейност – спорт. Действащите в общината НПО в подкрепа на **култура и изкуство, здравеопазване, образование, социални дейности и подкрепа на местния бизнес са:**

- КАМБАНА – ЗА ЗАЩИТА И ГРАЖДАНСКИ КОНТРОЛ;
- СПЕРАНЦА (SPERANZA);
- МИГ Твърдица.

НПО в областта на **спорта:**

- КАРАТЕ КЛУБ БУДОСТИЛ;
- ТД „ЧУМЕРНА 1958“;
- ТУРИСТИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО „ЧУМЕРНА“;
- ФУТБОЛЕН КЛУБ „БАЛКАН ТВЪРДИЦА“;
- ФУТБОЛЕН КЛУБ АТЛАНТИК;
- ФУТБОЛЕН КЛУБ ПАЛАНКИТЕ – БЯЛА ПАЛАНКА.

2.8. ВЛИЯНИЕ НА ГОЛЕМИ ИНФРАСТРУКТУРНИ ПРОЕКТИ С РЕГИОНАЛНО И НАЦИОНАЛНО ЗНАЧЕНИЕ, ПРЕДВИДЕНИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНАТА

Основен източник на достоверна информация за влияние на големи инфраструктурни проекти с регионално и национално значение, предвидени за реализация на територията на община Твърдица, област Сливен или Югоизточен регион от ниво 2, които пряко или косвено могат да дадат отражение в социално-икономическото, екологическото и пространственото развитие на общината е **„Интегрираната териториална стратегия за развитие на Югоизточен регион от ниво 2“**. Характерна особеност на района е, че той включва две от най-динамично

развиващите се и с най-висок БВП на човек от населението области в страната Бургас и Стара Загора. В ЮИР се намират и слабо представящите се област Сливен (на предпоследно място в областната класацията по динамика и БВП на човек) и област Ямбол, отбелязваща равнище на развитие, близко до средното за страната. Отрасловите характеристики на отделните области също се различават съществено, но като цяло формират регионална икономика с най-висок дял на индустрията и концентрация или представяне на единствени стратегически производства за страната.

Проектите, които са предвидени в ИТСР ЮИР за област Сливен и могат да окажат влияние на община Твърдица, са:

- Изграждане на нова Индустриална зона „Сливен и Ямбол“ – първото съвместно дългосрочно партньорство за създаване на обща икономическа зона в района. В тази връзка МРРБ и АПИ стартираха стъпките, необходими за направата на проучване и проектиране на четириленов път между Сливен и Ямбол, който има голямо икономическо и комуникационно значение за бъдещата зона и развитието на двата областни града.
- Изграждане на четириленов път Сливен - Ямбол;

За територията на община Твърдица няма предвидени конкретни проекти.

2.9. ОПИСАНИЕ НА ВЗАИМОВРЪЗКИТЕ НА АНАЛИЗА С РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ПРОВЕДЕНИЯ ХОРИЗОНТАЛЕН СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РАЙОНИТЕ НА НАЦИОНАЛНО НИВО

Социално-икономическият анализ на районите на Р България (Анализа на районите) представя настъпилите промени за периода 2014-2020 г. в икономическото, социалното, демографското, инфраструктурното развитие и състоянието на околната среда и очертава основните тенденции в тях. Също така дава прогнози за развитието им до 2027 г. Той е структуриран в 3 основни части.

Първата част обхваща териториалния анализ на развитието по тематични направления и ключови характеристики по три основни теми – темата за урбанистичното развитие, териториалните аспекти на секторните политики, административния капацитет за провеждането им и за изпълнение на проекти.

Втората част акцентира върху сравнителния анализ на социалното, икономическото, демографското и екологичното състояние и развитие и инфраструктурното осигуряване на районите, областите и общините. Във всяко тематично направление са проследени промените, настъпили в резултат на прилаганите европейски и национални политики и програми и са систематизирани изводи за въздействието на външни и вътрешни фактори, за установените трайни тенденции и възможностите за преодоляване на проблемите.

Третата част обобщава синтезираните изводи от първите две и ги надгражда с интегриран национален профил.

Съдържанието на втората и третата част, както и на резюмето на анализа, припокрива темите, изследвани в ПИРО. Това е първата взаимовръзка между ПИРО и Анализа на районите – съдържанието.

Освен това темите в Анализа на районите, особено в частите за демография, социално развитие и икономика, са проследени чрез ключови показалите, които са използвани в ПИРО Твърдица за открояване на местните характеристики. Това спомага за сравнението на част от изводите, направени в Анализа на районите, и тези за целите на ПИРО. Допълнително по отношение на демографските показалите, при изготвяне на ПИРО Твърдица, са съпоставяни с тези на областно и национално ниво, за да могат да се проследят взаимовръзките между тях.

В следващата таблица са изведени основните изводи от Анализа на районите и заключенията в ПИРО. Този подход дава възможност за бързо очертаване на взаимовръзката между двата анализа – къде има припокриване (т.е. изводите за Твърдица са валидни и за национално/регионално ниво), къде се отчита разминаване (т.е. заключенията за община Твърдица са по-негативни или обратното – по-благоприятни).

Таблица 31. Взаимовръзки между заключенията от Анализа на районите и ПИРО

Заключения от Анализа на районите	Заключения от социално-икономическия анализ на ПИРО	Взаимовръзка
ТЕМА: ДЕМОГРАФИЯ		
Демографската ситуация в страната се характеризира с продължаващо намаляване и застаряване на населението, намаляваща раждаемост и задържащо се високо равнище на общата смъртност, отрицателен естествен и механичен прираст.	Населението постепенно намалява; Раждаемостта на 1000 д. е малко по-висока от средното за страната; Нивото на смъртност е близко до това за страната; Положителни стойности на естествения прираст; Отрицателни стойности на механичния прираст.	Въпреки по-високата раждаемост в община Твърдица от средната за страната, механичният прираст е отрицателен, както на национално ниво.
Намаляване на дела на населението в трудоспособна възраст.	Намаляване на дела на населението в трудоспособна възраст.	Общината е със същата характеристика като тази на национално ниво.
Териториалното разположение на населението е предимно в градовете – 67,3% (2018 г.).	69,3% от населението в общината живее в двата града (2019 г.).	Общината е със същата характеристика като тази на национално ниво.
Изчерпан демографски потенциал на селата, които до неотдавна са били източник на миграция към градовете.	Част от селата в община имат потенциал да привличат население в тях.	Общината е с по-добра характеристика от страната.
ТЕМА: ПАЗАР НА ТРУДА		
Коефициентът на икономическа активност нараства.	Отчетена е тенденцията за намаляване броя на заетите в местната икономика и намаляване на населението в трудоспособна възраст.	Общината е с по-лоша характеристика от тази на национално ниво.
Заетостта на населението в най-активна възраст (15–64 години) бележи съществен ръст на национално ниво 2014-2018 г.	Намаляване на броя на заетите.	Общината е с по-лоша характеристика от тази на национално ниво.
Коефициентът на безработица намалява.	Коефициентът на безработица намалява.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.
ТЕМА: ТЕРИТОРИАЛНО УРБАНИСТИЧЕН АНАЛИЗ		
Общините в България са класифицирани като: силно урбанизирани (централни),	В ИТСР на Югоизточен регион община Твърдица е определен	Общината попада измежду 17 общини, които са слабо урбанизирани - на малък

Заключения от Анализа на регионите	Заклучения от социално-икономическия анализ на ПИРО	Взаимовръзка
средно урбанизирани (междинни) и слабо урбанизирани (периферни).	като „слабо урбанизирана“ (периферна).	град или село (rural) -над 50% от населението живее в населени места под 5 хил. жители или общината е с център град под 5 хил. жители.
В Анализа на районите са определени агломерационни образувания по дадени критерии.	В ИТСР на Югоизточен регион община Твърдица не попада в агломерационния ареал на Сливен.	Община Твърдица попада във второстепенна ос на урбанистично развитие.
ТЕМА: ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ		
БВП и БВП на глава от населението нараства.	На ниво „община“ не се поддържа информация за БВП, но за област Сливен показателят нараства.	-
Нараства производителността на труда	Нараства производителността на труда на 1 работник.	Производителността на 1 работник нараства при намаляване броя на заетите в община Твърдица.
Най-голям брой МСП са в групата на микропредприятията (от 0 до 9 заети), достигат 91.83% (2017 г.) от общия брой предприятия в нефинансовия сектор, следвани от втората група (от 10 до 49 заети)	Микро предприятия са 93,9% от всички в нефинансовия сектор (2018 г.)	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.
Атрактивността на българския туризъм се формира от културно-историческо наследство, природни ценности, разнообразни пейзажи, качествени услуги и добра свързаност/достъпност.	Община Твърдица притежава дадености за развитие на туристическия сектор.	Общината притежава характеристики, определени в Анализа на районите за развитие на туризма - богато културно наследство в съчетание с природните ценности.
ТЕМА: СОЦИАЛНА СФЕРА		
Обхватът на деца в предучилищно образование е намалял до степен, че всяко пето дете не посещава детска градина.	Местата в детските градини в община са достатъчни, за да обхванат всички деца.	Общината е с по-добра характеристика от националното ниво.
Броят на учениците в страната намалява ежегодно. Закриват се училища, предимно в малките населени места.	В общината няма опасност от закриване на училища.	Общината е с по-добра характеристика от националното ниво.
Увеличаване на броя на напусналите ученици през учебната 2017/18 г. са 1 649 ученика.	За учебната 2017/18 година делът на преждевременно напусналите училище (до 7-ми клас) е 4,2%.	Общината е с по-лоша характеристика от националното ниво.
Увеличаващи се разходи в сферата на социалното осигуряване, подпомагане и грижа.	Увеличава се делът на подпомаганите лица в общината, както и разходите за тях.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.

Заклучения от Анализа на регионите	Заклучения от социално-икономическия анализ на ПИРО	Взаимовръзка
Неравномерното териториално разпределение на мрежата от социални услуги по общини, неподходящата материална база.	Социалните услуги в общината са съсредоточени в гр. Твърдица в подходяща материална база.	Общината е с подобна характеристика на националното ниво.
ТЕМА: ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА		
В национален план електроенергийната мрежа е добре развита и всички населени места са електроснабдени.	Електроенергийната мрежа в общината има достатъчно капацитет за поемане на нуждите на общината.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.
Газопроводната мрежа в България има нужда от доразвитие. Необходимо е и увеличаване на дела на газифицираните домакинства до набелязаната цел до 30% през 2020 г.	Все още няма газопрееносна мрежа на територията на общината.	Изводът от Анализа на регионите е валиден и за община Твърдица.
Нарастване на участието на ВЕИ в енергийния баланс на страната. В Югоизточния регион се усвоява предимно слънчева енергия, изградените мощности са 36,7% от всички в страната фотоволтаични централи.	Твърдица има потенциал за използване на слънчевата енергия.	В общината има изградени мощности за ФТЕЦ.
Често срещан е проблема с „режим на водоснабдяване“, който силно влошава качеството на живот на населението.	В община Твърдица не се наблюдават водоснабдителен режим.	Общината е с по-добра характеристика от националното ниво.
Изключително високо ниво на загуби на вода (средно около 55%)	Няма данни.	-
Значително по-големите количества образувани отпадъци на човек в България в сравнение с ЕС, ниската степен на рециклиране на битовите отпадъци.	В община Твърдица има по-малко количество образувани отпадъци на човек, но разделно събирания и рециклиран отпадък все още е незначително количество.	Изводът от Анализа на регионите е валиден и за община Твърдица.
ТЕМА: ОКОЛНА СРЕДА		
Национален проблем по отношение състоянието на атмосферния въздух е замърсяването с фини прахови частици (ФПЧ), което е сред най-високите в ЕС. То има ясно изразен сезонен характер.	На територията на община Твърдица няма значими местни източници на емисии от замърсители на атмосферния въздух. Но проблемът с отоплението на „твърдо“ гориво е характерен и за нея.	Общината е със същата характеристика като на национално ниво.
Подобрява се качеството на повърхностните води в страната.	Състоянието на повърхностните води е добро.	Общината е с по-добра характеристика от тази на национално ниво.

Заключения от Анализа на регионите	Заклучения от социално-икономическия анализа на ПИРО	Взаимовръзка
Нивата на шум в по-голямата част от изследваните пунктове надвишава граничните стойности за съответните населени територии.	На територията на община Твърдица няма значителни шумови източници.	Общината е с по-добра характеристика от националното ниво.
ТЕМА: АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ		
Наличието на административен капацитет в местните власти за усвояване на средства по оперативни програми и натрупването на инвестиции с икономически и социален характер, подкрепени от оперативните програми, са важно условие за растежа на териториалните единици.	Общината привлича все повече средства от ЕСИФ, което показва и повишаването на капацитета ѝ.	Изводите, направени в Анализа на районите, са валидни и за община Твърдица.
Силна зависимост от европейските фондове и помощи и несъобразените с местния потенциал и характеристики приоритети и проекти, без задълбочен анализ на потребностите, ефективността, управлението и поддържането на изградените обекти.	Силна зависимост от европейските фондове и помощи.	Изводите, направени в Анализа на районите, са валидни и за община Твърдица.
ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЮГОИЗТОЧЕН РЕГИОН В АНАЛИЗА НА РАЙОНИТЕ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ОБЩИНА ТВЪРДИЦА		
- Изграждане на нова Индустриална зона „Сливен и Ямбол“ – първото съвместно дългосрочно партньорство за създаване на обща икономическа зона в района. В тази връзка МРРБ и АПИ стартираха стъпките, необходими за направата на проучване и проектиране на четирилентов път между Сливен и Ямбол, който има голямо икономическо и комуникационно значение за бъдещата зона и развитието на двата областни града; - Изграждане на четирилентов път Сливен-Ямбол.	Няма предвидени конкретни проекти за територията на община Твърдица.	-

3. ВРЪЗКА НА ОБЩИНАТА СЪС СЪСЕДНИТЕ ТЕРИТОРИИ, КОИТО ИМАТ ПОТЕНЦИАЛ ДА ВЛИЯТ ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО ѝ

Тази част от плана идентифицира възможности за съвместни действия със съседни общини. Две и повече съседни общини с различно големи територии, икономики и население могат да планират заедно, да приоритизират заедно и да правят съвместни проекти на базата на взаимния интерес. Те могат много да увеличат общо и по отделно своята значимост и потенциал, ако си партнират. Всяка от тях има своя бранд, но обединени заедно в целенасочени политики, могат да решат много конкретни свои проблеми.

1. Общини Твърдица, Трявна, Елена, Гурково, Котел и Дряново – общ туристически продукт. Изграждане на общи туристически маршрути, както и обща реклама, общ сайт – създаване на туристическа клъстер. Изграждане на беседки, места за отдых, хижи, хотели и създаване/подобряване на условията за екологичен, риболовен и зимен туризъм.
2. Общини Твърдица, Трявна, Елена, Гурково, Котел и Дряново – изграждане на кръгов планински маршрут с изходни точки - паркинги във всяко едно населено място. Това дава възможност за избор между няколко дневни кръгови трасета с нощувки по хижите или дълъг преход по цялото трасе.
3. Общини Твърдица и Елена – създаване на условия и организиране на рали състезания.
4. Общини Твърдица, Сливен и Нова Загора – подобряване на пътната инфраструктура.
5. Общини Твърдица и Елена – поддържане и развитие на ваканционно селище Чумерна.
6. Общини Твърдица и Нова Загора – изграждане на винарни и развитие на винен туризъм.
7. Общини Твърдица, Трявна, Дряново, Котел, Елена и Гурково – фестивал „Балкана пее и разказва“.
8. Общини Твърдица и Стара Загора – създаване на терен за мото и коло крос в гр. Твърдица, в кв. Козарево на незастроен и незалесен терен.

4. СИНТЕЗЕН SWOT АНАЛИЗ

SWOT-анализът като качествен аналитичен и прогностичен метод дефинира действието на вътрешните и външните фактори за развитие на общината и възможностите за избор на подходяща стратегия за постигане на целите на развитието на базата на предложения по-горе социално-икономически анализ на територията. Използвана е общата матрица за този вид анализ, отразяваща взаимодействието на вътрешните фактори (силни и слаби страни) и външните фактори (възможности и заплахи).

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Природогеографска характеристика - Положението на община Твърдица – вътрешно централно; - Близко отстояние до важни транспортни коридори; - Плодородни почви, подходящи за лозарство и овощарство.	Природогеографска характеристика - Преобладаващ планински релеф; - Бедна на полезни изкопаеми.
Население Положителен естествен прираст.	Население Отрицателен механичен прираст.
Природни ресурси и културно-историческо наследство - Богат културен календар; - Наличие на природни забележителности.	Природни ресурси и културно-историческо наследство Липса на финансов и административен ресурс за реставрация, консервация и социализация на културно-историческите паметници.
Инфраструктурно развитие - Наличие на жп линия; - Изградена енергийна и водопроводна система.	Инфраструктурно развитие - Ниска степен на изграденост на канализационна мрежа; - Значителен брой необитаеми жилища, които са в много лошо състояние.
Икономика Традиции и опит в земеделието и животновъдството.	Икономика - Липса на кадри и предприемаческа активност; - Най-малък относителен дял от областта на нефинансовите предприятия.
Пазар на труда - Намаляване на безработицата; - Производителността на труда на 1 човек се повишава.	Пазар на труда - Намаляване на хората в трудоспособна възраст; - Недостиг на образовани и квалифицирани служители; - Делът на безработица в общината е много над средното за страната.
Социална сфера и човешки ресурси Наличие на достатъчно места в детските градини.	Социална сфера и човешки ресурси - Недобре развитие социални услуги; - Недостатъчна материалната и кадровата обезпеченост в сферата на здравеопазването.
Екологично състояние Отсъствие на агресивни източници на замърсяване на околната среда.	Екологично състояние - Най-сериозен замърсител е битовото отопление; - Енергийно неефективен сграден фонд.
ВЪЗМОЖНОСТИ - Развитие на планински, ски и еко туризъм; - Развитие на ловен туризъм; - Развитие на традиционното овощарство;	ЗАПЛАХИ - Задълбочаване на миграционните процеси и демографската криза; - Обезлюдяване на голяма част от селата;

• Увеличаване на делът на обработваемите площи с лозови култури и билки; • Реклама на общината чрез Единната система за туристическа информация (ЕСТИ): ○ „Регистър на туристическите фестивали и събития“ - http://rta.tourism.government.bg/TFRegister.aspx ○ „Регистър на туристическите атракции“ - http://rta.tourism.government.bg/TARegister.aspx • Възможност за сътрудничество и съвместни проекти между общинската администрация, гражданските организации и заинтересовани страни; • Изпълнение на различни видове проекти, вкл. по сложност, позволяващи ускорена реализация на проекти в новия програмен период; • Реализиране на съвместни проекти със съседни общини; • Реализиране на публично-частни партньорства; • Привличане на млади хора, които могат да работят от вкъщи през интернет.	• Сравнително голям дял на неизползвани земи; • Малък дял на инвестиции за обновяване на технологичното оборудване в земеделието; • Ниско образователно равнище на част от населението; • Липса на трудови перспективи за развитие на хората; • Поява на рискове от непредвидими природни и обществено-политически събития; • Продължаване на негативните тенденции, свързани с изменение на климата – риск от засушаване, ветрова ерозия, морска абразия и ново активизиране на свлачищната дейност; • Високи изисквания за кредитиране на бизнеса.
--	--

5. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ ЗА ПЕРИОДА 2021-2027 Г.

5.1. ОСНОВОПОЛАГАЩИ ПРИНЦИПИ ПРИ ФОРМУЛИРАНЕТО НА СТРАТЕГИЧЕСКАТА ЧАСТ

Структурата на стратегическата част ПИРО Твърдица съответства на изискванията на „Методически указания за разработване и прилагане на: Националната концепция за регионално и пространствено развитие, Интегрираните териториални стратегии за развитие на регионите от ниво 2, Плановите за интегрирано развитие на община“ на МРРБ и не противоречи на постановките на Закона за регионално развитие за съдържанието на плановите за интегрирано развитие на община, както и на основните законови актове в сферите за устройство на територията, опазване на околната среда и културното наследство. Стратегията е съобразена с действащата нормативна уредба на национално, регионално и местно ниво и с постановките на кохезионна политика на ЕС за периода 2021-2027 г. По същество тя представлява интегрална част от пакета стратегически и планови документи, характеризиращи социално-икономическото и пространствено развитие на страната, региона и общината в перспектива до 2027 г.

Целите и приоритетите на настоящия план за интегрирано развитие са съобразени с изискването за съгласуваност с основните стратегически документи на глобално, европейско, национално и регионално ниво. Те са плод на съзнателно прилагане на основния принцип в планирането „Мисли глобално – действай локално“. Практически това означава намиране на рационални решения на общинско ниво в подкрепа на 17-те глобални цели на устойчивото развитие, формулирани в документа „Дневен ред 2030“. В рамките на Европейския съюз, Документът за размисъл „Към устойчива Европа до 2030 г.“ очертава рамката за планиране на развитието от националните, регионалните и местните власти на страните членки. Този документ пренася в следващия планов период основните постановки на действащите сега Стратегия „Европа 2020“, Териториалния дневен ред на ЕС 2020 и Общата стратегическа рамка на ЕС до 2020 г., като ги адаптира към бързо променящите се реалности.

Визията, целите, приоритетите и мерките на стратегическата част на ПИРО Твърдица са хармонизирани с предвижданията на НСРР (2012-2022) и АНКПР (2013–2025), както и с Националната програма за развитие „България 2030“ и секторните стратегии в страната. ПИРО се рамкира от Интегрирана териториална стратегия за развитие на Югоизточен регион за периода 2021-2027 (ИТСРЮИР). *В основата на подхода е промяна на фокуса от подкрепа на населените места към подкрепа на територии и от секторно ориентирани инвестиции към интегрирани териториални инвестиции.*

Стратегията на ПИРО Твърдица се базира на:

- Използване на резултатите от целевия и проблемен анализ;
- Резултатите от анкетното проучване сред местните заинтересовани страни;
- Прилагане на определените на основата на визията и на стратегическите цели и приоритети в развитието на община Твърдица потребности за добре (с високо качество, базирано на интеграция на функциите) обособени териториални зони за прилагане на интегрирани териториални инвестиции;
- Определяне на размера и възможностите за комбинирано използване на финансово-капиталовия и друг материален ресурс за реализацията на проекти и програми, свързани с

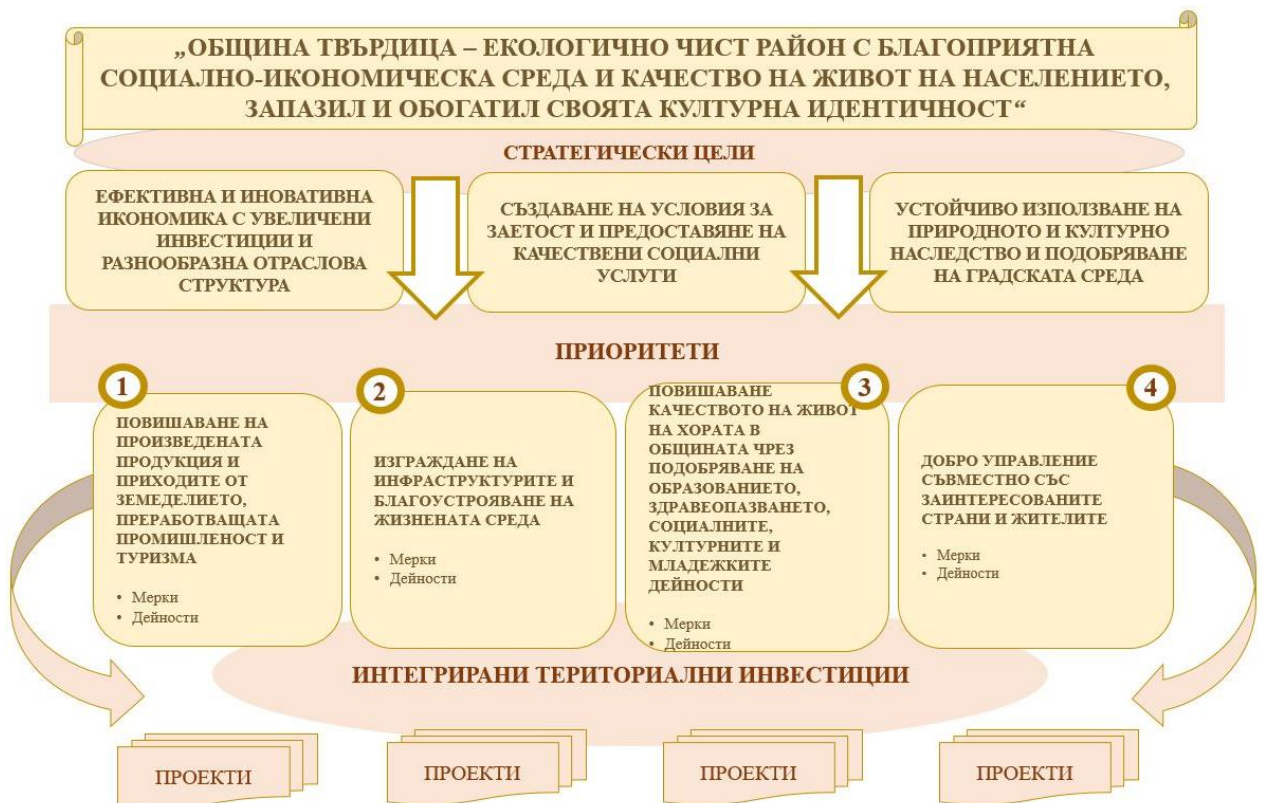
подобряване на градската среда, както в определените зони за въздействие, така и в цялата територия на общината и на град Твърдица.

При формулирането на целите на плана са съблюдавани следните **основни принципи**:

- Отчитане на ситуационна характеристика и оценка, свързани с: формулиране на изводи и препоръки в резултат от целеви и проблемен анализ на състоянието и потенциалите на община Твърдица;
- Формулиране на реалистични цели и необходими действия за прилагане на интегрирани териториални инвестиции и определяне на водещите функции и необходимостта от последваща реализация на проекти и програми за развитие и обновяване на физическата среда;
- Интегриране на всички възможни ресурси (финансови, човешки и др.) за реализация на проектите и програмите – предмет на ПИРО Твърдица при отчитане интересите на всички заинтересовани страни;
- Постигане на синергичен ефект от всички действащи, новопредлагани и др. инструменти (документи със стратегически и планов характер, конкретни проекти и др.), водещи до качествено ново урбанистично развитие както на отделните зони на въздействие, така и на цялата територия на община Твърдица;
- Реализиране на комбинации от мерки за развитие на инфраструктурата за икономически дейности и публични услуги, енергийна ефективност, градска мобилност, градска среда, туризъм, модернизиране на образователната инфраструктура и др., изпълнението на които цели насърчено развитие и укрепване на култура на партньорство на заинтересовани страни на местно и регионално ниво.

Предложената структура напълно съответства на „Методическите указания...“, като същевременно се позовава на съвременния интегриран подход за планиране. ***Обединяващата визия на местната общност за желаното състояние на община Твърдица през 2027 г., се трансформира в три стратегически цели, които са формулирани на базата на убеждението, че само с добро управление и активно гражданско участие може да се постигнат очакваните резултати в измеренията на устойчивото развитие.*** Така очертаната структура на стратегическата част на ПИРО пояснява, че реализацията на визията за развитие на община Твърдица и всяка стратегическа цел ще бъдат осъществени чрез допълване между приоритетните области. По този начин принос към дадена цел ще имат повече от една приоритетна област, които в своята цялост покриват всички измерения на устойчивото развитие.

Фигура 38. Структура на стратегическата част на ПИРО Твърдица



5.2. ПОДХОД ЗА ФОРМУЛИРАНЕ НА ВИЗИЯТА

Визията за развитието на общината до 2027 г. отразява кратко и ясно представата на жителите на община Твърдица за желаното състояние на икономиката, физическата среда и обществените отношения. Тя е формулирана в резултат на широка обществена дискусия със заинтересованите страни, резултатите от допитването на населението и цялата местна общественост. По този начин тя отразява точно действителните потребности на хората за развитие на ключовите икономически и социални сектори, както и тяхното желание за пространствена и естетическа промяна в жизнената среда. Добре формулираната визия очертава стратегическите цели и приоритети на ПИРО и по този начин аргументира избора на зони за въздействие, където бъдещите интервенции ще донесат най-голяма възвръщаемост на вложените средства и устойчиви ползи за обществото.

5.3. ВИЗИЯ ЗА РАЗВИТИЕ

Приетата визия представлява желаното и постижимо състояние на община Твърдица към 2027 г. и определя насоката за структуриране на стратегическата част на плана и рамката за неговото изпълнение:

ОБЩИНА ТВЪРДИЦА – ЕКОЛОГИЧНО ЧИСТ РАЙОН С БЛАГОПРИЯТНА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СРЕДА И КАЧЕСТВО НА ЖИВОТ НА НАСЕЛЕНИЕТО, ЗАПАЗИЛ И ОБОГАТИЛ СВОЯТА КУЛТУРНА ИДЕНТИЧНОСТ

5.4. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ

Стратегическите цели имат ясна насоченост към осъществяване на визията и отразяване конкретната специфика на община Твърдица. Те са съобразени с предназначението на ПИРО

да бъде инструмент за управление и да отразява действителните нужди на местната общност в рамките на плановите документи от регионално, национално и европейско ниво. Избегнато е тяхното прекалено обхвотно формулиране и опасност от неефективно разпределение на ресурсите по време на предстоящото им реализиране. Планираната система от индикатори за наблюдение на плана осигурява механизъм за измерване на степента на тяхното осъществяване.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1 ЕФЕКТИВНА И ИНОВАТИВНА ИКОНОМИКА С УВЕЛИЧЕНИ ИНВЕСТИЦИИ И РАЗНООБРАЗНА ОТРАСЛОВА СТРУКТУРА

За повишаване на балансираността и устойчивостта в развитието отношение имат човешкият фактор и стабилната икономика.

Първата цел акцентира върху създаване и развитие на малки и средни предприятия в сферите на леката промишленост, селското стопанство, услугите и туризма. Целта е да се развие икономиката и да се повиши конкуренцията, с което да се подобри и жизнения стандарт на населението на общината.

Необходимо е да се акцентира върху вече утвърдилите се водещи икономически сектори за общината – сектора на услугите – както и да се работи в посока набирането на нови инвестиции. Предвижда се разработването на успешни модели на партньорство за интегрирани териториални инвестиции между общините, науката и бизнеса за техни съвместни инициативи и особено за приложение на иновации.

Предвижда се стимулиране на съвременното развитие и интерпретацията на специфичните местни традиции и занаяти, като се подкрепи публично-частното партньорство, насочено към уникални местни производства – част от нематериалното наследство.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2 СЪЗДАВАНЕ НА УСЛОВИЯ ЗА ЗАЕТОСТ И ПРЕДОСТАВЯНЕ НА КАЧЕСТВЕНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ

Целта акцентира върху постигането на социална кохезия и създаване на равни възможности за труд, обитаване, отпих и достъп до обектите на социалната инфраструктура – лечебни, учебни и детски заведения. Очакван ефект от постигането на целта ще бъде създаването на предпоставки община Твърдица да бъде предпочитано място за живот в сравнение с околните общини в района, което да доведе до подобряване на демографските показатели.

Стратегическата цел изразява желаното състояние на гражданите за физическата среда и инфраструктура в населените места в общината, чието подобряване води до по-добрите условия за живот в тях. Това е свързано с развитието на инфраструктурите за свързаност и достъпност на териториите; енергийната инфраструктура и ВЕИ.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3 УСТОЙЧИВО ИЗПОЛЗВАНЕ НА ПРИРОДНОТО И КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО И ПОДОБРЯВАНЕ НА ГРАДСКАТА СРЕДА

Целта отразяват стремежа да се създадат предпоставки за задържане на местното население в общината и привличането на нови жители в нея, чрез подобряване на физическата среда в населените места, както и капитализиране на природните и антропогенни дадености.

5.5. ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ

ПРИОРИТЕТ 1 ПОВИШАВАНЕ НА ПРОИЗВЕДЕНАТА ПРОДУКЦИЯ И ПРИХОДИТЕ ОТ ЗЕМЕДЕЛИЕТО, ПРЕРАБОТВАЩАТА ПРОМИШЛЕННОСТ И ТУРИЗМА

Документът за размисъл „Към устойчива Европа до 2030 г.“ дефинира предизвикателства, които трябва да намерят решение във всички страни на Европейския съюз:

- кръгова икономика;
- енергетика, сгради и мобилност, ориентирани към бъдещето;
- екологично производство на храни – от полето до трапезата.

Основната политика на Европа с хоризонт 2030 г. е кръговата икономика, която предвижда предотвратяване генерирането на отпадъци, екопроектирането, повторната им употреба и други подобни мерки, които могат да доведат до нетни икономии за предприятията в ЕС в размер на 600 милиарда евро или 8% от годишния им оборот, като в същото време намалят общите годишни емисии на парникови газове с от 2 до 4%.

Преходът към кръгова икономика ще намали екологичното замърсяване, ще облекчи проблемите с набавянето на суровини, ще засили иновациите и конкурентоспособността. Потребителите ще получат достъп до по-устойчиви и икономични продукти.

Специфична насоченост на приоритета е подобряване на конкурентоспособността на местната икономика, като същевременно се гарантира повишаването на степента на устойчиво и ефективно използване на ресурсите в съответния отрасъл. Приоритетните дейности са ориентирани към структурно балансиране на отраслите – селско и горско стопанство, преработвателна промишленост и туризъм - към преодоляване на технологичното изоставане и повишаване на общата производителност.

Ключовите действия в този контекст са подкрепа за нови инвестиции с повишена ефективност, установяване на иновационния подход във всички сектори на икономиката, подобряване на инвестиционната среда и привличане на стратегически инвеститори, адаптиране на националната и регионалната политики към нуждите и специфичните местни условия за МСП и създаването на мрежи и инфраструктури, базирани на иновации и технологии, поддържане на ефективен регионален и местен пазар на труда.

Приоритетът ще се реализира чрез следните мерки:

Мярка 1.1. Развитие на традиционни стопански отрасли в икономиката на общината

Мярка 1.2. Подобряване на условията за развитие на бизнес-средата, за привличане на инвестиции

Мярка 1.3. Развитие на културни и исторически ценности и природни забележителности като туристически дестинации

ПРИОРИТЕТ 2 ИЗГРАЖДАНЕ НА ИНФРАСТРУКТУРИТЕ И БЛАГОУСТРОЯВАНЕ НА ЖИЗНЕНАТА СРЕДА

Устойчивото развитие и достъпът до териториите е не само основна политика на Европейския съюз, но и допринася за комплексното социално-икономическо развитие на местно ниво. Така

формулирания приоритет ще допринесе за постигането на това развитие – на територията и населените места на общината. За постигането на балансираност и устойчивост в развитието отношение имат човешкият фактор и стабилната икономика, така че тази приоритетна област е свързана и с останалите приоритети на ПИРО Твърдица (2021-2027). Приоритетът е насочен към развитие на потенциала на общината и превръщането ѝ в привлекателно място за живеене и бизнес. Мерките, реализирани по този приоритет, ще допринасят за намаляването на икономическите и социалните неравенства, за интегрирано развитие на територията, за подобряване на техническата инфраструктура и за засилване на икономическото, социалното и териториалното сближаване.

Първостепенно значение в набелязването на конкретни мерки в тази приоритетна област има подобряване на местната транспортна инфраструктура, която е основен фактор за осъществяване на процесите на развитие между градовете и селата и постигане на териториална свързаност. Други съществени фактори за повишаване на условията на жизнената среда са подобрените ВиК мрежи, осигуряването на повече зелени зони и възможности за почивка и рекреация, възможности за по-активен живот и спорт.

Приоритетът ще се реализира чрез следните мерки:

Мярка 2.1. Подобряване на пътната и уличната инфраструктури

Мярка 2.2. Подобряване на водопроводната и канализационната мрежи

Мярка 2.3. Благоустрояване на публични пространства и терени за озеленяване, спорт и отдих

Мярка 2.4. Опазване на околната среда и изграждане на екологична култура за устойчиво развитие на общината и инвестиционна привлекателност

ПРИОРИТЕТ 3 ПОВИШАВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТА НА ХОРАТА В ОБЩИНАТА ЧРЕЗ ПОДОБРЯВАНЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО, ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО, СОЦИАЛНИТЕ, КУЛТУРНИТЕ И МЛАДЕЖКИТЕ ДЕЙНОСТИ

Приоритетът обхваща една широка, разнообразна и комплексна тематика, която се нуждае от интегрирани дейности и проекти за подобряване на достъпа до качествено образование; постигане на по-голяма гъвкавост на образователната система спрямо промените в пазара на труда; изграждане на адекватна инфраструктура за образование и здравеопазване, спортна и културна инфраструктура; осигуряване на по-добър здравен и културен статус на населението и подобряване на социалното включване.

Приоритетът е фокусиран в използването на наличните потенциали за подобряване на качеството на живота и създаването на подходящи условия за развитието и реализацията на човешките ресурси в общината. Основна част от средствата за това включват подобряване на качеството на публичните услуги – здравеопазване, социални услуги, образование и култура. Стременията са постигане на високо качество на образованието във всичките му форми, тясна връзка на образователните програми с потребностите на практиката, социална адаптация в училищна среда, осигуряване на извънкласни занимания и грижа за младите хора в община. Усилията на общинската администрация са насочени към професионалната ориентация на младите хора и състоянието на материалната база.

Мерките в приоритета са ориентирани към разширяване на достъпа до качествено образование; постигане на по-голяма гъвкавост на образователната система спрямо промените в пазара на труда; създаване на условия за качествена заетост, гарантираща социално включване; подобрен достъп до здравеопазване; осигуряване на по-добър здравен статус на населението и подобряване на социалното включване, подкрепа за развитие на културни дейности, спорт и отдих. Тези мерки не се отнасят само за местните жители. Те могат пряко да подобряват качеството на предлагания туристически продукт и да повишават атрактивността на община Твърдица като значима туристическа дестинация.

Приоритетът ще се реализира чрез следните мерки:

Мярка 3.1. Укрепване на връзките между институциите за образование и обучение и бизнеса

Мярка 3.2. Подобряване на образователния процес, рехабилитация и модернизация на образователната инфраструктура

Мярка 3.3. Подобряване на здравното обслужване, социалните дейности и свързаната инфраструктура, вкл. мерки за енергийна ефективност

ПРИОРИТЕТ 4 ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ СЪВМЕСТНО СЪС ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ И ЖИТЕЛИТЕ

Този приоритет обединява осъществяването на общинските политики с предприемането на мерки за усъвършенстване на управлението, основано на принципите на откритостта, участието, отчетността и ефективността. Това включва интегрирано планиране, ефективно и ефикасно разпределение на публичните ресурси, обмен на информация, сътрудничество и зачитане на взаимните интереси на всички заинтересовани страни. Прякото участие, ангажираността и овластяването на жителите на общината ще повиши тяхната подкрепа при осъществяването на тези политики. Акцентът е в създаването на организационни предпоставки и механизми за комплексно и интегрирано планиране на конкретните дейности.

Приоритетът е насочен към осигуряване на оптимална институционална среда и предоставяне на ефективни публични услуги, като необходими условия за благоприятна бизнес среда и икономически растеж. Като водещи фактори за конкурентоспособност и растеж, върху които са фокусирани политиките, са изведени електронното правителство, откритото управление, оптимизираната работа, добре подготвената администрация, междуинституционалното, междуобщинското и международното сътрудничество, както и гражданското участие.

Приоритетът ще се реализира чрез следните мерки:

Мярка 4.1. Развитие на административния капацитет в услуга на гражданите и бизнеса

Мярка 4.2. Внедряване на добри практики в областта на управлението, информационното обезпечаване и дигитализация на административните услуги

Мярка 4.3. Разширяване на вътрешните и международните партньорства

6. ОПИСАНИЕ НА КОМУНИКАЦИОННАТА СТРАТЕГИЯ, НА ПАРТНЬОРИТЕ И ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ И ФОРМИТЕ НА УЧАСТИЕ В ПОДГОТОВКАТА И ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПИРО ПРИ СПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ ЗА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

Основната цел на Комуникационната стратегия е да стимулира съпричастността и участието на населението на община Твърдица, структурите на гражданското общество и бизнеса, развиващи дейност на нейната територия, както и на партньорите и заинтересованите страни за участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност. Едновременно с това дейностите по изпълнение на Стратегията са насочени към утвърждаване на ролята на община Твърдица като активна страна в провеждането на политики и формирането на позитивни нагласи за нейното прозрачно управление.

Съгласно Методическите указания на разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г., в подготвителния етап на изготвянето на ПИРО Твърдица се разработи Комуникационна стратегия. В нея са описани всички идентифицирани заинтересовани страни, формулирани са подходящи инструменти за комуникация с тях, както и подходящ инструментариум за осигуряване на публичност и прозрачност относно ПИРО, включително събиране на идеи за мерки, проекти и инициативи за реализация в общината.

В процеса на разработване на ПИРО и предвид извънредната ситуация, породена от глобалната пандемия на COVID-19, съгласуването на настоящия документ премина по нетрадиционен начин – във виртуална среда.

Още на най-ранен етап, съгласно приетата Комуникационна стратегия, заинтересованите лица имаха възможност да се включат в изготвянето му чрез попълването на въпросник, оценяващ сегашното състояние на общината и даващ възможност за отправяне на предложения за бъдещото ѝ развитие.

При изготвянето на проекта на ПИРО, документът беше публикуван на официалната страница на Общинска администрация за мнения и предложения от широката общественост. Едва след това се пристъпи към финализиране на плана и представянето му за приемане от страна на Общински съвет.

7. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПРИОРИТЕТНИ ЗОНИ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ

Съгласно Методическите указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г. на МРРБ, в ПИРО следва да се определят приоритетни зони за въздействие. В тях основно ще бъде съсредоточено изпълнението на мерките, предвидени в програмата за реализация на плана. Те следва да се определят на база на анализа на силните и слабите страни на общинската територия, резултатите от проучването на общественото мнение, стратегическите документи на Общината, както и на потенциалите за развитие. Това изискване е свързано с водещия принцип за **„единство на социално-икономическото и пространственото планиране“**.

По дефиниция **„зона за прилагане на интегриран подход“ (зона за въздействие) е „пространствено обособена територия с определена характеристика и състояние на физическата среда, социална и/или етническа структура на населението и характер и структура на основните фондове“**. Зоните следва да са части от територията на общината с конкретно функционално предназначение или собствен потенциал за развитие.

Община Твърдица има изготвен проект на Общ устройствен план. Според общите изисквания към проекта за ОУП, съгласно заданието, по отношение на прогнозата за социално-икономическо, устройствено и пространствено развитие на общината е структурирана територията и функционалното ѝ предназначение.

Определянето на устройственото развитие на отделните населени места е съобразено с предвижданията на действащите подробни устройствени планове, като е направено подробно проучване на одобрените и допуснати частични ПУП-ове, към момента на започване на работата по проекта и наличието на инвестиционна активност.

При проектирането са отчетени различията в демографското развитие на отделните населени места, природните дадености, културно-историческото наследство, наличието на инвестиционна активност, необходимостта от нови терени за отдих.

7.1. ЗОНИ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ СЪС СПЕЦИФИЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Зоните за въздействие със специфични характеристика съвпадат с определените в ОУПО Твърдица територии по общ признак. Това са:

ЗОНА I – Зона за обществено-обслужващи дейности

Предимно за обекти на общественото обслужване - образование, здравеопазване, социални грижи, култура, религия, административни и делови услуги, търговия и други видове дейности от третичния и четвъртичния сектор (финансово-кредитно обслужване, спорт, отдих, забавления, информационно обслужване и други).

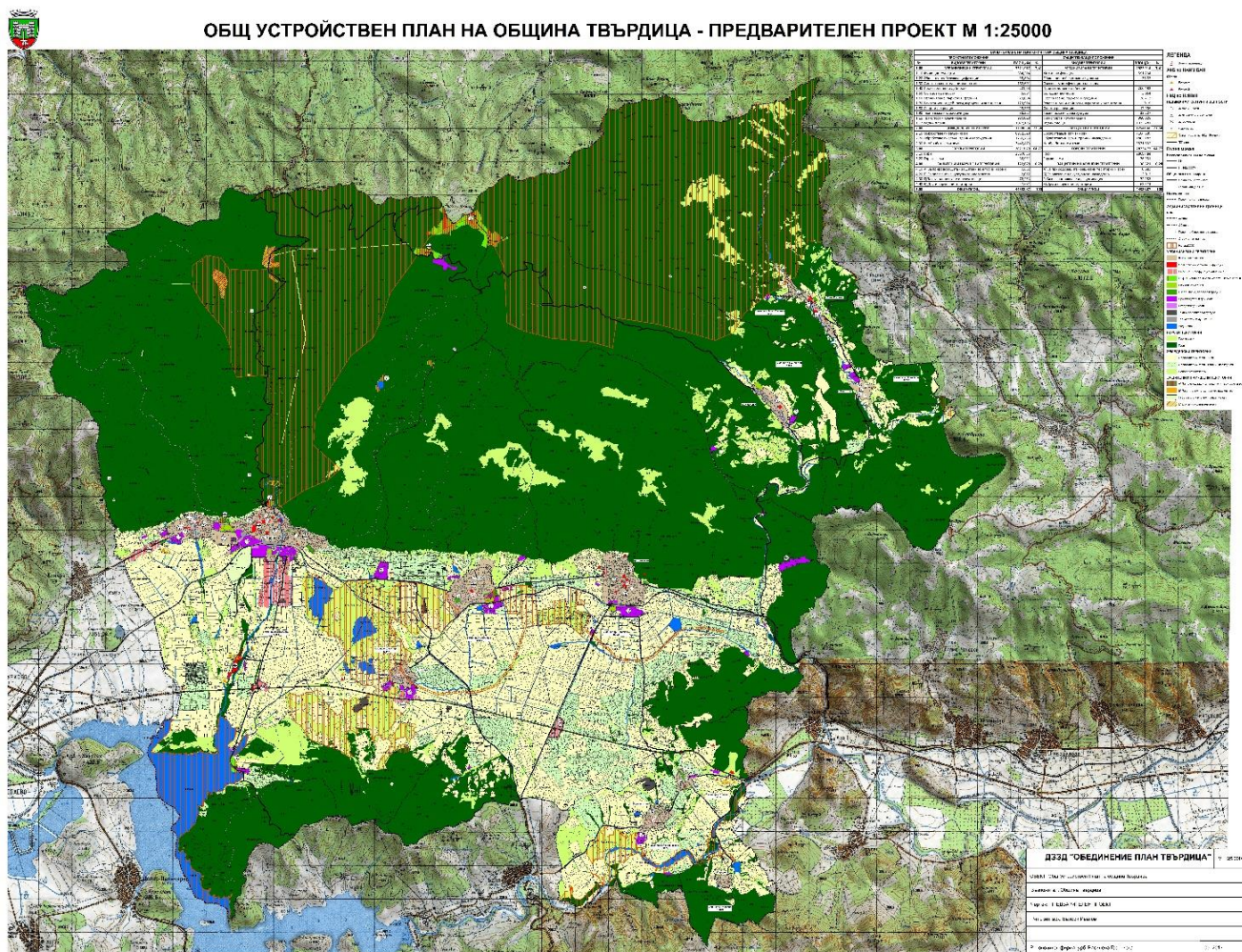
ЗОНА II – Производствена зона

За застрояване с производствени, складови и обслужващи сгради и съоръжения, както и допълващите ги обществено обслужващи, комуникационно-транспортни, благоустройствени и спортно-развлекателни обекти.

ЗОНА III – Зона за развитие на туристически дейности

В тази зона се обединяват няколко територии, които са обособени в ОУПО Твърдица, както следва:

- Териториите за рекреационни дейности се обособяват в устройствени зони в границите на населените места и селищните образувания или извън тях;
- Рекреационни гори;
- Територии с група от единични археологически обекти с охранителната им зона с режим „А“ по АКБ;
- Режим на територии с група от единични археологически обекти с охранителната им зона с режим „Б“ по АКБ;
- Природни забележителности.



Източник: Проект на ОУПО Твърдица

8. ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПИРО И ОПИСАНИЕ НА ИНТЕГРИРАНИЯ ПОДХОД ЗА РАЗВИТИЕ

8.1.ИНТЕГРИРАН ПОДХОД И ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ

ПИРО представлява стратегически документ относно политиката за постигане на устойчиво интегрирано развитие на общината, докато програмата за неговата реализация има оперативен характер и конкретизира начина, практическите мерки, инвестиционните дейности и проектните идеи за постигане целите на развитието. Програмата за реализация на ПИРО има за задача на основата на целите и приоритетите за развитие на общината, залегнали в плана, да осигури вътрешната и външната съгласуваност на факторите на развитието и ресурсите за реализация на плана, като оптимизира възможностите за финансиране, институционална подкрепа и техническа помощ за изпълнение на плана. Основните структурни елементи на програмата са мерките и проектните идеи по съответните цели и приоритети на плана. В тях са включени дейности, обединени по териториален, технологичен и времеви признак, с общо финансово управление и предвиден синергичен ефект. Всяка предвидена интервенция може да обхваща комплекс от дейности, подлежащи на финансиране със собствени или заемни средства, публично-частни партньорства, средства от различни оперативни програми или от други източници. Не за всички идентифицирани мерки е необходим финансов ресурс.

Програмата за реализация е разработена на базата на прилагането на интегриран подход.

За постигане на **интегриран подход** на развитие на общинската територия е идентифицирана най-подходящата комбинация от ресурси и мерки (проекти, инвестиции, политики), които да бъдат използвани целенасочено за осъществяване на конкретна цел или приоритет. Това се осъществява чрез програмата за реализация, в която се определя пакетът от мерки и интегрирани проектни идеи за реализация на целите и приоритетите за развитие на общината през периода 2021-2027 г., съответните финансови ресурси, административните структури за управление, наблюдение и оценка на проектите, индикаторите за цялостното изпълнение на програмата, а оттук – и на ПИРО.

Фигура 39. *Интегриран проект*



Източник: Авторски колектив, ПИРО Твърдица 2020 г.®

Програмата за реализация на ПИРО има многогодишен характер (7-годишен период на действие) и може да бъде актуализирана периодично в зависимост от условията и прогнозите за реализацията на плана с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението на плана и постигане целите и приоритетите за развитие. В чл. 22, ал. 1, т. 4. от ППЗРР се дава нова възможност за изменение на ПИРО: „4. при приемане или изменение на бюджета на общината и утвърждаване на индикативните разчети за средствата от Европейския съюз се актуализира и програмата за реализиране на плана“.

Мерките в програмата са приложими, постижими и реалистични, с конкретни измерими резултати и с реални източници на финансиране. Това означава, че включените в програмата за реализация мерки не са „пожелателни“ или „потенциални“ (в случай че бъде осигурено финансиране в неопределен бъдещ момент), а представляват реално планирани дейности и поети ангажименти от страна на общината или партньорите. Оформянето на мерките е тясно обвързано с провеждането на предвидената комуникационна стратегия за идентифициране на проектни идеи. Мерките не са ограничени само до проекти или проектни идеи, а могат да представляват или да включват различни дейности (включително и политики) за реализация на приоритетите на плана.

В тази връзка е възможно след изготвяне на ПИРО, когато общината има готовност с друг проект, той да бъде добавен по-късно, при актуализация на програмата за реализация на плана. Включените в списъка проекти са тясно обвързани с ключовите приоритети за развитие, а в програмата за реализация е обоснован приносът им към тях. Списъкът с проекти може да бъде актуализиран, като нови проекти се включват при спазване на принципа на партньорство чрез съответните мерки от комуникационната стратегия.

8.2. ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА

8.2.1. Общи положения

Туризмът е важна стопанска дейност със значително влияние върху икономическия растеж и трудовата заетост. Развитието на туризма има пряко отношение към качеството на живот на местното население и гостите на дестинацията като отразява отношението към културно-историческото и природно наследство, към традициите, обичаите и съвременната култура.

Изменението на Закона за туризма от 2020 г. (ДВ, бр. 17, 2020) изисква в програмата за реализация на плановете за интегрирано развитие на общините да се включва настоящият раздел, който съдържа общинската програма за развитие на туризма (чл. 11 от ЗТ). Тя следва да е в съответствие с приоритетите на областната стратегия за развитие на туризма и Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма и стратегиите за развитие на отделни видове туризъм.

Следва да се подчертае, че стратегията на областно ниво не е изготвена и приета, което поставя пред трудности местната администрация за изготвянето на програма за развитието на туризма, която да е в „съответствие с приоритетите на областната стратегия“.

В община Твърдица съществуват добри условия за развитие на планински туризъм, ловен туризъм, ски-туризъм и екотуризъм. Ниша за инвестиции в тази област е и бъдещото развитие на селския туризъм. На територията на общината и сега има подходящи бази за настаняване и обслужване на туристите. В Твърдица има регистриран туристически информационен център.

8.2.2. Цели

Основната цел е община Твърдица да бъде дестинация за екологично отговорни, икономически рентабилни и социално интегриращи видове туризъм, генериращи висок жизнен стандарт и качество на живот на местното население.

Основни желани и възможни постижения:

- Съхраняване на високия потенциал на природните и антропогенните туристическите ресурси на общината като основа за развитие на устойчиви видове туризъм;
- Съдаване на инфраструктурни, нормативни и административни улеснения и стимули за туристическия бизнес, функциониращ на територията на общината;
- Поддържане на висока степен на партньорство с частния туристически сектор и местното население;
- Изграждане на имидж на общината, като туристическа дестинация с разнообразни туристически продукти.

8.2.3. Обобщена оценка на туристическия потенциал

Една от основните туристически дадености в общината е връх „Чумерна“. Теренът предполага възможности за създаване на ваканционно селище, чиито административни граници следва да се определят съгласно ЗАТУ.

Туристическо дружество „Чумерна“ гр. Твърдица разполага със ски-влек, ски-база от 6 бунгала и столова. Ски-пистата е с дължина 667 м, а капацитетът на ски-влека е 400 човека на час. Природните условия дават възможност 4 месеца в годината да се използва ски-пистата.

В Твърдишкия Балкан се намират хижите „Ловен дом“, „Буковец“ и „Хайдушка песен – представителна“, „Чумерна“, „Елените“ и др.

Работещи са няколко къщи за гости като: „Комплекс Панорама“, Къща за гости „Росана“, „Ивановата къща“, Къща за гости „Квелхаус“, ваканционно селище „Чумерна“, комплекс „Чилиците“, къща за гости „Червенаково“, стаи под наем „Геров“ и др.

На територията се намират няколко естествени природни забележителности, които създават туристически потенциал: Природна забележителност „Тиса“; Природна забележителност „Голямата тополя“; Вековно дърво „Стоянов бук“; Естествено находище на черен бор.

Има няколко пещери: „Пчена“, „Слънчев бряг“, „Ботуша“, „Водопадна“ № 2, „Йонко“, „Богомилската пещера“, „Свирчинашка пещера“ - тя има стойност като археологическо находище, „Мъгливия сняг“ – една от най-дълбоките пропасти пещери.

В местността „Корела“ по Козаревската река има водопад, който представлява интересен воден обект, а на север от град Твърдица се намира ансамбъл от три водопада, наречени „Скоковете“.

Първите следи от живот на територията на общината са открити в най-долните културни пластове на селищната могила „Кицова“. Тя е разположена при сливането на реките Твърдишка и Козаревска в най-южната част на рида Лагуна. Откритите керамични фрагменти и оръдия на труда се датират от периода на новокаменната епоха – VII хил. пр. Хр. Върху самата селищна могила и северно от нея, върху южната част на рида Лагуна, е разположено тракийско селище, обитавано през I хил. пр. Хр. Доказателство за това са откритите съдове от

погребението на тракийски аристократ в надгробна могила. Открити са и монети на имп. Антонин Пий (138 – 161 г.), имп. Гордиан III (238 - 244 г.) имп. Клавдий II Готски (268 - 270 г.), имп. Константин (306 – 337 г.).

Селища от римския период и богат некропол са регистрирани и в чертите на съвременния град Шивачево и в землищата на всички съставни села на община Твърдица.

Открити са крепости с внушителни размери при Твърдица, Шивачево, Козарево. Крепостта в местността „Калята“ при Шивачево поддържа оживена кореспонденция, според откритите оловни отпечатащи, скрепяващи писмата на византийски военачалници до тази крепост. Твърдишкият проход играе много важна роля по това време. Доказателство са откритите византийски златни и бронзови монети в близките околности до прохода и внушителните останки от крепостта Градището. Общинска администрация, след наложили се спасителни разкопки, работи по проект – „Крепост-градище – мълчалив свидетел на история“, за който се търси финансиране по програми.

Пресеченият терен, разнообразните изложения, широколистната растителност и наличието на много пасища благоприятстват разпространението и възпроизводството на едър и дребен дивеч от почти всички видове в обособените ловно-стопански обекти. Районът се характеризира с богато разнообразие от дивеч, което е предпоставка за развитие на ловния туризъм. Срещат се основно: бозайници - елени, кошути, муфлони, сърни, диви свине, чакали лисици, язовци, зайци; От птиците преобладават ястреби, пъдпъдъци, гривеци, гургулици и др. По-рядко се срещат киклик, бекас, фазан, скален орел. През пролетния и зимния прелет в района стационарират различни видове облетен и водоплаващ дивеч, като диви патици и по-рядко гъски. Този потенциал е добра предпоставка за развитието на ловен туризъм.

Тези дадености са чудесна добавка към потенциала на общината за създаване на интересен туристически продукт.

Програмата за развитие на туризма в община Твърдица е интегрирана изцяло в общата Програма за реализация на ПИРО Твърдица, като в отделна колона „Програма за туризъм****“ са отбелязани с „ДА“ проектите и дейностите, които допринасят за развитието на туризма в общината. Същите не са отделяни в самостоятелен раздел/таблица, тъй като би се получило голямо дублиране на проекти и дейности. Почти всеки проект/дейност от Програмата за реализация на ПИРО Твърдица има комплексен характер и допринася за едновременното постигане на различни цели – икономически, социални, екологични и т.н.

9. МЕРКИ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА И МЕРКИ ЗА АДАПТИРАНЕ КЪМ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ И ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РИСКА ОТ БЕДСТВИЯ

9.1. СПЕЦИФИКА И ПРОБЛЕМАТИКА НА ИЗМЕНЕНИЯТА НА КЛИМАТА

Климатът се дефинира като многогодишния режим на времето, характерен за дадена местност, в зависимост от географското ѝ положение. Изменението се отнася до „промяна в климата, дължаща се пряко или косвено на човешката дейност, която променя състава на глобалната атмосфера и която е в допълнение към естествената променливост на климата, наблюдавана в сравними периоди от време“¹.

Според голяма част от съвременните теории и изследвания, посветени на климатичните промени, следствие на т.нар. „парников“ ефект, се наблюдава постепенно покачване на средногодишните температури на Земята. Основен принос за това имат генерираните парникови газове (ПГ), чиито количества зависят от човешката дейност. Най-голям принос за общите емисии на ПГ в България имат сектор „Енергетика“, следван от сектор „Транспорт“. Други два сектора – „Бит и услуги“ и „Отпадъци“ – също имат значителна роля за формирането на ПГ. В последните години те се характеризират с тенденция на нарастване на емисиите в тях, дължащо се на повишения стандарт на живот, довеждащ до по-голяма енергийна консумация и отделяне на повече отпадъци от различни продукти и активности.

9.2. ФАКТИ ЗА ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА В БЪЛГАРИЯ²

- От края на 70-те години на миналия век в България се наблюдава тенденция към затопляне, като през втората половина на XX век зимите са по-меки.
- 20 от последните 24 години след 1989 г. са с положителни аномалии на средната годишна температура на въздуха, спрямо климатичната норма (1961-1990 г.).
- Средната годишна температура през 2011 г. е с 0,4°C над климатичната норма. Това е поредната, 14-та година, с температури по-високи от обичайните за страната.
- Най-дълги периоди на засушаване са наблюдавани през 40-те години и последните две десетилетия на XX век, а най-значителните суши – през 1945 и 2000 г.
- Наблюдават се повече и по-дълги периоди на засушаване, следвани от сериозни бури и тежки наводнения с разрушения и жертви.
- Увеличава се честотата на екстремните метеорологични и климатични явления като: значително увеличение на средния брой дни с денонощни суми на валежите над 100 мм – с около 30% за периода 1991-2007 г. спрямо базисния период (1961-1990 г.); увеличение на регистрираните в метеорологичната мрежа случаи с проливни валежи; зачестяване на случаите на пролетно-летен тип облачност с валежи от дъжд, гръмотевични бури и градушки през зимни месеци като януари и февруари; увеличена честота на средния брой дни с гръмотевични бури и градушки през април и септември в периода 1991-2006 г., спрямо същите за базисния период.

¹ Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие за Р България.

² Изводите са от „Трети национален план за действие по измененията на климата за периода 2013-2020 г., по данни на НИМХ към БАН

- Годишната амплитуда между максималната и минималната температура на въздуха намалява – минималната температура се повишава по-бързо от максималната.
- Снежните месеци в планините намаляват, а дебелината на снежната покривка показва трайна тенденция към изтъняване.
- Горната граница на широколистните гори се измества към по-голяма височина.
- Данните от фенологичните наблюдения показват изпреварване в развитието със 7-15 дни в различните климатични райони, което недвусмислено свидетелства за затопляне на климата през последните 30 години, в сравнение с предишни периоди.

9.3. ОБЩИ ЕВРОПЕЙСКИ И НАЦИОНАЛНИ ДЕЙСТВИЯ ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА

Стремежът на Европейския съюз е да осигури устойчиво развитие на всички жители в Общността. Това е развитие, при което се *„задоволяват нуждите на настоящето, без да се застрашават възможностите на бъдещите поколения да задоволяват своите нужди“*. Затова и устойчивото развитие обхваща три аспекта – социален, икономически и екологичен. Тази концепция се дефинира не само като отделна и независима, а като хоризонтална политика, от която останалите общи и секторни политики и управленски процеси следва да бъдат йерархично зависими, т.е. устойчивото развитие трябва да бъде водещият принцип при вземането на решения на всички нива – наднационално, национално, регионално и местно.

Неразделна и много важна част от темата на устойчивото развитие е проблематиката, свързана с изменението на климата. Това се признава и от Европейския съюз, който утвърждава **Европейски зелен пакт** – пътна карта за постигане на устойчивост на икономиката на ЕС. Това е нова стратегия за растеж, която има за цел превръщането на ЕС в справедливо и благоденстващо общество с модерна, ресурсно ефективна и конкурентоспособна икономика, в която през 2050 г. няма да има нетни емисии на парникови газове и икономическият растеж няма да зависи от използването на ресурси. Зеленият пакт е неразделна част от стратегията на Европа за изпълнение на програмата ѝ до 2030 г. в отговор на дефинираните от Организацията на обединените нации цели за устойчиво развитие. Пакетът включва редица стратегии в различни области като промишленост, биоразнообразие и други.

На национално ниво през 2012 година е приет и **Трети национален план за действие по изменение на климата** с хоризонт до 2020 година. Той определя политиката на България в областта на климатичните промени и се основава на приетите от страната ни международни ангажименти с ратифицирането на Рамковата конвенция на ООН за изменението на климата (РКООНИК), Протокола от Киото, последващото Парижко споразумение, както и европейското законодателство в тази област.

Най-голямо влияние в периода 2021-2027 г. ще има, приетата през 2019 г. от Министерски съвет, **Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие с хоризонт 2030 година**. Тя отразява новият контекст на политиките, свързани с климатичните промени. В нея е зададена рамка за действия за адаптиране към изменението на климата (АИК) и приоритетни направления до 2030 г., като идентифицира и потвърждава необходимостта от действия за АИК както за цялата икономиката, така и на секторно ниво. Включените в нея сектори са: „Селско стопанство“, „Биологично разнообразие и екосистеми“,

„Енергетика“, „Гори“, „Човешко здраве“, „Транспорт“, „Туризъм“, „Градска среда“ и „Води“. Управлението на риска от бедствия се разглежда като междусекторна (интегрирана) тема.

9.4. ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА НА ДЕЙСТВИЯТА ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА

Република България е страна, ангажирана по Рамковата конвенция на ООН по изменението на климата (РКООНИК, 1999 г.), Протокола от Киото (2002 г.), новото рамково международно споразумение (2012 г.), както и по Парижкото споразумение (2015 г.) Това задължава България да се стреми към следното:

- Намаляване на вредните емисии от парникови газове в атмосферата;
- Оценка на въздействието на климатичните промени спрямо социално-икономическото развитие;
- Насърчаване на научните изследвания свързани с въвеждането на нисковъглеродна икономика;
- Формиране на обществено осъзнаване относно екологичните проблеми и предизвикателства;
- На всеки пет години да представя подробен план с мерки, които ще спомогнат за справянето с изменението на климата.

Българските задължения се регламентират от националното законодателство чрез *Закона за ограничаване изменението на климата (ЗОИК)*. Чл. 2 от ЗОИК определя неговата основна цел: „...да гарантира намаляване на емисиите на парникови газове като основен елемент в политиката по ограничаване изменението на климата и да осигури дългосрочното планиране на мерките за адаптация към климатичните промени“.

Законът посочва и най-важните хоризонтални мерки, които водят до намаляване емисиите на парникови газове:

- Повишаване на енергийната ефективност;
- Повишаване на дела от енергията от възобновяеми източници;
- Улавяне и оползотворяване на метан;
- Залесяване, повторно залесяване и промени в земеползването;
- Насърчаване преминаването към видове транспорт с ниски емисии;
- Насърчаване използването на обществен транспорт;
- Развитие на научноизследователска дейност с оглед развитието на ефективна „зелена“ икономика;
- Повишаване на административния капацитет за изпълнение на екологична политика;
- Повишаване на осведомеността на гражданите по въпросите за изменението на климата.

Законът за опазване на околната среда също има отношение към климатичните промени, тъй като в него се регулира стратегическия процес във всички области на защита, мониторинг и управление на околната среда. В него се посочват принципите за включване на политиките в

областта на околната среда (включително политиките в областта на климата и биологичното разнообразие) в други сектори.

9.5. ОБЩИ ХОРИЗОНТАЛНИ МЕРКИ, СВЪРЗАНИ С ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА

Представената рамка поставя изискванията за целенасочено и последователно планиране и реализиране на мерки и дейности, свързани с изменението на климата. Общите хоризонтални мерки са два основни вида:

- **Мерки за ограничаване** изменението на климата (предприемането на превантивни мерки, свързани с ограничаване на вредното въздействие на човешката дейност, допринасящо за парниковия ефект);
- **Мерки за адаптация** към изменението на климата (предприемането на мерки, свързани с предвиждането и определянето на негативните социални и икономически последици, свързани с измененията на климата; преодоляване на възникналите щети; идентифициране на възможностите, появили се вследствие климатичните изменения).

Първият тип мерки са свързани с анализ и оценка на антропогенните фактори, които довеждат до увеличение на вредните емисии на парникови газове. Следват необходимите превантивни действия, които да неутрализират източниците на вредни емисии. Необходимо е да се осигурят ефективни начини, които да гарантират осъществяването на функциите, зависими от заменените енергийни източници.

Вторият тип мерки е насочен към вече възникналите изменения на климата. Мерките за адаптация включват и точно предвиждане на предстоящите негативни явления и процеси, застрашаващи производството и потреблението на обществата. Необходимо е да се зложат мерки, които не само реагират спрямо настоящата ситуация, но и предхождат появата на бъдещи щети. Мерките за адаптация следва да се разглеждат и като начин за разглеждане на климатичните изменения като възможност. Наложените проблеми и ограничения позволяват преразглеждането и преоткриването на по-слабо популярните и използвани потенциали, стимулиращи устойчиво развитие.

Гореизложеното и действащата към настоящия момент стратегическа и законова рамка, позволяват да бъдат открити някои основни хоризонтални мерки, които да ръководят политиките и да обосновават дейностите и проектите на община Твърдица в периода 2021-2027 година. Те се основават на приетия от Министерството на околната среда и водите **Трети национален план за действие по изменение на климата**.

Таблица 32. Мерки за ограничаване и адаптация към изменението на климата

Мерки за ограничаване изменението на климата	Мерки за адаптация към изменението на климата
Прилагане на общите принципи и изисквания, свързани с изменението на климата, в секторните документи на екологичната политика на община Твърдица	
Формиране на партньорски модели и мрежи за подобряване на екологичната обстановка и качеството на живот в община Твърдица	
Повишаване на публичната информираност и ангажираност относно екологичните въпроси, в т. ч. и изменението на климата	

План за интегрирано развитие на община Твърдица 2021-2027 г.

Повишаване на административния капацитет на община Твърдица за изпълнение на екологична политика и реализиране на дейности и проекти в сферата	
Повишаване на енергийната ефективност на жилищни, административни и производствени сгради	Ефективно използване на водните ресурси. Подобряване на водоснабдителната и канализационната мрежи
Повишаване използването на възобновяеми енергийни източници	Разработване и прилагане на правила и нормативи за устройство и застрояване, съобразени с климатичните промени
Развитие на „зелена икономика“ чрез внедряване на иновативни технологични и организационни подходи; сътрудничество между образование и производство	Изграждане на съоръжения срещу наводнения. Поддържане и регулярно почистване на отводнителните канали и съоръжения
Съхраняване на горския фонд и залесяване на незалесени територии	Изграждане на съоръжения за защита и ранно известяване при горски пожари
Ограничаване употребата на нитрати и пестициди в селското стопанство	Селектиране на сухоустойчиви култури и използването им в земеделието
Осигуряване на условия и насърчаване на пешеходното и велосипедното движение	Опазване на съществуващите и обособяване на нови екологични култури, които улесняват миграциите на животинските видове
Подобряване на системата за управление на отпадъците	Въвеждане на водоспестяващи и енергоспестяващи технологии
Закриване и рекултивация на нерегламентираните замърсявания	
Ускорена газификация за битови, производствени и публични потребители	
Улавяне на биогаза в ПСОВ	
Засилен контрол върху запалването на стърнищата	

10. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ И ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПИРО

10.1. СЪЩНОСТ НА СИСТЕМАТА ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА

Системата за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО цели осигуряването на ефективно изпълнение на плана, с оглед постигане на целите за интегрирано устойчиво местно развитие и ефикасно разходване на ресурсите за реализация на планираните дейности и проекти.

Предмет на наблюдението и оценката е изпълнението на целите и приоритетите на плана на основата на резултатите от подготовката и изпълнението на мерките и проектите, включени в Програмата за реализация на плана и на база на определените индикатори за наблюдение и оценка.

Основните задачи пред системата са да предложи адекватно дефинирани дейности, тяхното информационно обезпечаване, както и взаимодействието между всички участващи в наблюдението и оценката структури. Част от системата за наблюдение е и публичното представяне на резултатите от мониторинга и произтичащите от това бъдещи управленски решения.

10.2. УЧАСТВАЩИ СТРУКТУРИ И ФОРМИ НА КОМУНИКАЦИЯ

Основните участващи структури и форми на комуникация при наблюдението и оценката на ПИРО са регламентирани в ЗРР и правилника за неговото прилагане.

Общинският съвет е ръководният орган за наблюдение на ПИРО.

Кметът на общината организира наблюдението на ПИРО. Основният инструмент за наблюдение и оценка на реализацията на плана е годишният доклад, подготвян в началото на всяка година от програмния период, с изключение на първата. Кметът въвежда и контролира процедурата за подготовката на доклада, след което предлага завършения документ за одобрение от общинския съвет. Неразделна част от процедурата е изпращането на доклада до председателя на областния съвет за развитие.

Специализираните дирекции и отдели в общинската администрация активно се включват във всички етапи на разработването и реализацията на ПИРО. Тяхната роля е да осъществяват необходимата комуникация и координация с всички останали участващи страни. Съществена роля е и предоставянето на експертна дейност при подготовката на годишните доклади.

Задължително е въвличането на **институциите**, предоставящи нужната информация за проследяване на плана, съобразно с неговите индикатори. Основните източници на информация са Националният статистически институт, РИОСВ, Регионалната здравна инспекция, Регионалното управление на образованието, Агенцията по заетостта, различни представителни проучвания на местната администрация, неправителствени организации и експертни колективи.

Заинтересованите страни обхващат представители на областната администрация, неправителствения сектор, частния сектор, образователните и културните институции, професионалните общности, както и други групи лица, определени в комуникационната стратегия.

10.3. ДЕЙНОСТИ ПО НАБЛЮДЕНИЕТО И ОЦЕНКАТА НА ПЛАНА

Основна дейност по наблюдението на ПИРО е изготвянето на **годишни доклади** за неговото изпълнение, които се представят на широката общественост. Изводите от тях са основа за изготвянето на **междинна и последваща оценки** на ПИРО, както и аргумент за актуализирането му, при необходимост.

Компетентните органи следва да предоставят информация относно предприетите мерки за осигуряване на публичност на плана, идентифицираните проблеми и предложения за тяхното преодоляване, използваните начини за събиране на информация, функционирането на формираните партньорства. Докладът се обсъжда и приема от общински съвет.

Съществена функция на общинския съвет и кмета е планирането на вътрешна организационна структура, където са детайлно разпределени задълженията на специализираните общински дирекции и отдели, поддържащи процеса по наблюдение на ПИРО.

Изработването на междинна оценка на настоящия ПИРО е предвидено за 2024 година. Междинната оценка следва да проследи:

- прогреса на плана;
- актуалността на стратегията му спрямо настъпилите социално-икономически условия в страната;
- ефективността на комуникацията и координацията между звената, участващи в прилагането на плана.

Тя следва да се изработи от експертен екип при взаимодействие между всички заинтересовани страни, предоставящи становище за досегашните резултати от плана. Неразделна част от изготвянето на оценката са определянето на начините за събиране и обработка на информация, приложението на системата от индикатори. В заключителната си част междинната оценка следва да формулира насоки за корекции на плана, ако такива са необходими.

Извършването на дейностите изисква екип, предоставящ нужната експертна дейност и активно взаимодействащ със специализираните администрации в общината и областта. Ключова роля изпълняват заинтересованите страни, предлагащи необходимата информация и своите гледни точки, заедно със специализираните институции, съхраняващи нужната статистическа информация. Кметът внася документа за обсъждане пред общински съвет, който го одобрява и по този начин формално завършва междинната оценка.

10.4. ПОДХОД ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА СИСТЕМАТА ОТ ИНДИКАТОРИ

Системата от индикаторите е неизменна част от цялостната система за наблюдение, оценка и актуализация на ПИРО. Тя е основен обективен инструмент за проследяване на изпълнението му. Изборът на подходящи индикатори се базира на специфичните характеристики на стратегическата част на ПИРО и съвременните методи за наблюдение и оценка на стратегическото планиране, както и на Методическите указания за разработване и прилагане на ПИРО за периода 2021-2027 г.

Процесът на разработването на системата от индикатори за настоящия ПИРО премина през три етапа:

- Преглед на научна литература и системи от индикатори използвани в сферата на регионалното и местно развитие;
- Систематизиране на приложими индикатори и дефиниране на нови;
- Анализ, организиране и избор на подходящи индикатори за целите на настоящия ПИРО.

Методиката, използвана при разработването на индикаторите за наблюдение и оценка на ПИРО, е така наречената SMART (умен). Наименованието ѝ произлиза от първите букви на критериите, на които трябва да отговарят индикаторите, на английски език, а именно:

- Specific (специфични) – съответстващи на целите и приоритетите;
- Measurable (измерими) – избраните индикатори са насочени към желаното бъдещо състояние (в сравнение с базовата стойност), съобразно визията и заложените цели на плана. Също така те са количествено определени, така че да се позволява тяхното сравнение;
- Available/Achievable (постижими) – индикаторите позволяват да бъдат измервани в определени интервали от време, чрез данни от официални източници на информация;
- Relevant/Realistic (реалистични) – индикаторите ще са пряко свързани с целите на плана и в същото време са реалистични;
- Timely (съобразени с времето) - заложената стойност на индикатора трябва да бъде постигната в ограничен период от време, което е взето предвид при неговото дефиниране.

Целевите стойности на индикаторите са съобразени с прогнозното демографско, икономическо, социално и екологично развитие на общината.

Адекватното измерване на прогреса на ПИРО зависи от точността на началните стойности на отделните индикатори, които са определени от официални източници на информация.

Целесъобразно е за нуждите, както на настоящия план, така и за бъдещето обективно измерване на различни области в развитието на общината, да се разработи и поддържа информационна база за всички предвидени индикатори. Базата данни следва да се поддържа от общинската администрация и нейните специализирани звена и отдели. За успешното събиране на нужната информация е необходимо активно, периодично и регламентирано взаимодействие между общинските звена и представителите на експлоатационните ведомства, териториалните подразделения на националните дирекции, неправителствения и частния сектор. Това ще позволи на общинските власти да поддържат справочник, който следва да бъде неразделна част от дейностите по организирането и представянето на годишните доклади за изпълнение на ПИРО, заложи в системата за наблюдение и оценка на плана.

Системата от индикатори е структурирана в два основни направления, напълно удовлетворяващи „Методическите указания...“ на МРРБ – **индикатори за продукт и индикатори за резултат**. Съвместно, двата типа индикатори позволяват да се определи степента на постигане на целите и приоритетите заложи в ПИРО на община Твърдица.

Стратегическите цели представят желаното и възможно бъдещо състояние, докато приоритетните направления представляват областите на действие и въздействие. Двата елемента изискват към тях да се приобщят различни индикатори.

10.5. ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

За набиране на изходните стойности на избраните индикатори са използвани различни източници на надеждна информация: НСИ – данни от текущата статистика; Дирекция „Бюро по труда“; Информационната система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България 2014-2020 (ИСУН 2020); годишни доклади по изпълнението на ОПР 2014-2020 г. и експлоатационните дружества.

10.6. ВИДОВЕ ИНДИКАТОРИ

Съобразно с „Методическите указания...“, индикаторите за резултат са насочени към реализацията на целите, докато индикаторите за продукт са свързани с действията в рамките на отделните приоритетни направления. Първият вид следва да оцени цялостната ефективност на стратегията и какво е достигнатото състояние на общината, спрямо визията и стратегическите цели до 2027 г. Вторият вид индикатори могат да бъдат съотнесени към постигнати резултати в определените области на развитие и съдържащите се в тях мерки и ключови проекти, включени в програмата за реализация на ПИРО. За да се осигури необходимата информация за процеса на наблюдение, за всеки индикатор са посочени мерните единици, в които ще се измерва, източниците на информация, базовата стойност за отчитане изменението на всеки от индикаторите, както и целевата стойност, която се очаква да бъде достигната до края на периода на действие на плана. При наличие на достатъчно информация и данни на периодична база могат да се определят и междинни стойности на индикаторите по ключови приоритети.

10.6.1. Индикатори за резултат

Отчитат изпълнението на стратегическите цели и имат значение за цялостната оценка на ефективността на плана. Индикаторите за резултат отразяват очаквания синергичен ефект от изпълнението на заложените мерки по приоритетни направления. В този смисъл, те надграждат тези за продукт, като стремежът е да покажат цялостно ситуацията в общината.

№	Индикатори за резултат	Мерна единица	Източник на информация	Базова стойност (година на отчитане)	Целева стойност (2027 г.)
Стратегическа цел 1. Ефективна и иновативна икономика с увеличени инвестиции и разнообразна отраслова структура					
1	Приходи от дейността на нефинансовите предприятия	Млн. лв.	НСИ	57 (2018 г.)	60
2	Средна годишна брутна работна заплата	Лева	НСИ	9 622 (2018 г.)	10 000
3	Дял на произведена продукция от предприятията в нефинансовия сектор спрямо област Сливен	%	НСИ	1,6 (2018 г.)	2
4	Реализирани нощувки (годишно)	Брой	НСИ	1 967 (2019 г.)	2 400
Стратегическа цел 2. Създаване на условия за заетост и предоставяне на качествени социални услуги					
1	Ниво на безработица	%	НСИ, АСП	20,2 (2018 г.)	15
2	Новоразкрити социални услуги	Брой	Община Твърдица	3	2
3	Среден успех на учениците по БЕЛ на НВО	Оценка	МОН, ИПИ - https://265obshti ni.bg/map/66	3,80	4,10
Стратегическа цел 3. Устойчиво използване на природното и културно наследство и подобряване на градската среда					
1	Реализирани проекти за опазване и подобряване на околната среда	Брой	Община Твърдица	0	3
2	Дължина на рехабилитираната пътна настилка, част от общинската пътна мрежа	Километър	Община Твърдица	3,5	10
3	Брой туристически забележителности, включени в туристически маршрути	Брой	Община Твърдица	4	2

10.6.2. Индикатори за продукт

Индикаторите за продукт се отнасят до наблюдението и оценката на изпълнението на определените приоритети и/или мерки за развитие на общината. По някои от приоритетите те могат да се отнасят за предвидени или изпълнявани конкретни проекти с важно значение за развитието на територията на общината. Дефинираните индикатори са количествено измерими и осигуряват обективност по отношение на оценките и изводите за конкретните постижения при реализацията на приоритетите и постигнатото пряко въздействие в съответната област.

№	Индикатор за продукт	Мерна единица	Източник на информация	Базова стойност (година на отчитане)	Целева стойност (2027 г.)
Приоритет 1. Повишаване на произведената продукция и приходите от земеделието, преработващата промишленост и туризма					
1	Брой подкрепени предприятия	Брой	ИСУН; МЗХ, Агенция по вписванията	0 (2020 г.)	3
2	Предприятия - общо	Брой	НСИ	329 (2018 г.)	339
3	Произведена продукция от предприятията в нефинансовата сфера	Млн. лв.	НСИ	34 (2018 г.)	37
4	Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (РДМА)	Млн. лв.	НСИ	5 (2018 г.)	7
5	Заети лица	Брой	НСИ	995 (2018)	1 200
6	Брой иновативни проекти	Брой	ИСУН, Община Твърдица	0 (2020 г.)	1
7	Туристическите атракции, включени в Единната система за туристическа информация (ЕСТИ)	Брой	Община, ЕСТИ „Регистър на туристическите атракции“ - http://rta.tourism.government.bg/TARegister.aspx	12 (2020 г.)	17
Приоритет 2. Изграждане на инфраструктурите и благоустрояване на жизнената среда					
1	Брой реализирани проекти за нови и рехабилитация на съществуващи пешеходни пространства (площади, тротоари, паркове, градинки)	Брой	Община Твърдица	3 (2020 г.)	2

План за интегрирано развитие на община Твърдица 2021-2027 г.

№	Индикатор за продукт	Мерна единица	Източник на информация	Базова стойност (година на отчитане)	Целева стойност (2027 г.)
2	Реализирани проекти за подобряване качеството и достъпа до питейна вода	Брой	Община Твърдица, ВиК оператор	0 (2020 г.)	1
3	Изграждане/ рехабилитация на канализация	Километър	Община Твърдица, ВиК оператор	0 (2020 г.)	10
4	Намаляване на дела на депонираните битови отпадъци спрямо общо образуваните	%	Община Твърдица	100 (2018 г.)	70
5	Санирани общински сгради с внедрени мерки за енергийна ефективност	Брой	Община Твърдица	1 (2020 г.)	3
Приоритет 3. Повишаване качеството на живот на хората в общината чрез подобряване на образованието, здравеопазването, социалните, културните и младежките дейности					
1	Създадени социални предприятия	Брой	Община Твърдица, Регистър на социални предприятия	0 (2019 г.)	1
2	Реновирани образователни обекти	Брой	Община Твърдица	1 (2020 г.)	2
3	Реновирани спортни обекти	Брой	Община Твърдица	0 (2020 г.)	2
4	Безработни лица, включени в обучения за професионална квалификация	Брой	ДБТ Нова Загора	0 (2020 г.)	по 40 всяка година 280 общо
5	Заети лица, включени в обучения за професионална квалификация	Брой	ДБТ Нова Загора	0 (2020 г.)	по 10 всяка година 70 - общо
6	Туристическите фестивали и събития, включени в Единната система за туристическа информация (ЕСТИ)	Брой	Община, ЕСТИ „Регистър на туристическите фестивали и събития“ - http://rta.tourism.government.bg/TFRegister.aspx	21 (2020 г.)	23
Приоритет 4. Добро управление съвместно със заинтересованите страни и жителите					

План за интегрирано развитие на община Твърдица 2021-2027 г.

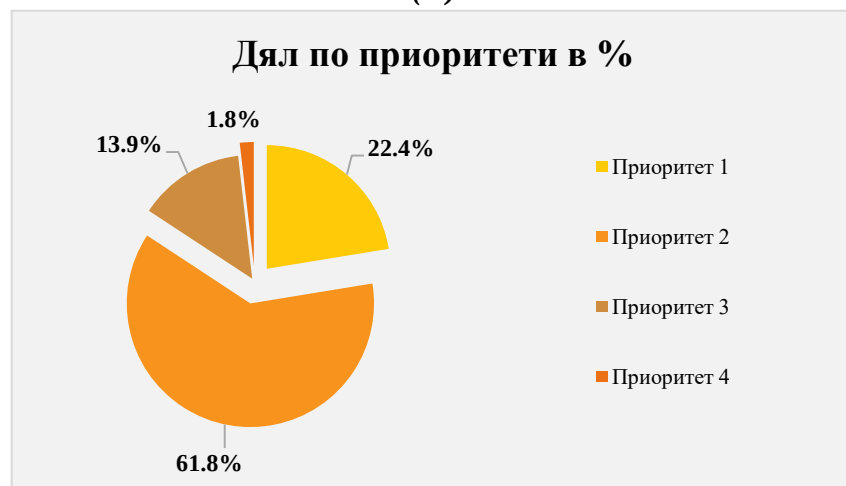
№	Индикатор за продукт	Мерна единица	Източник на информация	Базова стойност (година на отчитане)	Целева стойност (2027 г.)
1	Внедрени електронни услуги в Общината	Брой	Община Твърдица	55 (2020 г.)	60
2	Средно годишен брой обучения за служители	Брой	Община Твърдица	10 (2020 г.)	10
3	Средно годишен брой обучени служители	Брой	Община Твърдица	20 (2020 г.)	20
4	Участие в проекти за интегрирани териториални инвестиции (ИТИ) със съседни общини	Брой	Община Твърдица	0 (2020 г.)	3

11. ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА

Разработената индикативна финансова таблица обобщава ориентировъчните финансови ресурси, необходими за реализацията на плана за интегрирано развитие. Финансовата рамка представлява разпределение на предвидените средства по отделните приоритетни направления от стратегията на ПИРО, както и приложените разнообразни финансови източници.

Период 2021 - 2027	Собствени средства - Общински бюджет	Отн. дял (%)	Републикански бюджет	Отн. дял (%)	Средства от ЕС	Отн. дял (%)	Други източници	Отн. дял (%)	ОБЩО в хил. лв.	ОБЩО в отн. дял (%)
Приоритет 1	373	10%	130	4%	622	17%	2 505	69%	3 630	22.4%
Приоритет 2	274	3%	809	8%	8 828	88%	100	1%	10 011	61.8%
Приоритет 3	876	39%	0	0%	1 379	61%	0	0%	2 255	13.9%
Приоритет 4	134	46%	0	0%	160	54%	0	0%	294	1.8%
ОБЩО	1 657	10%	939	6%	10 989	68%	2 605	16%	16 190	100%

Фигура 40. Разпределение на финансовите ресурси по приоритети (%)



Фигура 41. Разпределение на финансовите ресурси по източници на финансиране (%)



12. ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

- Закон за регионалното развитие, Обн. ДВ. бр.50 от 30 Май 2008 г, изм. и доп. ДВ. бр.21 от 13 Март 2020 г.
- Правилник за прилагане на ЗРР, Обн. ДВ. бр.80 от 12.09.2008 г, изм. и доп. ДВ. бр.50 от 1.07.2016 г.
- Методически указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г., Министерство на регионалното развитие и благоустройството, м. март 2020 г.
- Закон за туризма, Обн. ДВ. бр. 30 от 26.03.2013 г., изм. и доп. ДВ. бр. 60 от 07.07.2020 г.
- Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025 г. (актуализация 2019 г.)
- Социално-икономически анализ на районите в Република България, МРРБ, 2019 г.
- Интегрирана териториална стратегия за развитие на Югоизточен регион 2021-2027 г.
- http://www.stz.riew.e-gov.bg/Dokladi_za_systoyaniето_na_okolnata_sreda-c206, Регионален доклад за състоянието на околната среда, 2019 година РИОСВ – Стара Загора
- <http://eea.government.bg/zpo/bg/>, Регистър на защитените територии и защитените зони в България, ИАОС
- <http://natura2000.moew.government.bg>, Информационна система за защитени зони от екологична мрежа НАТУРА 2000
- НСИ, Текуща статистика
- <https://infostat.nsi.bg/>, Информационна система ИНФОСТАТ на НСИ
- Програма за развитие: България 2030, Министерски съвет
- Европейски зелен пакет, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_bg
- Национална стратегия и План за действие за адаптация към изменението на климата, МОСВ
- <https://www.tvarditsa.org/>, Официален сайт на Община Твърдица
- Наредба за управление на отпадъците на територията на община Твърдица
- Управленска програма на кмета на Община Твърдица - мандат 2019-2023 г.
- Краткосрочна общинска програма ВЕИ – 2020-2023 г.
- Дългосрочна общинска програма ВЕИ – 2020-2030 г.
- Програма за ЕЕ на община Твърдица 2020-2025 г.

13. ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1. Програма за реализация

Приложение 2. Комуникационна стратегия

Приложение 3. Доклад с резултати от анкетно проучване

Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение								Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27		
Общо ПИРО					16 190										
Общо П1					3 630										
Приоритет 1: Повишаване на произведената продукция и приходите от земеделието, преработващата промишленост и туризма	Мярка 1.1. Развитие на традиционни стопански отрасли в икономиката на общината	Подобряване организацията по охраната на селскостопанското имущество			30	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО	
		Осъществяване на трайно партньорство с научни институции, изследователски центрове и бизнес компании за практическо внедряване на нови технологии, свързани с климатичните промени			1	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО, Частни предприемачи	
		Реализиране на конкретни проекти и инициативи за развитие на биологичното земеделие и животновъдството			400	СЕС	X	X	X	X	X	X	X	Частни предприемачи	
		Развитие на преработвателните предприятия, в т.ч. модернизация и енергийна ефективност			400	СЕС	X	X	X	X	X	X	X	Частни предприемачи	
		Газификация на общината			0		X	X	X	X	X	X	X	ОДО	
		Икономически бонуси за предприемачи в съответствие с Наредбата за даване на клас на инвеститорите на територията на община Твърдица			0		X	X	X	X	X	X	X	ФАПИО	

Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение								Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27		
Общо ПИРО					16 190										
	Мярка 1.2. Подобряване на условията за развитие на бизнес-средата, за привличане на инвестиции	Обособяването на терени около първокласния път със сменено предназначение – с инвестиционна цел		Зона II	50	ОБ	X	X						ОДО	
		Изграждане на индустриална зона с подкрепа на държавата по трасето на пътя София-Бургас на детелината с Нова Загора - Твърдица - Елена		Зона II	50	ИТИ		X	X	X	X			ОДО	
		Изграждане на индустриална зона южно от гр. Твърдица - "Твърдица техно парк" чрез резервирането на терените в новия Общ устройствен план и служебна смяна на предназначението им от земеделска земя в такава за производствена и складова дейност		Зона II	50	ПЧП	X	X	X	X				ОДО	
		Изграждане на пазар или стоково тържище в града		Зона II	40	ПЧП		X	X	X				ОДО	
		Съдействие при административните процедури и стриктно спазване на минимални срокове за издаване на документи			0		X	X	X	X	X	X	X	ФАПИО	

Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение							Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27	
Общо ПИРО					16 190									
		Развитие на потенциала на природните дадености на връх Чумерна и изградената ски писта чрез изграждане на "Ваканционно селище Чумерна", нови трасета за писти чрез включването им като граници в ОУП на общината и служебна смяна на предназначението на терените; предприемане на стъпки за замяна на общински с държавен горски фонд за целта. Обособяване на терени за изграждане на туристическа инфраструктура - паркинги, атракционни съоръжения. Изграждане на паркинг в местността "Циганска поляна", както и изграждане на лифт от Циганска поляна до ваканционното селище.	ДА	Зона III	2 000	ПЧП	X	X	X	X	X	X	X	ОДО

Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение							Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27	
Общо ПИРО					16 190									
		Обособяване на строителни граници за изграждане на ваканционно селище Шешкинград чрез включването им в ОУП на община Твърдица и служебна смяна на НТП на терените в границите на ваканционното селище. Обособяване на терени за изграждане на туристическа инфраструктура - паркинги, атракционни съоръжения	ДА	Зона III	10	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО
		Развитие на туристическия потенциал на язовир Жребчево чрез набелязване на терени за изграждане на малки семейни хотели и туристически маршрути	ДА	Зона III	10	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО
		Реклама, популяризиране на Потопената църква и включването ѝ в туристически маршрути	ДА	Зона III	4	ОБ, СЕС	X	X	X	X	X	X	X	ОДО
		Подобряване на състоянието чрез консервация, реставрация на Потопената църква и предприемане на стъпки за обявяването и за паметник на културата	ДА	Зона III	100	ОБ, СЕС	X	X	X	X	X	X	X	ОДО

Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение								Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27		
Общо ПИРО					16 190										
	Мярка 1.3. Развитие на културни и исторически ценности и природни забележителности като туристически дестинации	Набелязване на терени общинска собственост по трасето на пътя Твърдица-Елена в местностите: Междинна, Рудник "Твърдица", хижата на Бълг. пощи и спортната площадка на хижа "Буковец" за строителство на туристически обекти	ДА	Зона III	10	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО	
		Издаване на рекламни брошури на археологическото, етнографско, историческо и природно богатство на общината, възможностите за спорт и забавления на гостите в едно с възможностите за отсядане на територията на общината	ДА	Зона III	5	ОБ	X	X						ОДО	
		Извършване на археологически проучвания на крепост "Градище"	ДА	Зона III	30	РБ			X	X				ОДО	
		Проучване на могилата в кв. Козарево	ДА	Зона III	30	РБ			X	X				ОДО	
		Проучване на късноантична и средновековна крепост "Вердица"	ДА	Зона III	5	РБ		X	X					ОДО	

Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение								Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27		
Общо ПИРО					16 190										
		Проучвания на късноантична крепост "Калята"	ДА	Зона III	5	РБ			X	X					ОДО
		Развитие на потенциала на Рали "Твърдица"	ДА	Зона III	30	ПЧП	X	X	X	X	X	X	X		ОДО
		Организиране и провеждане на ежегодно двудневно спортно мероприятие ЧУМЕРНА УЛТРА - с идеята да стане част от националният спортен календар по планинско бягане и колоездене	ДА	Зона III	10	ПЧП	X	X	X	X	X	X	X		ОДО, Частни предприемачи и НПО
		Развитие на потенциала на Винария "Твърдица" и превръщането ѝ в част от туристически продукт "Пътя на виното", поддържан от ОУТП "Долината на розите" Казанлък, чрез изграждане на първия и единствен засега в страната Регионален музей на виното	ДА	Зона III	10	ПЧП	X	X	X	X	X	X	X		ОДО
		Развитие на провеждания рок фестивал "Джулай морнинг"	ДА	Зона III	10	ПЧП	X	X	X	X	X	X	X		ОДО

Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение								Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27		
Общо ПИРО					16 190										
		Поддържане на съществуващите паметници на територията на общината	ДА	Зона III	10	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО	
		Строителство на паметник на загиналите във войните граждани на община Твърдица	ДА	Зона III	5				X	X				ОДО	
		Подпомагане на читалищната дейност, чрез дофинансиране на дейността с местни приходи	ДА	Зона I	70	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ФАПИО	
		Подмяна на подовата настилка и столовете в читалището в гр. Твърдица	ДА	Зона II	70	ПРСР				X	X			ОДО	
		Ремонт на музея в гр. Твърдица	ДА	Зона III	50	ПРСР			X	X				ОДО	
		Разкриване на филиал на музея в гр. Шивачево	ДА		10	ОБ						X	X	ОДО	
		Ремонт на сграда за етнографска експозиция на ул. "Неофит Рилски" № 16 гр. Твърдица	ДА	Зона III	30	ПРСР				X	X			ОДО	
		Изграждане на посетителски и туристически център	ДА	Зона III	10	ОБ				X	X			ОДО	
		Изпълнение на културен календар	ДА		70	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО	

**Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности**

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение								Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27		
Общо ПИРО					16 190										
		Фото пленер на открито от 10 табла + 1 указателно в градинката пред пощата за излагане на снимки и разяснение на екопътеките	ДА	Зона III	10	ОБ		X	X					ОДО	
		Поставяне на витрина в пешеходната зона на Твърдица за представяне на различни теми от областта на археологията, етнографията, новата и най-новата история и музейно дело	ДА	Зона III	5	ОБ		X	X					ОДО	

Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение								Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27		
Общо ПИРО					16 190										
Общо П2					10 011										
Приоритет 2: Изграждане на инфраструктурите и благоустрояване на жизнената среда	Мярка 2.1. Подобряване на пътната и уличната инфраструктури	Довършване на пътя за туристическа база Чумерна	ДА	Зона III	200	ПРСР		X							ОДО
		Асфалтиране на улици в общината и в кварталите на гр. Твърдица	ДА	Зона II	500	ПРСР			X	X	X	X			ОДО
		Асфалтиране на четвърти клас пътища от общинската пътна мрежа	ДА	Зона II	100	ПРСР				X	X	X	X		ОДО
		Довършване организацията на движение в центъра на гр. Твърдица чрез изграждане на триъгълен зелен остров под кръговото и ново кръгово движение пред сградата на бивш Медицински център - Твърдица		Зона II	60	ОБ		X	X	X					ОДО
		Възобновяване на проекта за жп линия Нова Загора - Твърдица – Елена - Велико Търново	ДА		0	РБ, СЕС			X	X	X				ОДО
		Предприемане на действия за включване на спирка в района на гробище Твърдица в транспортната схема на общината			2	ОБ	X								ОДО
		Реконструкция на вътрешната водопроводна мрежа в с. Сборище			5 327	ПРСР	X								ОДО

Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение								Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27		
Общо ПИРО					16 190										
	Мярка 2.2. Подобряване на водопроводната и канализационната мрежи	Частична подмяна на компрометирани водопроводи в населените места от общината			100	ВиК		X	X	X				ОДО	
		Изграждане на канализация			2 500	ПРСР				X	X	X	X	ОДО	
		Маркиране на вело-алея по княз Борис първи – от края на кв. Козарево до края на гр. Твърдица	ДА	Зона III	7	ОБ	X							ОДО	
		Довършване подмяната на плочки по главната улица на гр. Твърдица и извършване на трайно озеленяване	ДА		10	ОБ	X							ОДО	
		Доизграждане и разширение на видеонаблюдението в гр. Твърдица			15	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО	
		Изграждане на ограда на гробищен парк Твърдица		Зона I	100	ОБ		X	X					ОДО	
		Поддържане на съществуващите спортни съоръжения	ДА	Зона I	30	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО	
		Изграждане на спортни площадки от затворен тип за: стрийт фитнес, тенис на корт и площадка за ролери и скейт борд в парка на "Нов живот"	ДА	Зона I	10	ПУДООС		X	X	X				ОДО	
	Мярка 2.3. Благоустрояване на публични пространства и терени за озеленяване,														

Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение							Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27	
Общо ПИРО					16 190									
	спорт и отдых	Поддържане и премаркиране на съществуващите екопътеки и маркиране на нови: Твърдица, паметник ОФ, Сировете, Куцев мост, площадка ВЕЦ, Градище, промишлено водохващане, Твърдица – маркиране и изграждане на стъпала в пясъчника към горски път водещ до крепост Градище; Твърдица, водохващане, Докса, Преслъпа, Чумерна; Твърдица, Кутра, Градище, площадка ВЕЦ, Твърдица; всички с начална точка на табелиране – градинка пред общината	ДА	Зона III	5	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО
		Изработване на план за справяне с безстопанствените животни			5	ОБ	X							ОДО
		Изграждане на пречиствателна станция за отпадни води	ДА		1 000	СЕС				X	X	X	X	ОДО

Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение							Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27	
Общо ПИРО					16 190									
	Мярка 2.4. Опазване на околната среда и изграждане на екологична култура за устойчиво развитие на общината и инвестиционна привлекателност	Подобряване на организацията по сметосъбирането и предприемане на действия за ликвидиране на нерегламентираните сметища на територията на общината	ДА		20	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО
		Въвеждане на разделно сметосъбиране на територията на гр. Твърдица - пилотно	ДА		10	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО
		Организиране процеса на извозването на строителни отпадъци до депата за строителни отпадъци	ДА		10	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО

Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение							Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27	
Общо ПИРО					16 190									
Общо ПЗ					2 255									
Приоритет 3: Повишаване качеството на живота на хората в общината чрез подобряване на образованието, здравеопазването, социалните, културните и младежките дейности	Мярка 3.1. Укрепване на връзките между институциите за образование и обучение и бизнеса	Превръщане на СУ "Неофит Рилски" от непрофилирано в профилирано училище с дуално обучение и пансионни възможности		Зона I	50	СЕС		X	X	X				ОДО и бизнеса
		Стажове за ученици			0			X	X	X	X	X	X	ОДО и бизнеса
	Мярка 3.2. Подобряване на образователния процес, рехабилитация и модернизация на образователната инфраструктура	Ремонт на сградата СУ "Неофит Рилски" Твърдица		Зона I	942	ПРСР	X	X						ОДО
		Предоставяне на сградата на училището в кв. Козарево на СУ "Неофит Рилски" за разкриване на пансионни профилирани паралелки, вкл. със спортен профил с възможност за рационално използване на спортната база на територията на гр. Твърдица - стадион, картинг писта и др.		Зона I	0		X	X						ОДО
		Строителство на нова детска градина в с. Сборище		Зона I	300	ОБ		X	X	X				ОДО
		Ремонт на 2-ри и 3-ти етаж от сградата на ДГ "Щастливо детство" (за две нови групи)		Зона I	50	ОБ	X	X						ОДО

Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение							Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27	
Общо ПИРО					16 190									
		Подобряване на прилежащата среда към детските градини и училищата в общината. Подобряване на възможностите за достъп и спорт на децата със специални потребности.		Зона I	15	ОБ	X	X	X	X				ОДО
		Разработване на 4-годишна програма за поетапен ремонт на сградата на бивш Медицински център в гр. Твърдица			1	ОБ	X							ОДО
		Ремонт на сградата на бивш МЦ Твърдица		Зона I	100	ОБ	X	X						ОДО
		Предоставяне на стипендии за студенти по медицина, стоматология, медицински грижи при сключен предварителен договор за 10 години работа на територията на община Твърдица			100	ОБ		X	X	X	X	X	X	ОДО
		Изграждане на пенсионерски клуб в гр. Твърдица		Зона I	25	ОБ	X	X						ОДО
	Мярка 3.3. Подобряване на здравното обслужване, социалните дейности и свързаната	Изграждане на стълбище към Социален комплекс Твърдица		Зона I	15	ОБ	X							ОДО

**Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности**

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение							Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27	
Общо ПИРО					16 190									
	инфраструктура, вкл. мерки за енергийна ефективност	Изграждане на Център за обществена подкрепа за деца съвместно с УНИЦЕФ		Зона I	10	ОБ		X	X					ОДО
		Взаимодействие с РЗИ и здравните медиатори с цел профилактика и справяне с най-разпространените здравни проблеми на територията на общината			5	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО
		Комплексни мерки за социално-икономическа интеграция на уязвими групи от община Твърдица			622	ОПРЧР	X							ОДО
		Продължаване снабдяването на местното население с дърва за огрев, като социална функция на общината			20	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ОДО

Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение							Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27	
Общо ПИРО					16 190									
Общо П4					294									
Приоритет 4: Добро управление съвместно заинтересованите страни и жителите	Мярка 4.1. Развитие на административния капацитет в услуга на гражданите и бизнеса	Обучения на служителите в общинската администрация		Зона I	60	ОБ, СЕС	X	X	X	X	X	X	X	Ръководството на общината
		Текуща актуализация на общинската нормативна уредба, вкл. програми, планове, стратегии		Зона I	70	ОБ, СЕС	X	X	X	X	X	X	X	Ръководството на общината
		Преход към електронно управление на администрацията		Зона I	120	ОБ, СЕС	X	X	X	X	X	X	X	Ръководството на общината
	Мярка 4.2. Внедряване на добри практики в областта на управлението, информационното обезпечаване и дигитализация на административните услуги	Предлагане на електронни услуги през сайта на общината, вкл. онлайн плащания			20	ОБ, СЕС	X	X	X	X	X	X	X	ФАПИО
		Организиране излъчването на заседанията на ОБС Твърдица "на живо" в социалните мрежи			3	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	ФАПИО
		Създаване на регистър на критичните точки по пътищата на общината и разработване на линеен-график за подобряване на състоянието им по години, заложен в план-бюджета за всяка следваща година			15	ОБ		X	X	X	X	X	X	ФАПИО

**Програма за реализация на ПИРО на община Твърдица за периода 2021-2027 г.
описание на предвидените мерки и дейности**

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Програма за туризъм***	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение								Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
						Програма	21	22	23	24	25	26	27		
Общо ПИРО					16 190										
	Мярка 4.3. Разширяване на вътрешните и международните партньорства	Формална и неформална комуникация с всички заинтересовани страни - публични обсъждания, допитвания, партньорски проекти			1	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	Ръководството на общината	
		Изграждане на междуобщински сътрудничества и партньорства за решаване на общи проблеми, както и за постигане на интегрирана социално-икономическа и културна общност			5	ОБ	X	X	X	X	X	X	X	Ръководството на общината	

* Възможно е една мярка да включва само една дейност и тогава мярката и дейността съвпадат. Различни дейности и проектни идеи се посочват само в случай на комплексни мерки, които се осъществяват чрез повече от една дейност.

**Посочва се дали съответната мярка ще се осъществява само на територията на определена зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие), в друга територия извън зоните или на цялата територия на общината. В случай че мярката ще се реализира в приоритетна зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие) се посочва само

*** Проекти и дейности, които допринасят за изпълнението на програмата за развитие на туризма